

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta humanitních studií
Katedra studií občanské společnosti

Globální občanská společnost a její potenciál pro
demokratizaci systému globálního vládnutí

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Marek Vaculík

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Marek Skovajsa, PhD.

Praha 2008

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a s použitím literatury uvedené v seznamu literatury.

Souhlasím s tím, že tato diplomová práce může být zveřejněna v elektronické knihovně FHS UK a může být využita i jako studijní text.

V Praze dne 25. června 2008

.....

vlastnoruční podpis

Děkuji mému vedoucímu práce Mgr. Marku Skovajsovi, PhD. za odborné vedení práce a mnoho cenných rad a podnětů.

Obsah

Obsah	4
Abstrakt.....	7
Klíčová slova	7
Úvod.....	8
1. Globální občanská společnost: konceptualizace pojmu a vymezení vůči procesu globalizace	10
1.1. Konceptualizace pojmu GOS.....	10
1.1.1. Deskriptivní vymezení.....	12
1.1.1.1. Způsoby projevu GOS.....	15
1.1.2. Normativní vymezení	17
1.1.2.1. Typologizace normativního vymezení GOS.....	19
1.1.2.2. Základní paradigmatata uvnitř GOS.....	21
1.2. Proces globalizace.....	22
1.2.1. Ekonomická globalizace.....	24
1.2.1.1. Krátká historie neoliberalismu.....	25
1.2.1.2. Negativní dopady neoliberalní ekonomické politiky.....	28
1.2.2. Politická globalizace.....	30
1.2.2.1. Globalizace a národní stát.....	30
1.2.3. Globalizace jako sociální proces	32
1.3. Globalizace a GOS.....	33
1.3.1. GOS jako výsledek globalizace.....	34
1.3.2. GOS jako reakce na globalizaci	35

2. GOS a její místo v rodícím se systému globálního vládnutí	38
2.1. Co je globální vládnutí?	38
2.2. Institucionální pozadí globálního vládnutí.....	40
2.2.1. Normy.....	41
2.2.2. Mezinárodní právo.....	41
2.2.3. Státy.....	42
2.2.4. Mezinárodní organizace	43
2.2.5. Nevládní neziskové organizace	45
2.2.5.1. Sítě, federace a koalice	46
2.2.5.2. Sociální hnutí	47
2.2.5.3. Transnacionální advokační sítě.....	48
2.2.6. Nadnárodní korporace	50
2.2.7. Smíšené síťové formy.....	51
2.3. Kořeny rostoucího vlivu NNO na mezinárodní úrovni.....	53
2.3.1. Zdroje vlivu GOS	55
2.4. Funkce a role GOS v systému globálního vládnutí.....	56
2.4.1. Deliberativní funkce GOS	58
2.4.2. Demokratizační funkce GOS.....	60
2.5. Kritika GOS	61
2.5.1. Reprezentace, legitimita, transparence: výzva pro GOS	62
2.5.2. Levicová kritika GOS.....	64
2.5.3. Směr pro rozvoj GOS	66

3. Případová studie: Global call to action against poverty	68
3.1. Obecná část	68
3.1.1. Co je GCAP?	69
3.1.2. Historie GCAP.....	70
3.1.3. Struktura GCAP.....	71
3.1.4. Aktivity a požadavky GCAP	73
3.2. Analytická část.....	74
3.2.1. GCAP podle deskriptivního vymezení GOS.....	75
3.2.2. GCAP a jeho normativní obsah.....	78
3.2.3. GCAP a globalizace.....	79
3.2.4 GCAP v systému globálního vládnutí	81
Závěr	82
Literatura.....	84
O autorovi	88
Slovník důležitějších jmen a pojmů.....	89
Rejstřík.....	90

Abstrakt

Magisterská práce se zabývá globální občanskou společností, jejím vztahem k postupujícímu procesu ekonomické, politické a sociální globalizace, a také postavením a rolí v rámci rodícího se systému globálního vládnutí. V teoretické části je deskriptivně a normativně vymezen stěžejní koncept globální občanské společnosti. Takto vymezený koncept je postaven do vztahu vůči postupujícímu procesu ekonomické, politické a sociální globalizace. Druhá kapitola představuje komplexní systém globálního vládnutí. Popisuje jeho institucionální pozadí, síťový charakter a rostoucí vliv nevládních aktérů, kteří v něm hrají stále důležitější roli. V empirické části, sestávající z případové studie globální kampaně Global call to action against poverty, se práce snaží získaná data interpretovat na základě poznatků získaných v teoretické části. Na základě tohoto postupu vyvracíme nebo naopak potvrzujeme předpoklady uvedené v teoretické části.

Klíčová slova

demokratizace, globalizace, globální občanská společnost, globální vládnutí, mezinárodní organizace, neoliberalismus, nevládní neziskové organizace

Úvod

Postupující proces globalizace nesený na vlnách technologického pokroku přináší stále se zvyšující míru ekonomické, politické a sociální provázanosti, vzájemné závislosti a integrace na celosvětové úrovni. Dochází k vyvazování ekonomické i politické aktivity z hranic národních států a jejich navazování na globální úrovni. Také sociální prostory a vztahy doznávají kvalitativních změn.

Všechny výše uvedené trendy se přímo dotýkají občanské společnosti. V důsledku rozvoje informačních technologií dochází k rapidnímu nárůstu přeshraničních interakcí mezi různými nevládními neziskovými organizacemi, sociálními hnutími, aktivními jednotlivci atd., jež často vede ke vzniku integrovaných sítí nevládních aktérů, kteří se organizují kolem témat s vysokým normativním obsahem. Občanská společnost, ustavující se takto na globální úrovni, hraje velmi důležitou roli v postupujícím procesu globalizace. V první řadě reaguje na prohlubující se komplexní problémy zapříčiněné nezamýšlenými důsledky globalizačních procesů. A ve druhé se snaží ovlivnit způsoby řešení a předcházení těmto problémům skrze participaci na procesech rozhodování v rámci systému globálního vládnutí. Právě díky zahrnutí občanské společnosti jako obhájce zájmů lidí negativně zasažených globalizací do rozhodovacích procesů činěných na globální úrovni, dochází k demokratizaci a legitimizaci celého globalizačního procesu.

Magisterská práce se zabývá globální občanskou společností, jejím vztahem k postupujícímu procesu ekonomické, politické a sociální globalizace, a také postavením a rolí v rámci rodícího se systému globálního vládnutí.

Práce je rozdělena do dvou částí – teoretické a empirické. Cílem teoretické části je vymezit předmět zkoumání, globální občanskou společnost, a zasadit jej do širšího, mezinárodního, ekonomicko-politického kontextu. Má sloužit jako odrazový můstek pro druhou, empirickou část, která je věnována případové studii celosvětové kampaně „Global call to action against poverty“.

Teoretická část je členěna do dvou kapitol. V první z nich jde o konceptualizaci pojmu „globální občanská společnost“ (GOS) a jejího vymezení vůči procesu globalizace. Znamená to potřebu deskriptivního popisu GOS, určení geografického i sociálního

prostoru, v němž se vyskytuje a osvětlení normativního náboje, který obsahuje. Takto vymezený koncept stavíme do vztahu s postupujícím procesem ekonomické, politické a sociální globalizace.

Druhá kapitola si klade za cíl představit komplexní systém globálního vládnutí. Popisuje jeho institucionální pozadí, síťový charakter a rostoucí vliv nevládních aktérů, kteří v něm hrají stále důležitější roli. Snaží se zachytit jejich stále složitější organizační strukturu, a také zdroje jejich rostoucího politického vlivu. Dále identifikuje role GOS, které hraje v rámci systému globálního vládnutí. V poslední části druhé kapitoly podrobujeme koncept GOS kritickému náhledu spojenému s doporučeními, jak se s těmito námitkami nejlépe vyrovnat.

V empirické části se věnujeme případové studii kampaně a koalice nevládních neziskových organizací a jejich sítí s názvem Global call against poverty. Postupujeme stejným způsobem jako u předchozích kapitol. Začínáme obecnou částí, kde je předmětem našeho zájmu deskriptivní popis GCAP, důvody jeho vzniku, historie vývoje, organizační struktura a jeho aktivity a požadavky. Ve druhé, analytické části se snažíme získaná data interpretovat na základě poznatků získaných v teoretické části. Projektujeme tedy GCAP na pozadí deskriptivního a normativního vymezení konceptu GOS a zkoumáme jeho vztah vůči globalizačním procesům a jeho postavení v systému globálního vládnutí. Na základě tohoto postupu vyvracíme, nebo naopak potvrzujeme předpoklady uvedené v teoretické části.

1. Globální občanská společnost: konceptualizace pojmu a vymezení vůči procesu globalizace

Úvodní část první kapitoly je logicky věnována konceptualizaci pojmu „globální občanská společnost“ (dále GOS). V literatuře se vyskytují dva hlavní proudy, které popisují GOS buď z deskriptivního, nebo z normativního úhlu pohledu. My se pokusíme předestřít základní vymezení vycházející z obou proudů. K deskriptivnímu popisu přidáváme přehled základních indikátorů, které mají poukazovat na rodící se GOS. U normativního pojetí se zastavíme u jednotlivých charakteristik GOS.

V druhé části se zaměříme na důležité propojení mezi procesem ekonomické a politické globalizace a vznikem GOS. Vycházíme přitom z předpokladu, že transformace trhu, jeho vyvázání z hranic národních států a vznik multilaterálních politických orgánů spolu s rozvojem informačních technologií determinují podmínky vzniku GOS. Nejde ovšem o jednosměrný proces, oba fenomény jsou „v *dialektickém vztahu vzájemné provázanosti*“¹. Na jedné straně GOS reflektuje (nezamýšlené) důsledky procesu globalizace, k nimž patří zejména ničení životního prostředí, porušování lidských práv či demokratický deficit rozhodování mezinárodních politických institucí, na straně druhé se snaží o jejich předcházení a nápravu – skrze participaci na rozhodování a poukazování na tyto negativní dopady. Zajímavou oblastí v rámci studia vzájemné provázanosti mezi globalizací a GOS je také sledování postavení a funkce GOS v rámci rodícího se systému globálního vládnutí. Čehož se lehce dotkneme v závěru první kapitoly a více rozvedeme v kapitole druhé.

1.1. Konceptualizace pojmu GOS

Ohledně obsahu a vymezení pojmu GOS nepadají mezi sociálními vědci zabývajícími se tímto fenoménem žádná shoda. To ovšem není ničím překvapivým. Musíme si uvědomit, že se jedná o koncept velice nový a těžce uchopitelný, protože transcenduje hranice národních států. Dostává se tak do oblastí, jež se vyznačují nestálostí

---

¹ TAYLOR, R.: *Interpreting global civil society*. Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations. Vol. 13, No. 4, 2002, s. 340.

a které se vymykají pojmovému aparátu vzniklému pro potřeby studia institucí a organizací z období moderny.

V současné literatuře, zabývající se studiem GOS, nalezneme dva základní způsoby, kterými se koncept GOS pojmově zachycuje. První je deskriptivní postup, který si všímá především viditelných kontur GOS. Hledá indikátory a hmatatelné důkazy, jež by odkazovaly na její existenci. Metodologie je spíše kvantitativního rázu. Snaží se určitým způsobem mapovat a měřit její obrysy, stejně jako ji lokalizovat v sociálním univerzu. Výsledkem jsou typizace, kategorizace, operacionalizace nebo statistické přehledy.

Kritici proto mluví o chybějící obsahové části² GOS u deskriptivních a empiricky zaměřených výzkumů. Poukazují na její normativní aspirace, spočívající v „*transformativní povaze*“³, otevřenosti a reflexivitě. Normativně zaměřené studie poukazují u GOS na její nestálou povahu, dynamičnost a v neposlední řadě „globálnost“ ve smyslu nevázanosti na hranice jednoho národního státu. Proto je krajně složité ji nějakým způsobem měřit a vymezit. Jednotlivé indikátory poukazují pouze na výseky celkového obrazu. Velmi těžce lze „měřit“ intenzitu výměny informací, cestování, komunikaci a tím propojenosti, globální kultury a sociální soudržnosti atd., což zůstává jakýmkoliv statistikám skryto⁴.

V této práci využíváme obou přístupů. Souhlasíme s Keanem, který používá pojem GOS jako ideální typ, jako „*mentální konstrukt*“. A definuje ji jako „*dynamický nevládní systém propojených socio-ekonomických institucí*“, který je schopen pluralizovat moc a problematizovat násilí⁵. Jedná se tedy o normativní ideál, jemuž je vlastní demokratizační potenciál. Na druhou stranu se fenomén GOS zcela jasně manifestuje v podobě své organizační infrastruktury, pouličních protestů či paralelních summitů, což lze empiricky doložit. Přesné údaje navíc pomáhají v jasnější identifikaci našeho předmětu. Jednotlivá data také dokážou přesněji lokalizovat „hustotu“ GOS, trendy týkající se její evoluce a skrze nepřímé indikátory ji můžeme lépe pochopit a zařadit do širšího kontextu.

---

² viz. TAYLOR, R. (2002), s. 339-346.

³Ibid., s. 340.

⁴ viz. ANHEIER, H. et al.: *Introducing global civil society*. In: ANHEIER, H. et al (eds.): *Global civil society 2001*. The Centre for the Study of Global Governance, 2001, s. 18.

⁵ KEANE, J.: *Global civil society?* Cambridge: Cambridge University Press, 2003, s. 8.

1.1.1. Deskriptivní vymezení

Co tedy pojem GOS označuje? Někteří ji vidí v ulicích měst, v nichž se odehrávají výroční zasedání Světové banky (dále WB⁶), Mezinárodního měnového fondu (dále IMF) a Světové obchodní organizace (dále WTO) či demonstrace proti vojenskému řešení současných globálních bezpečnostních problémů. Pro jiné je ztělesněna rostoucím počtem a aktivitou mezinárodních nevládních organizací a jejich sítí.

V případě naší práce se zaměříme na data z ročenek vydávaných London School of Economics and Political Science (dále LSE), které systematicky mapují fenomén GOS. V jedné z nich nalezneme její operacionalizaci, kdy je definována jako „*sféra idejí, hodnot, institucí, organizací, sítí a jedinců lokalizovaná mezi rodinou, státem a trhem a operující za hranicemi národních společenství, ekonomik a politického uspořádání*“⁷. Definice popisuje dvojí prostor – sociální a fyzický/geografický. Ten první je vymezen negativně a odkazuje na vztahy a interakce v rámci GOS. Ta je chápána jako autonomní sféra, která není součástí ani státu ani trhu. Potud se nejedná o nic nového, v těchto termínech jsou tradičně popisovány tzv. „třetí sektor“ nebo „občanská společnost“, jak je známe z českého prostředí. Novinkou je ovšem její lokalizace. Sféra GOS se, podobně jako např. ekonomická sféra, vyvazuje z hranic národních států a ustavuje se na globální úrovni. Zde se navazuje na mezinárodní organizace, „*kteřím nevládním aktérům poskytují příležitosti pro jejich činnost*“⁸.

Abychom sestoupili ještě o krok níže a mohli tak identifikovat měřitelnou organizační infrastrukturu GOS, musíme si stanovit základní charakteristiku subjektů, které GOS tvoří. V tomto případě využijeme výsledků výzkumu provedeného vědci z Univerzity Johnse Hopkinse⁹. Jejich závěry poukazují na pět strukturálních rysů, které definují „občanskou společnost“ jako sektor složený ze subjektů, jenž jsou:

A) organizacemi, tzn., že jejich aktivity mají určitou strukturu a pravidelnost, ať už jsou či nejsou formálně ustaveny a právně registrovány.

---

⁶ Všechny zkratky všeobecně známých mezinárodních institucí ponecháváme v jejich anglickém originále.

⁷ ANHEIER, H. et al. (2001), s. 17.

⁸ CÍSAŘ, O.: *Na cestě ke společnosti světoobčanů? Nevládní organizace, sociální hnutí a „noví“ aktivisté vně státních hranic.* Sociální studia I/2005, Brno: FSS MU, s. 94.

⁹ viz. SALAMON, L. M. et al.: *Global civil society: an overview.* The Johns Hopkins University: Institute for Policy Studies, Center for Civil Society Studies, Baltimore, 2003, s. 7-8.

B) soukromé – nejsou tedy součástí státní administrativy, i když mohou od státu získávat finanční a jinou podporu.

C) nedistribují zisk – nejsou zakládány primárně za účelem shromažďování zisku, ale jakýkoliv zisk, který vznikne z jejich činnosti, musí být zpětně reinvestován do aktivit, za jejichž účelem daná organizace vznikla.

D) samosprávné – mají vlastní mechanismy pro vnitřní kontrolu a řízení.

E) dobrovolné – členství nebo spolupráce není právně vyžadována a nikdo k němu/ní nemůže být nucen.

Tyto charakteristiky zahrnují množství různých neziskových organizací, spolků, sdružení jak formálních, tak neformálních, náboženských i sekulárních, organizací s placeným personálem i na plně dobrovolnické bázi.

Co se týče našeho předmětu, tedy GOS a její organizační infrastruktury, zaměříme se nyní především na mezinárodní neziskové organizace, které tvoří jakousi páteř GOS, a vztahy, které navazují mezi sebou a s mezinárodními institucemi.

I když organizace s celosvětovým dosahem, např. charity nebo dělnická internacionála, existovaly už od 19. století, jejich dnešní počty jsou zcela bezprecedentní. Kupříkladu v roce 1874 bylo registrováno 32 mezinárodních NNO, v roce 1914 to bylo 1083 a v roce 2001 se jejich počet odhaduje na 13.000, z nichž až jedna čtvrtina vznikla po roce 1990¹⁰. Tato čísla přitom pokrývají pouze čistě mezinárodní organizace, tj. organizace s pobočkou ve dvou a více státech, nikoli národní NNO s orientací na globální problémy.

Salamon u této příležitosti mluví o „*globální spolkové revoluci*“¹¹ charakterizované masivním nárůstem dobrovolnické činnosti, organizovaného spolkového života a aktivit atd. Tato „spolková revoluce“ je zasazena do kontextu rozšířené krize či úpadku národního státu, kolapsu komunistického bloku, kritiky neoliberalismu reprezentovaného „washingtonským konsenzem“ a postupující a prohlubující se environmentální degradací a sociální exkluzí.

---

¹⁰ viz. ANHEIER, H. et al. (2001), s. 4.

¹¹ SALAMON, L. M. et al. (2003), s. 1.

Mezi další indikátory, dosvědčující rodící se GOS, patří zejména narůstající počet pracovníků v mezinárodních NNO a zvyšující se podíl zaměstnanců v organizacích občanské společnosti na celkové zaměstnanosti. Dále také zvyšující se objem finančních toků, které protékají skrze tyto organizace. Z výzkumu¹², provedeného v 35 zemích světa, vyplývá, že úhrnné výdaje občanského sektoru, včetně církevních kongregací, v těchto zemích na konci 90. let 20. století, tvořily 1,3 bilionu dolarů. Což by z něj činilo sedmou největší ekonomiku na světě¹³.

Co se týče geografie a hustoty GOS, dají se na základě sledování indikátorů, jako např. místo sídla mezinárodních NNO, počet jejich členů a zaměstnanců na milion obyvatel¹⁴ atd., lokalizovat centra GOS. Mezi ně patří především města a oblasti, jenž jsou také mezinárodními politickými a ekonomickými centry. Jde tedy o velkoměsta severozápadní Evropy a Severní Ameriky. Není jistě překvapivé, že hustota a přítomnost GOS vysoce koreluje s celkovou mírou „zapletení“ do globalizačních procesů. Tím chceme říci, že místa s největším výskytem sídel mezinárodních NNO jsou zároveň místy s vysokým počtem ústředí nadnárodních korporací, mezinárodních politických institucí, s vysokým objemem přímých zahraničních investic, ale také s velkou mírou povědomí o globálních problémech mezi obyvatelstvem. Navíc využívání informačních technologií, které jsou nyní stále rozšířenější i v rozvojových zemích, vede k celkovému zahušťování občanské společnosti, vazeb mezi jednotlivými subjekty i mezi nimi a mezinárodními institucemi a soukromými společnostmi.

Podle studia trendů je také evidentní, že největší nárůst počtu mezinárodních NNO byl zaznamenán v regionech střední a východní Evropy a v jihovýchodní Asii¹⁵. Souvisí to právě se zavedením demokratických režimů a otevření se globalizačním procesům. Celkově se tedy dá říci, že pohyb GOS je extenzivní ve směru rozptylu, spíše než koncentrovaně dostředivý. Proto i skrze indikátory můžeme tvrdit, že charakteristikou GOS je její inkluзивita, díky které se rozpíná do různých částí světa.

---

¹²viz. Ibid., s. 13.

¹³viz. Ibid., s. 13.

¹⁴ ANHEIER, H. et al. (2001), Tables, s. 230nn.

¹⁵ viz. ANHEIER, H. et al.: *Global civil society in an era of regressive globalisation: the state of global civil society in 2003*. In: ANHEIER, H et al (eds.): *Global civil society 2003*. The Centre for the Study of Global Governance, 2003, s. 14.

Nemůžeme ovšem redukovat indikátory GOS pouze na data, týkající se mezinárodních NNO. Proto se musíme zaměřit i na jiné ukazatele, než jen na organizace působící v prostředí GOS. Do struktury GOS totiž patří stále větší počet tzv. paralelních summitů – setkání aktivistů, mezinárodních NNO na globální úrovni. Jedná se o různorodé konference a kongresy, které se většinou konají jako protipól vůči důležitým oficiálním mezivládním setkáním. Také jejich počet dramaticky narostl. Z asi dvou podobných akcí za rok v letech 1988–1991 až k 30 za rok v letech 2000–2001¹⁶. Vzrostla také účast. Až třetiny z těchto setkání se účastnilo kolem 10.000 lidí¹⁷. To samozřejmě nezmiňujeme tisíce podobných akcí, s důrazem na globální problémy a mezinárodní kontext, pořádaných na lokální a regionální úrovni. A další tisíce menších i větších protestních pochodů a demonstrací, spojených s globálními problémy, které se konají po celém světě. Přitom data ukazují, že celkově se struktura GOS zvětšuje, zhušťuje a rozšiřuje¹⁸, skrze vyšší míru propojenosti mezi sebou navzájem i s mezinárodními orgány.

1.1.1.1. Způsoby projevu GOS

Jedna z hlavních charakteristik GOS je její mnohotvárnost a různorodost. Proto se také projevuje navenek v mnoha různých podobách. Právě ty se na tomto místě snažíme sumarizovat.

V první řadě jde o manifestaci v podobě tzv. „nového veřejného managementu“¹⁹. GOS v této podobě nahrazuje konvenční politiku rozvojové pomoci. Kdy v důsledku postupující privatizace a eroze sociálního státu, který se vzdává svých pozic a funkcí a je nahrazován profesionálními neziskovými organizacemi²⁰. Ty fungují jako poskytovatelé služeb (většinou sociálních) skrze státní subkontrakty. Tento model je podporován hlavně bohatými zeměmi – EU, a také multilaterálními donory – WB, IMF a další. Zjednodušeně se dá říci, že jde o princip méně vlády (státu), méně byrokracie = více flexibility, více efektivity²¹. NNO jsou viděny jako vhodný nástroj pro uskutečňování střední cesty mezi

---

¹⁶ viz. ANHEIER, H. et al. (2001), s. 5.

¹⁷ viz. Ibid.

¹⁸ viz. ANHEIER, H. et al. (2003), s. 14.

¹⁹ Ibid., s. 8.

²⁰ CHANDHOKE, N.: *The limits of global civil society*. In. GLASIUS, M. et al. (ed.): *Global civil society 2002*. The Centre for the Study of Global Governance, s. 43.

²¹ viz. KETTL, D. F.: *The global public management revolution: a report on the transformation of governance*. Washington: Brookings institution press, 2000.

státem a trhem jako poskytovateli služeb. Někteří autoři v tom vidí nebezpečí kooptace občanské společnosti ze strany státu-vlády a mezinárodních institucí²². Protože organizace občanské společnosti svou spoluprací s výše uvedenými legitimizují jejich politické aktivity.

Právě kvůli financování z veřejných zdrojů, které je náročnější na administrativu a vykazování, spojené s konkurenčním bojem o zdroje mezi jednotlivými organizacemi, nastartoval proces, kterému se také říká „*korporativizace*“ NGO's. Kdy dochází k přejímání organizační kultury, manažerských strategií a celkové profesionalizaci celého občanského sektoru a to jak na lokální, tak globální úrovni²³.

Nejedná se ovšem jen o svého druhu imitaci organizačního jednání firem. Ale mnoho velkých mezinárodních NNO dnes otevřeně kooperuje s nadnárodními korporacemi, které se stávají jejich donory či podporují společné programy v rámci tzv. „společenské odpovědnosti firem“. Prozatím se zdá, že jednotlivé organizace se využívají navzájem ku svému vlastnímu prospěchu. Např. společnost Greenpeace je známa svými účelovými, krátkodobými aliancemi s některými nadnárodními korporacemi. Z toho je patrné, že i do strategických rozhodování v čele velkých a známých mezinárodních NNO se dostávají „reálpolitické“ taktiky.

Dalším významným prvkem v GOS je její potenciál pro budování sociálního kapitálu, ve smyslu „důvěry“ a sociální koheze. Díky aktivitám různých organizací se ve společnosti vytvářejí pocity důvěry a sociální inkluze. Skrze síťová uspořádání nevládních organizací z různých částí světa dochází k sebe-organizaci překračující hranice národních států, což napomáhá udržování sociální koheze mezi společnostmi lokalizovanými různě po světě²⁴. GOS tak nepostrádá potenciál pro překonávání rozporů a předsudků mezi jednotlivými kulturami.

Závěrem zmíníme velmi důležitou manifestaci, protože nejvíce viditelnou, tedy projev ve formě aktivismu. Hlavní hráči na tomto poli jsou sociální hnutí, sociální fóra, lokální organizace a nadnárodní sítě jednotlivců i organizací. Hlavní funkcí je udržování státu a korporací pod dohledem veřejnosti, tj. snaží se poukazovat na nedostatky

---

²² GLASIUS, M. et al. (eds.): *Global civil society 2002*. The Centre for the Study of Global Governance, s. 9.

²³ viz. MAYO, M.: *Global citizens: social movements and the challenge of globalisation*. Canadian scholars' press, Zed books: London, New York, 2006, s. 3.

²⁴ viz. ANHEIER, H. et al. (2003), s. 9.

a nepravosti páchané státní administrativou a privátními společnostmi. Tato hnutí, neformální platformy aj., přispívají k diverzitě a dynamismu GOS, neboť tvoří její mobilizační a nejvíce aktivní součást.

Tyto čtyři skupiny manifestací GOS, tedy forma nového veřejného managementu, „korporativizace“ NNO, udržování sociální koheze a globální aktivismus, můžeme dále rozdělit na dvě širší kategorie. První dvě skupiny patří do segmentu „shora-dolů“, jsou více profesionální a tvoří organizační infrastrukturu GOS. Druhé dvě skupiny náleží do segmentu „zdola-nahoru“ a jsou mobilizačním prvkem GOS²⁵.

1.1.2. Normativní vymezení

Je pochopitelné, že výše uvedená deskriptivní definice je míněna pouze pro „účely operacionalizace“ a že „*normativní obsah je příliš divergentní, než aby mohl formovat základ pro jakoukoli operacionalizaci*“²⁶. Na druhou stranu ti samí autoři tvrdí, že GOS je „*esenciálně normativní koncept*“²⁷. Proto se „pouze“ empirické zkoumání našeho předmětu jeví jako nedostačující, protože nepokrývá obsahovou část GOS, tj. politicko-ideologickou a morální dimenzi. Chybějící obsahová část se vztahuje ke komplexní a konfliktní povaze GOS, která není jednolitým monolitem organizací se stejným cílem či zaměřením.

Jaké tedy jsou normativní úhly pohledu na GOS a jaké hodnoty zastávají samotní aktéři? Obecně se dá říci, že normativní perspektiva chápe GOS jako nositelku demokratizačního procesu na nadnárodní úrovni²⁸. Jejím cílem je politizace celkového uspořádání a způsobu rozhodování mezinárodních institucí a „*otevření globální debaty o možnostech demokratické kontroly moci vyspělých zemí a představitelů globálního kapitálu*“²⁹. Skrze demokratizaci globalizačních procesů neboli známého „*osedlání globalizace pravidly*“³⁰, má dojít k odstranění strukturálních nerovností a spravedlivějšímu rozdělování plodů globalizace.

---

²⁵ viz. Ibid., s. 10.

²⁶ ANHEIER, H. et al. (2001), s.21.

²⁷ Ibid.

²⁸ CÍSAŘ, O. (2005), s. 88.

²⁹ BARŠA, P., CÍSAŘ, O.: *Levice v postrevoluční době. Občanská společnost a nová sociální hnutí v radikální politické teorii 20. století*. Brno: CDK, 2004, s. 188.

³⁰ Ibid., s. 170.

GOS je v tomto světle přisuzována vysoce aktivní role v rámci formování a ovlivňování politického procesu na mezinárodní úrovni. A pro svůj demokratizační potenciál je chápána jako prostředek proti možné tyranii státní moci, jako obranný val, který zároveň pokládá základy politické rovnosti a veřejné kontroly státních i mezinárodních institucí³¹.

Druhou součástí normativního vymezení je také pohled na GOS skrze postoje jednotlivých aktérů. Pro takovou analýzu je ovšem potřebné změnit metodologický přístup ke zkoumanému předmětu. Jak uvádí Taylor, který GOS popisuje jako „*komplexní a multidimenzionální prostor*“³², jenž může být stěží pochopen skrze současný sociologický výzkum. Ten rozhodně nevrhá příliš světla na „*aktivní a stále se objevující multiorganizační pole vyznačující se novými, síťovými formami s transformativním účelem*“³³. Protože jde o globální fenomén, je nutné přijmout globální přístup k jeho studiu. Což vyžaduje posun za „*státně-centrickou perspektivu*“ a zaostření na jednotlivé aktéry, jejich zkušenosti a významy, jež jim přisuzují.

Jak se dále uvádí v literatuře, většina mezinárodních NNO je založena na určitých hodnotách, které jednotlivé organizace a jejich členové nebo pracovníci chápou jako univerzální. Ať se jedná o lidská práva, ochranu životního prostředí nebo emancipaci žen. Tím, že organizace operují v různých kulturních prostředích, mohou jimi prosazované hodnoty vyvolávat konflikty. Proto hrají zásadní roli při „*artikulaci a nastolování různých témat napříč hodnotovými rozdíly, a tak pomáhají mobilizovat povědomí veřejnosti o mezinárodních problémech*“.³⁴

Zde leží jeden z velmi důležitých rysů GOS. Jde o kvalitativně nové vědomí „*globálnosti*“ jako „*intenzifikace vědomí světa jako celku*“³⁵, přinášející nový druh politických identit. Klíčová je právě reflexe globálních problémů – jejich vědomí. Právě toto vědomí globalizace je jedním z distinktivních rysů GOS, jenž ji odlišuje od národních

---

³¹ viz. WAINWRIGHT, H.: *Civil society, democracy and power: global connections*. In: ANHEIER, H. et al. (eds.): *Global civil society 2004/2005*. London: Sage, 2004, s. 96.

³² TAYLOR, R. (2002), s.341.

³³ Ibid.

³⁴ BROWN, D. et al.: *Globalization, NGO's and multisectoral relations*. The Hauser Center for nonprofit organizations and The Kennedy School of Government, Harvard University, 2000, s. 18.

³⁵ ROBERTSON, R.: *Globalization*. London: Sage, 1992, s. 8.

států, které mají svůj dostředivý pohled. Kvůli němu státy nemohou dostatečně reflektovat globální problémy v celkovém, holistickém pohledu.

Na straně druhé, nadnárodní korporace jednájí plně ve smyslu vlastního prospěchu, přičemž soupeří s ostatními korporacemi o zisky a s politickými představiteli o moc a vliv, čili jsou vedeny partikulárními zájmy, ne veřejně prospěšnými. Nejednájí v zájmu prosazování univerzálních hodnot.

Aktéři GOS jsou často první, kteří identifikují mezinárodní problémy, které nejsou řešeny v rámci existujícího institucionálního uspořádání. Tyto organizace jsou totiž v kontaktu s lidmi, kteří nemají zastoupení a hlas ve veřejném prostoru. A tak reflexi problémů zapříčiněných globalizací je činí viditelnými i pro ostatní. Právě zvyšování povědomí je zcela zásadní a prvotní záležitostí, která předchází samotnému jednání, tímto způsobem mohou mezinárodní NNO vytvářet globální diskurz, týkající se neřešených problémů³⁶.

Ovšem tento nový, GOS prostředkovaný, diskurz se netýká „pouhého“ poukazování na globální problémy, jejich osvětlování ve veřejném prostoru a případné návrhy na řešení. U GOS, která je plně vsazena do systému „stvořeného“ národními státy a kapitalistickým způsobem výroby, jde totiž především o aktivní úlohu při ovlivňování procesu globalizace. A to skrze participaci na rozhodování jednotlivých institucí a také skrze kontrolu implementace závazných pravidel a norem. Jde tedy o to „vytvořit inkluzivní pole diskuse, deliberace a participace, znásobit střediska vlivu a rozhodování ve společnosti a mezinárodním systému“.³⁷

1.1.2.1. Typologizace normativního vymezení GOS

Z normativního hlediska existuje několik úhlů pohledu na GOS. Perspektiva je přitom spojena s ideologicko-politickým pozadím toho kterého přístupu. Typologie zde uvedená vychází z prací autorek Strnadové a Kaldor³⁸.

---

³⁶ Ibid., s. 20.

³⁷ STRNADOVÁ, Lenka: *Globální občanská společnost a rozvoj*. In: WAISOVÁ, Šárka a kol.: *Ve stínu modernity: perspektivy a problémy rozvoje*. Aleš Čeněk: Plzeň, 2005, s. 79.

³⁸ STRNADOVÁ, L. (2005), s. 82-90, KALDOR, Mary: *The idea of global civil society*. *International Affairs* 79, 3 (2003) s. 583-593.

- 1) asociativní – neoliberální přístup: GOS v této perspektivě není politická a nepatří do ní ani sociální hnutí a političtí aktivisté. Její funkcí je doplňovat erodující sociální stát, který již není schopen dále zajišťovat některé služby. Kvůli ekonomické globalizaci totiž sociální stát ustupuje ze svých pozic a prosazuje postupující liberalizaci, deregulaci a privatizaci. Tím se vytváří nový prostor pro občanské aktivity, a tedy občanskou společnost, které zaplňují „díry po ustupujícím sociálním státu“³⁹. Druhou záležitostí je náprava tržních selhání, kdy občanská společnost funguje jako svého druhu „sociální polštář“, jenž tlumí negativní efekty postupující tržní liberalizace. Tento přístup si osvojily především mezinárodní finanční instituce jako např. WB a IMF, které také v rámci tzv. post-washingtonského konsenzu začaly spolupracovat s organizacemi GOS. Co se týče organizační infrastruktury, tak se GOS v tomto pohledu jeví jako institucionalizovaná a profesionalizovaná, přebírajíc určité rysy jak státních organizací (hierarchizace, byrokratizace), tak ze sféry byznysu. Zejména jsou to techniky PR, marketingu a konkurenčního boje (o donory, podporovatele atd.). Reprezentanti tohoto přístupu se většinou inspirojí pracemi klasických liberálů, jako byli John Locke nebo Alexis de Tocqueville. V ekonomickém myšlení nacházíme návaznost na Fridricha Augusta von Hayeka a Milтона Friedmana. „Pravděpodobně nejvěhlasnějším zastáncem tohoto konceptu občanské společnosti se stal Robert D. Putnam“⁴⁰.

Neoliberální přístup je kritizován především ze strany levicově orientovaných myslitelů a organizací. GOS podle nich ztrácí politický vliv a nemá prostor pro kontrolu vlády, vytváření veřejného mínění a politizaci některých témat. Je víceméně koptovaná ze strany státu a mezinárodních institucí. GOS nemá sílu zpochybnit převládající paradigma a stává se vlastně jeho nástrojem. Vede to k vymizení kritického dialogu, klientelismu a pasivitě občanů⁴¹.

- 2) Generalisté: vidí v GOS šanci na vytvoření nového systému globálního vládnutí, „komplexního systému regulace za nepřítomnosti globálního státu“⁴², který by byl demokratičtější, transparentnější a inkluzivnější. GOS není vnímána jako jeden

---

³⁹ viz. KALDOR, M. (2003).

⁴⁰ STRNADOVÁ, L. (2005), s. 80.

⁴¹ Ibid., s. 83.

⁴² KEANE, J.: *Global civil society?* (2003), s. 77, viz. také STIGLITZ, J. E.: *Jiná cesta k trhu* (2003), s. 54.

sektor, ale jako „interakce určité formy státu, ekonomiky a všech složek společnosti, které společně směřují k udržování a prosazování základních norem a hodnot celku“⁴³. GOS se manifestuje v mnoha formách. Jako mezinárodní NNO, nová sociální hnutí a sociální sítě atd., je ale také svázána s globalizující se ekonomickou sférou, bez níž by „nepřežila ani jediný den“⁴⁴. Jak napovídají zdroje poznámek pod čarou u tohoto odstavce, hlavním představitelem proudu „generalistů“ je John Keane. Dále bychom do této skupiny autorů mohli zařadit Craiga Calhouna či Paula Wapnera.

- 3) GOS jako veřejná sféra: základ tohoto pojetí, známého také jako „deliberativní demokracie“ je otevřít „transnacionální veřejnou sféru, která by mohla zprostředkovávat skutečnou debatu mezi relevantními politickými aktéry – nositeli moci a těmi, kteří je chtějí dostat pod demokratickou kontrolu“⁴⁵. Podle proponentů, především Jürgen Habermas a John Dryzek, této perspektivy může posilování marginalizovaných skupin obyvatel a vyšší míra inkluзивity veřejného prostoru změnit současný veřejný diskurz determinovaný neoliberalismem, čímž dojde k odstranění mocenských vztahů a strukturálních podmínek nerovnosti, které debatu ve veřejné sféře ovlivňují⁴⁶.

1.1.2.2. Základní paradigmatu uvnitř GOS

Co se týče postojů uvnitř samotné GOS, můžeme je určitým způsobem zobecnit na dvě základní paradigmatu⁴⁷:

a) *reformistické* – které se pokouší určitým způsobem „vyladit“ slabiny globálního systému, aniž by zásadním způsobem útočilo na jeho podstatu a systémový charakter. Kritizuje spíše jednotlivé projevy dysfunkcí, jako je např. velmi nerovnoměrná distribuce zdrojů a bohatství vzniklého díky ekonomické globalizaci. Reformisté, či také „alter-globalisté“, volají po silném, mezinárodně koordinovaném přístupu ke globální obchodní

---

⁴³ Ibid., s. 85.

⁴⁴ KEANE, J.: *A new cosmology?* In: ANHEIER, H. et al. (eds.) (2001), s. 31.

⁴⁵ DRYZEK, J. S.: *Transnational democracy*. Journal of political philosophy, 7 (1), s. 30-51.

⁴⁶ viz. Ibid.

⁴⁷ BĚLOHOUBEK, I.: *Globalizace a občanská společnost*. In: DLOUHÁ, J. et al. (eds.): *Globalizace a globální problémy: sborník textů k celouniverzitnímu kurzu „Globalizace a globální problémy“ 2005-2007*. Praha: UK, Centrum pro otázky životního prostředí, 2006, s. 119.

politice, po reformě stávajících mezinárodních organizací, které nejsou schopny účinně zvládat problémy současnosti.

b) *radikální* (či anti-globalisté) – většinou z radikálních levicových pozic kritizují samotnou podstatu kapitalistického způsobu výroby. Požadují návrat k lokální výrobě, prosazují koncepty jako „potravinová soběstačnost“ a volají po zrušení Brettonwoodských institucí.

1.2. Proces globalizace

Mluvíme-li v této práci o GOS, měli bychom si také vyjasnit, co chápeme pod vlastním procesem globalizace, kde leží jeho kořeny, kterými motory je poháněn a jaké přináší důsledky, zamýšlené i nezamýšlené. Dle drtivé většiny literatury, jež se zabývá procesem globalizace, leží jádro ve světové, ekonomicko-politické transformaci, která probíhala od konce II. světové války⁴⁸. Samozřejmě predispozice systému pro transformaci sahají do období hlouběji v historii⁴⁹, ovšem to není předmětem našeho zkoumání. Nyní se budeme blížeji věnovat ekonomické a politické stránce globalizace a hledat její systémové propojení se vznikem a formou GOS. Tím zasadíme její vznik do širšího kontextu ekonomicko-politického uspořádání současného světa. A připravíme si půdu pro vymezení její potencionální role v rodícím se systému globálního vládnutí.

Od devadesátých let minulého století došlo k intenzivním debatám o globalizaci na celém světě. Přitom jde o klasický případ pojmu, který zná každý školák, o jehož obsahu se ale vedou nekončící debaty mezi členy akademické obce. My zde nyní nebudeme zabíhat do zbytečných detailů. Uvedeme pouze základní rysy a příčiny globalizace spolu s jejími průvodními jevy. Důležitější pro nás bude vymezení jejího vztahu ke GOS. A také implikace, které proces globalizace přináší pro obsah a formu GOS.

Globalizace je, široce pojato, proces zvyšující provázanost, vzájemnou závislost, integraci a interakci napříč státy v různých sférách lidského života – ekonomické, sociální, kulturní, politické či technologické⁵⁰. Přitom se nedá označit žádná exkluzivní příčina

---

⁴⁸ viz. mj. BARŠA, P., CÍSAŘ, O. (2004), STIGLITZ, J. E. (2003).

⁴⁹ viz. WALLERSTEIN, I.: *Utopistika: historické rozhodování ve 21. století*. Praha: INTU, 2006.

⁵⁰ viz. GIDDENS, A.: *Unikající svět: jak globalizace mění náš život*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, s. 22nn.

globalizačního procesu, protože jednoduše nemá monokauzální charakter. Spíše můžeme hovořit o množině různých příčin, jež jsou společně provázány, některé přispívají k integraci více, jiné méně, ale všechny působí společně.

Za hlavní motory globalizace jsou považovány především technologický pokrok a ideál volného trhu nesený „étosem efektivity“⁵¹. Moderní technologie zásadně modifikují vztah mezi člověkem a jeho fyzickým a sociálním prostředím. Nejdůležitější jsou především nové informační technologie, které bezprecedentním způsobem transformují prostor a čas. Tím, že umožňují sociální interakci v reálném čase mezi vzdálenými aktéry, rozšiřují sociální vztahy⁵². Proto mají dalekosáhlé následky na způsob a efektivitu administrativy, politického rozhodování, kontrolních mechanismů a organizace a managementu ekonomických aktivit.

Druhý motor globalizace – ideál volného trhu – je spojen s nástupem utilitaristické filosofie a moderní ekonomické teorie ze začátku 19. století, kdy se do popředí dostává „nový sociální étos se svým vlastním etickým kodexem“⁵³, spočívajícím v kalkulaci a předvídání důsledků jednání v ekonomickém smyslu, tj. rozhodnutí se činí na základě ekonomické výhodnosti potenciálního jednání⁵⁴. Tomu se podřizuje i logika veřejné politiky, která je nyní viděna jako nástroj pro ustavení rámce pro dosahování osobních zájmů⁵⁵. Společenský řád není tudíž dále udržován jen skrze manipulaci vášní, ale také skrze umožnění každému členu společnosti věnovat svou energii na dosahování ekonomického blaha. Tím se ekonomické aktivity emancipují od náboženství i politiky⁵⁶.

Všechny tyto prvky, zkombinované dohromady, vedly k novému „systému“, jenž je vysoce dynamický a permanentně zvyšuje svou vnitřní koherenci. Dosavadním vyústěním je neustálé zvyšování hustoty a komplexity ekonomických, politických i sociálních vztahů. Jak ovšem uvidíme dále, globalizace je také charakterizována vysokou mírou exkluzivity

---

⁵¹ DEMBINSKI, Paul H.: *The new global economy: emerging forms of (inter)dependence*. In: *Globalization: ethical and institutional concerns*. Proceedings seventh plenary session. The Pontifical Academy of Social Science, Acta 7. Vatican City 2001, s. 83nn.

⁵² viz. GIDDENS, A.: *Důsledky modernity*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998, s. 25.

⁵³ DEMBINSKI, Paul H. (2001), s. 86.

⁵⁴ Dembinski zde vychází z prací Wenera Sombarta, který podle něj jako jeden z prvních analyzoval společensko-ekonomické změny na konci 19. století a popsal objevení se „kapitalistického ducha“ v Evropě.

⁵⁵ Ibid. s. 89-90.

⁵⁶ Ibid.

a nerovnoměrnosti. Navíc intenzifikuje určité problémy, které se tak stávají vážnějšími, protože globálními.

1.2.1. Ekonomická globalizace

V rámci debaty a reflexe těchto globalizačních procesů, jejich příčin, dopadů a projevů, se v její první fázi, tj. na začátku 90. let, dostávalo velké pozornosti právě ekonomické stránce. Souviselo to s nárůstem počtu a moci, ekonomické i politické, soukromých nadnárodních korporací, které se ukázaly jako první „vítězové“ a největší podporovatelé tržní integrace a ideálu volného trhu. Globalizace byla nahlížena, a mnohými tak je i nadále, jako „spontánní, neřízený proces stále intenzivnější integrace zemí světa v jediném ekonomickém systému“⁵⁷.

Mezi hlavní indikátory ekonomické globalizace patří nebývalý rostoucí objem mezinárodně obchodovatelného zboží a služeb a objem přímých zahraničních investic. Dále také rostoucí počet nadnárodních korporací nebo finančních institucí a jejich zaměstnanců. Hlavními motory jsou zejména inovace komunikačních technologií, snížení nákladů na dopravu a liberalizace trhu. S tím souvisí padající politické bariery bránící zahraničnímu obchodu a investicím, integrace globálních finančních trhů, integrace přeshraničních výrobních aktivit nebo homogenizace poptávky po zboží napříč zeměmi⁵⁸.

Právě nadnárodní korporace hrají klíčovou roli v procesu ekonomické globalizace. Právě ony jsou odpovědné za rozdělování výrobních procesů, jejich geografického přemístění a následnou funkční reintegraci na globální úrovni⁵⁹. Jejich dominance je patrná při pohledu na strukturu globálních komoditních řetězců, kde fungují jako jejich organizátoři⁶⁰. Vytvořili nové sítě výroby a spotřeby, které přesahují hranice národních států a ustanovují nový způsob síťové organizace. V roce 2000 existovalo již něco kolem 60 tis. nadnárodních společností (kde ovšem stačí, aby firma měla alespoň jednu filiálku v zahraničí), které jsou odpovědné za 25 % celosvětové výroby a jejichž tržby představují

---

⁵⁷ MEZŘICKÝ, V.: *Povaha globalizace, základní problémy, její pozitiva a negativa*. In: DLOUHÁ, J. et al. (eds.) (2006), s. 11.

⁵⁸ O'BRIEN, Karen L., LEICHENKO, Robin M.: *Double exposure: assessing the impacts of climate change within the context of economic globalization*. Global Environmental Change 10(2000), s. 225.

⁵⁹ KEANE, J. (2001), s. 30.

⁶⁰ Ibid.

50 % celosvětového HDP⁶¹. To má za následek zostření konkurenčního boje jak mezi jednotlivými společnostmi, tak státy, které mění svou politiku tak, aby lépe vyhovovala zahraničnímu kapitálu. Jedním z takových nástrojů je např. i v českých podmínkách známý daňový dumping.

Ovšem tyto soukromé společnosti zde nevznikly jen tak, z ničeho nic. Pro jejich rozkvět musejí existovat vhodné podmínky. A ty jsou výsledkem implementace neoliberální doktríny vedoucí k prohlubování liberalizace obchodu, deregulace a privatizace, čili emancipace trhů a jejich vyvazování se z hranic národních států. Právě koncepty a myšlenky neoliberalismu stojí za urychlením procesu ekonomické globalizace. A proto jsou tedy také zodpovědné za negativní, nezamýšlené dopady, především na chudé země a marginalizované skupiny obyvatel. Z toho důvodu se neoliberalismus a jeho myšlenky, zhmotněné v nadnárodních korporacích, staly terčem kritiky GOS. Je tedy dobré si alespoň zevrubně připomenout jeho historické kořeny a milníky.

1.2.1.1. Krátká historie neoliberalismu

Po Velké hospodářské krizi a II. světové válce potřeboval svět vytvořit systém multilaterální spolupráce na politicko-ekonomické úrovni, aby se v budoucnu vyhnul vážnějším turbulencím. Velký vliv na pojetí ekonomiky měl v té době John Maynard Keynes, který prosazoval myšlenky plné zaměstnanosti a potřeby zásahů do ekonomiky skrze centrální banky a vlády⁶². Tento přístup byl také prosazován novým Brettonwoodským systémem, jenž vznikl v roce 1944, kdy existoval systém pevných směnných kurzů nejdůležitějších světových měn vázaných na americký dolar. Institucionálně byl tento systém zakotven v ustavení Mezinárodního měnového fondu (IMF), Světové banky (WB) a Všeobecné dohody o clech a obchodu (GATT). Hlavními impulsy ke vzniku multilaterálního ekonomického systému byly především negativní zkušenosti Velké hospodářské krize zapříčiněné ekonomickou politikou *laissez faire* a důsledky v té době probíhající II. světové války⁶³. Keynes nabídl slibný koncept, který

---

⁶¹ HELD, D., MCGREW, A.: *Introduction*. In: HELD, D., MCGREW, A. (eds.): *Governing globalization: power, authority and global governance*. Cambridge: Polity press, 2005, s. 3.

⁶² KARNS, M. P., MINGST, K. A.: *International organizations: the politics and processes of global governance*. Boulder, London: Lynne Rienner publishers, 2004, s. 73-75.

⁶³ Ibid.

zaručoval jak ekonomický růst, tak sociální jistoty zajišťované tzv. státem blahobytu, či sociálním státem⁶⁴.

Postupem času se ovšem myšlenka volného, seberegulujícího trhu, nyní pod hlavičkou „neoliberalismu“, začala, zhruba od 70. let, vracet zpět. Za průkopníky jsou považováni žáci Fridricha von Hayeka, ekonomové tzv. chicagské školy, jako např. Milton Friedman, kteří začali významným způsobem ovlivňovat ekonomické myšlení a diskurz. Stali se velkými kritiky neefektivního, velmi drahého a rozbujeleho sociálního státu, který podle nich brzdil ekonomický růst, protože státy vynakládaly obrovské prostředky na sociální výdaje a byly nuceny se zadlužovat. Podle neoliberálních myšlenek má stát spíše než navyšovat mandatorní výdaje na sociální politiku, „*garantovat, pokud je to nutné i silou, řádné fungování trhu. Navíc tam, kde trhy neexistují (v oblastech jako je zemědělství, vodohospodářství, vzdělání, zdravotní péče, sociální pojištění nebo znečištění životního prostředí), musejí být vytvořeny státem, pokud nutno. Dál než za tyto úkoly by se stát pouštět neměl*“⁶⁵.

Prvním mezníkem pro rozvoj neoliberalismu byla známá „ropná krize“ ze začátku 70. let 20. století, která byla jednou z příčin stagflace mnoha velkých ekonomik. Následná nestabilita amerického dolaru, na který byly vázány směnné kurzy dalších světových měn, vedla IMF v roce 1971 k opuštění politiky pevných směnných kurzů⁶⁶. Vlivem ropné krize a jejích negativních důsledků si mnoho států půjčovalo střednědobé půjčky. Ovšem za nových podmínek. Půjčky byly podmíněny makroekonomickými reformami, kdy se rozvoj a uvolnění trhu upřednostňovalo před výdaji na sociální pojištění. Šlo o novou politiku IMF a WB, která určovala podmínky, za kterých mohly státy obdržet půjčky. V další fázi následovaly tzv. programy pro strukturální přizpůsobení (dále SAP's) z let 80. a 90., jež podmiňovaly půjčky na splátky starých dluhů zkracováním sociálních a rozpočtových výdajů, zvyšováním úrokových sazeb, zrušením dovozních cel či privatizací státního majetku a tržní liberalizací⁶⁷. „*Tak se IMF a WB staly centry propagace a prosazování*

---

⁶⁴ viz. STIGLITZ, J. E.: *Jiná cesta k trhu: hledání alternativy k současné podobě globalizace*. Praha: Prostor, 2003, s. 41.

⁶⁵ HARVEY, D.: *A brief history of neoliberalism*. Oxford: Oxford university press, 2007, s. 2.

⁶⁶ Ibid., s. 12.

⁶⁷ viz. HOOGVELT, A.: *Globalization and the postcolonial world: the new political economy of development*. 2nd. ed. Basingstoke: Palgrave, 2001, s. 152, 180nn.

volného trhu a neoliberální ortodoxie“⁶⁸. Od začátku 90. let se pro tento postup vžil termín „washingtonský konsenzus“, na základě ekonomických politik podporovaných institucemi se sídlem ve Washingtonu, tedy IMF, WB a Ministerstvo financí USA. „Washingtonský konsenzus se stal dominantním přístupem k ekonomické prosperitě a byl akceptován téměř všemi mezinárodními rozvojovými institucemi poskytujícími úvěry“⁶⁹. Tímto způsobem mohl trojlístek finančních institucí velmi efektivně prosazovat a rozšiřovat neoliberální ekonomickou politiku na mezinárodní úrovni.

Dalším milníkem pro uvedení neoliberálních myšlenek v život bylo zvolení Margaret Thatcherové v roce 1979 a Ronalda Reagana v roce 1980 do čela Velké Británie, resp. USA⁷⁰. Zejména známá „Železná lady“, silně inspirovaná myšlenkami von Hayeka, dala jasně najevo své ekonomické smýšlení během slavného projevu z roku 1975, který pronesla v New Yorku na půdě Institutu sociálně-ekonomických studií⁷¹. Mimo jiné uvedla: „Usilování o rovnost je fata morgána. Co je mnohem potřebnější a praktičtější než usilování o rovnost, je usilování o rovnost příležitostí. A příležitost neznamená nic, pokud neobsahuje právo na nerovnost a svobodu být odlišný.“ Právě v tomto pohledu leží základ pro kritiku sociálního státu a odmítnutí sociálně-demokratické filosofie jako takové. Nástrojem pro „právo na nerovnost“ má být právě odstranění bariér volnému trhu. Role vlády se tak redukuje na vytváření „dobrého prostředí pro obchod, spíše než se starat o potřeby a blahobyt obyvatelstva“⁷². Liberální základ „thatcherismu“ je do jisté míry jistě velmi inspirativní, ovšem zmiňovaný nástroj ve formě neregulovaného trhu je záležitost mnohem problematičtější, přinášející s sebou mnoho negativních dopadů, na něž se zaměříme později.

Třetím pilířem šíření neoliberální doktríny se stala WTO, následovnice GATT, vytvořena v roce 1994. Jejím posláním je podporovat volný trh, snižování dovozních cel a řešení obchodních pří svých členů. Mezi další důležité mezinárodní organizace prosazující volný trh je především Organizace pro ekonomickou spolupráci (OECD) a další regionální uskupení jako ASEAN, MERCOSUR aj.

---

⁶⁸ HARVEY, D. (2007), s. 29.

⁶⁹ KARNS, M. P., MINGST, K. A. (2004), s. 360.

⁷⁰ HARVEY, D. (2007), s. 1.

⁷¹ <http://www.margaretthatcher.org/speeches/displaydocument.asp?docid=102769>

⁷² HARVEY, D. (2007), s. 48.

Abychom mluvili konkrétně, shrneme si nejdříve základní institucionální uspořádání, vtělené do „neoliberálního státu“. „Podle teorie by neoliberální stát měl být zastáncem silných individuálních vlastnických práv, vlády zákona a volného trhu“⁷³ Což je zásadní institucionální uspořádání, které má garantovat individuální svobodu. Mezi ekonomické nástroje, jež mají vést k naplnění této vize, patří především: „liberalizace obchodu a financí, nechat trhy určit ceny („získat správné ceny“), zastavit inflaci („makroekonomická stabilita“) a privatizace“⁷⁴.

Důsledky těchto opatření jsou ovšem velmi diskutabilní. Jak uvádí např. bývalý hlavní ekonom WB Joseph Stiglitz, politika výše uvedených institucí byla vedena spíše partikulárními zájmy komunity finančníků z globálního Severu, což bylo podporováno i jejich politickými reprezentanty. Nejdůležitější ekonomické, multilaterální instituce, onen známý „trojlístek“, jsou dodnes ovládány nejbohatšími státy, zejména jejich finančními a obchodními zájmy⁷⁵. Jsou odpovědné ministrům financí a centrálním bankám jednotlivých členských států, ale ne už občanům, z jejichž peněz jsou placeny, ani těm, kteří jsou přímo ovlivněni jejich rozhodováním⁷⁶. Problém, který zde nahlížíme je tzv. „demokratický deficit“ globálních institucí, který se stává předmětem kritiky GOS. Dále zevrubně popíšeme hlavní negativní dopady, vyplývající z nereprezentativnosti hlavních hráčů na poli ekonomické globalizace vedené neoliberální doktrínou.

1.2.1.2. Negativní dopady neoliberální ekonomické politiky

Prosazování washingtonského konsenzu přineslo paradoxně více nestability na světový finanční trh a zásadně negativním způsobem ovlivnilo další ekonomickou výkonnost mnoha zemí. Vzpomeňme např. finanční krizi v jihovýchodní Asii z let 1997–1998 nebo státní bankrot v Argentině na přelomu 20. a 21. století. Po dalším příkladu nemusíme pátrat nikde v minulosti. Stačí otevřít jakýkoli ekonomický tisk prakticky kdekoli na světě a můžeme v něm sledovat zanícené debaty o příčinách a důsledcích současné krize na světových finančních trzích. Společným jmenovatelem většiny ekonomických kolapsů je ovšem nekontrolovatelný transfer finančního kapitálu, který je

---

⁷³ Ibid., s. 64.

⁷⁴ CHOMSKY, N.: *Profit over people: neoliberalism and global order*. New York: Seven stories press, 1999, s. 20.

⁷⁵ STIGLITZ, J. (2003), s. 50.

⁷⁶ Ibid., s. 41.

nebezpečný pro celkovou stabilitu systému. Přitom politika IMF jednoznačně a bez výhrad podporovala liberalizaci finančních trhů, čímž paradoxně napomáhala globální nestabilitě.

Druhým negativním dopadem je zvyšující se míra nerovnosti mezi chudými a bohatými. A to jak geograficky, mezi globálním Severem a Jihem, tak uvnitř jednotlivých států mezi sociálními vrstvami obyvatelstva. Je to spojeno s nerovností v přístupu k celkovému společenskému růstu. Kdy společnost jako celek bohatne, ovšem užitek z toho má jen její malá část.

Nesnažíme se zde tvrdit, že nestabilita a nespravedlnost celého systému je důsledkem kapitalistického způsobu výroby, jak to činí mnozí levicoví intelektuálové. Ale že se jedná o nezamýšlený důsledek odbourání regulačního rámce na národní úrovni a jeho praktická neexistence na úrovni globální. Ekonomicky nejsilnější státy si navykly řešit většinou až důsledky globálních selhání, a to na základě ad hoc setkání hlav těchto států. Navíc omezené národní zájmy těch nejvlivnějších často brání dosažení konsenzu i v otázkách, jejichž globální negativní dopady jsou mimo diskusi.

Současným finančním institucím se nedaří zvládat výzvy spojené s rostoucí komplexitou globálních ekonomických problémů, což lze jasně doložit na současné globální finanční krizi, jejíž příčiny leží v chybné aplikaci ideologie volného trhu bez nutné institucionální regulace. Mohlo se tak stát v důsledku nedostatečné transparentnosti rozhodování těchto institucí a jejich nedemokratické povaze. Proto se staly oprávněným terčem kritiky ze strany jednotlivých vlád, jejichž občané byli negativně zasaženi neoliberální politikou, a také ze strany občanské společnosti, jež se ustavuje i na globální úrovni.

Právě GOS přichází s požadavky na vyšší míru demokratičnosti rozhodování a fungování multilaterálních institucí. Na celkovou přeměnu současných, neefektivních institucionálních struktur a také změnu úhlu pohledu na globalizaci jako celek. Na změnu diskurzu, v němž se vedou debaty o potřebě lépe zvládat a řešit problémy a spravedlivěji distribuovat výhody, které s sebou ekonomická integrace na globální úrovni přináší. GOS vytváří zdravý, politický tlak na institucionální reformu, která by umožnila provádět

politiku „*udržitelného, spravedlivě sdíleného a demokratického růstu*“⁷⁷. Samotný aktivismus ale nestačí. Nejvíce potřebná je nyní politická odezva spočívající v znovunavázání a vsazení ekonomiky do politicky konstruovaného, institucionálního rámce.

1.2.2. Politická globalizace

V polovině 90. let dochází k rozšiřování obzorů. Globalizace přestává být jednostranně chápána pouze jako výsledek spontánní tržní expanze a důraz se dává také na politickou dimenzi⁷⁸. Postupující proces globalizace zintenzivnil kvůli „*změnám v mezinárodním politickém systému*“⁷⁹, reprezentovanými rozpadem bipolárního světa, koncem studené války a demokratizací zemí komunistického bloku. Národní státy jsou také vystaveny vlivu globalizace s jejími průvodními jevy a proto stejně jako trhy, i když pomaleji, procházejí transformací a stojí před nutností redefinovat svou roli i funkci v novém, rodícím se systému globálního vládnutí.

Stále více se řeší otázka potřeby institucionálního ukotvení vyvázaných ekonomických procesů. A samozřejmě také řešení problémů, které jsou díky globalizaci stále akutnější a které nelze řešit v rámci jednotlivých národních států. Ty jsou kvůli vnitřním i vnějším podmínkám nuceny více mezi sebou kooperovat. Díky tomu jsou hlouběji vsazeny do mezinárodního kontextu, vytvářejí mezivládní sítě a instituce. Tomuto procesu se také říká „*internacionalizace státu*“⁸⁰, kdy jednotlivé složky plní jak domácí politické záležitosti, tak se propojují na nadnárodní úrovni se svými protějšky ze zahraničí. Vytvářejí pravidla a regulační rámce, které potom fungují v regionálním nebo globálním měřítku.

1.2.2.1. Globalizace a národní stát

Za jeden z podstatných dopadů globalizace v politickém smyslu je považováno oslabení suverenity národních států ve světovém měřítku. Klasický teritoriální stát či „národní stát“ byl od konce 18. století prakticky univerzálním rámcem pro rozvoj

---

⁷⁷ STIGLITZ, J. (2003), s. 390.

⁷⁸ BARŠA, P., CÍSAŘ, O. (2004), s. 174.

⁷⁹ BROWN, David L. (et al.): *Globalization, NGO's and multisectoral relations*. The Hauser Center for nonprofit organizations and The Kennedy School of Government Harvard University, 2000, s. 5.

⁸⁰ PEHE, J.: *Globální řízení a globální správa (síťová řízení a horizontální alternativy)*. In: DLOUHÁ, J. et al. (eds.) (2006), s. 125.

a pokrok. Ve 20. století bytnění státu rostlo a vrcholu dosáhlo v tzv. státu blahobytu či sociálním státu. Ovšem zhruba od konce sedmdesátých let 20. století a zejména po pádu železné opony jeho vliv postupně slábne. Nepřestává mít sice monopol na užívání legitimizovaného násilí vůči svým občanům, ani na tvorbu zákonů, ale musí při výkonu těchto funkcí stále více brát v potaz celosvětové a regionální politické a ekonomické instituce a ještě více globální tlaky vznikající nezamýšleně. Stále více právních předpisů je převzatých z mezinárodní úrovně, existuje stále více závazných globálních režimů, např. Kjótský nebo Montrealský protokol, a jednotlivé země jsou mnohem více pod drobnohledem globálních médií a pod kritickým dohledem GOS.

V současnosti se stále vede intenzivní debata o tom, jaký osud čeká národní stát v době postupující globalizace. Existuje několik rozdílných postojů, které A. McGrew rozčleňuje do následujících skupin⁸¹:

a) globalisté: současné trendy vedou k jistému konci systému národních států, které jsou příliš malé, aby se dokázaly efektivně vypořádat s globálními výzvami a příliš velké na to, aby dokázaly řešit místní problémy.

b) internacionalisté: naopak tvrdí, že schopnost národních vlád regulovat životy svých občanů a řídit globální záležitosti nikdy nebyla tak velká jako nyní. Podle nich globalizace spíše posiluje, než podlamuje důležitost národních vlád při řízení lidských záležitostí.

c) transformacionalisté: národní státy neztrácejí svůj význam, ale zároveň jejich moc ani neroste. Poukazují na nutnost změny v roli i funkci národních vlád, které se musí přizpůsobit novému kontextu, v němž je jejich moc a suverenita sdílena s mnoha dalšími veřejnými i soukromými institucemi.

Zde bychom chtěli zdůraznit, že jako u samotné povahy globalizace i zde platí, že se jedná o nerovnoměrný proces. Některé státy mají větší kapacitu podílet se na svém vlastním programu a protlačovat své zájmy na mezinárodní úrovni, jiné tyto možnosti a kapacity nemají. Dotýkáme se tak diskutovaného problému suverenity národního státu v době globalizace. Suverenita ve smyslu autonomie národních států je podle mnohých

---

⁸¹ McGREW, A.: *Power shift: from national government to global governance?* In: HELD, D. (ed.): *A globalizing world?: culture, economics, politics*. London: Routledge, 2004, s. 127-168.

autorů, vyjma představitelů „realistické“ tradice, oslabována, a to jak ekonomická, tak politická. Z jedné strany jde o vliv nadnárodních korporací, které si pro sebe vynucují výhodné podmínky, vlády národních států jim jdou přitom na ruku. Říká se tomu fenomén „daňového dumpingu“. Z druhé strany jsou zde mezinárodní ekonomické instituce jako WTO, WB, IMF diktující podmínky, za kterých je možné získat úvěr. A v neposlední řadě hojná míra různých mezinárodních smluv a „režimů“, které v úhrnu oslabují politickou moc států.

Proto se „suverenita“ národních států definuje novým způsobem. Dnes se již nejví ve smyslu autonomie - autarkie. Ale stále více jako kapacita participovat v mezinárodních institucích všech typů a mít schopnost být politickým hráčem na mezinárodním poli. Paradoxně je tedy stát tím více „suverénní“, čím více je propojen s ostatními státy⁸². A čím více dokáže ovlivňovat rodící se systém globálního vládnutí.

Státy tedy nadále zůstávají klíčovými institucemi, ale mění se jejich role. S procesem mezinárodní institucionalizace se „výkon vlády“ stává dekoncentrovanějším ve prospěch komplexního, mnohoúrovňového systému vzájemně se překrývajících politických procesů⁸³, do kterého ve stále větší míře vstupují nestátní aktéři, jako jsou nadnárodní korporace, nevládní organizace, sociální hnutí aj. Státy tak přestávají být exkluzivními nositeli politické autority. Národní vlády delegují svou autoritu mezi mnoho různých institucí, organizací atd., čímž dochází k její fragmentaci⁸⁴. Velmi dobře vystihuje tuto situaci Stiglitz, když ji popisuje jako „globální vládnutí bez globální vlády“⁸⁵. Kde ovšem stále není zajištěna demokratická kontrola rozhodování a míra legitimacy, odpovědnosti a transparentnosti není dostatečně vyřešena.

1.2.3. Globalizace jako sociální proces

Od druhé poloviny 90. let začíná debata o globalizaci zachycovat také transformaci sociální. Díky rozmachu moderních informačních a komunikačních technologií se stále

---

⁸² viz. SLAUGHTER, A.-M.: *Disaggregated sovereignty: towards the public accountability of global government networks*. In. HELD, D., KOENIG-ARCHIBUGI, M. (eds.): *Global governance and public accountability*. Oxford: Blackwell publishing, 2005, s. 62nn.

⁸³ viz. CÍSAŘ, O.: *Transnacionální politické sítě: jak mezinárodní instituce ovlivňují činnost nevládních organizací*. MU, Brno: 2004, s. 33.

⁸⁴ HELD, D., MCGREW, A. (eds.): *Governing globalization: power, authority and global governance*. Cambridge: Polity Press, 2005, s. 9.

⁸⁵ STIGLITZ, J. (2003), s. 54.

více reflektuje přeměna kvality „času“ a „prostoru“. Tím se, stejně jako „ekonomika“ a „politika“, také člověk a jeho vztahy vyvazují z hranic pevně ohraničeného, modernou konstruovaného „časoprostoru“ a pohybují se nyní v „kybernetickém“ prostoru⁸⁶, kde lidi nemohou oddělovat fyzické překážky a časové vzdálenosti. Sociální vztahy tak nyní neomezeně expandují, jsou vyvazovány „z místních kontextů interakce“ a restrukturovány „v neomezených časoprostorových rozpětích“⁸⁷, což v důsledku znamená nárůst vzájemné závislosti jednajících lidí na velké vzdálenosti, „to znamená, že místa dění jsou zcela prostoupena a formována sociálními vlivy, které jsou od nich značně vzdáleny“⁸⁸.

Lokální je tak nyní konfrontováno s „globálním“, lépe řečeno se sociální konstrukcí globálního, která je prostředkována médii. Skrze tyto procesy dochází u jednotlivců k závažné změně v zakoušení světa, jehož kulturně a sociálně determinovaný obraz je nyní vystaven reflexi z pozice „globálního“. Svět se tak stává místem společným všem. A skrze dekompresi prostoru a vyprázdnění času se vytváří globální „vědomí“, které je úhelným kamenem kritického rozvažování o současných problémech, které se objevují ve zcela nové perspektivě. Myšlení a politická identita nejsou nadále exkluzivně svázány se státocentrickým diskurzem, a proto jsou schopny reflexe globalizačních procesů. Právě tato reflexivita spočívající v sebe-transformaci skrze sebe-konfrontaci⁸⁹ na pozadí ekonomicko-politických změn umožňuje politizaci dříve nepolitických témat, čímž problematizuje technokratické rysy vznikajícího systému globálního vládnutí, který se vzdaluje lidské zkušenosti a veřejné kontrole. Otázkou, na kterou se v této práci pokusíme odpovědět, zůstává, zda-li je GOS schopna demokratizace tohoto procesu a jeho zpřístupnění veřejnému rozvažování.

1.3. Globalizace a GOS

Nyní se pokusíme určitým způsobem syntetizovat tři výše uvedené „proudy“ globalizačního procesu a dát je do souvislosti s fenoménem GOS. Vycházíme přitom z předpokladu, že vztah mezi globalizací a GOS je dialektické povahy. V první fázi totiž globalizace působí jako „podloží“, základ pro GOS, kdy otevírá a formuje prostor, v němž

---

⁸⁶ BAUMANN, Z.: *Globalizace: důsledky pro člověka*. Praha: Mladá fronta, 2000, s. 26.

⁸⁷ GIDDENS, A. (1998), s. 26.

⁸⁸ Ibid., s. 25.

⁸⁹ ZÜRN, M.: *Global governance and legitimacy problems*. In.: HELD, D., KOENIG-ARCHIBUGI, M. (eds.) (2005), s. 152.

se sociální aktéři mohou organizovat. Pokud bychom to chtěli vyjádřit čísly nebo jasnými, měřitelnými fakty, můžeme použít závěry z výzkumů LSE. Zde zřetelně vidíme vysokou míru korelace mezi indikátory globalizace a GOS. Důkazem jest také geografické rozmístění nebo geografie GOS, která opět silně koreluje s globalizací. Většinu těchto míst nalezneme v severozápadní Evropě a severní Americe. Zde má také nejvíce lidí připojení na internet, jsou zde situována hlavní sídla nadnárodních korporací a mezinárodních institucí a nejvyšší míra přímých zahraničních investic⁹⁰.

Ovšem GOS není pouhým dítětem globalizace. Na jedné straně intenzifikuje globalizační procesy, protože přispívá k prohlubování a rozšiřování globálního vědomí a replikuje organizační struktury a vzorce jednání, které jsou plně v souladu s prohlubováním vzájemné provázanosti různých sociálních aktérů. Na straně druhé reaguje na nedostatky a nezamýšlené negativní důsledky globalizace a snaží se aktivně participovat a ovlivňovat globalizační procesy.

1.3.1. GOS jako výsledek globalizace

Jak již bylo řečeno, globalizace vytváří infrastrukturu nebo jinak řečeno připravuje půdu pro vznik GOS. Tím, že vyvazuje ekonomickou i politickou aktivitu mimo hranice jednotlivých národních států a snaží se je reintegrovat na globální úrovni, je jasné, že také občanská společnost nezůstává navázána pouze na teritorium národního státu.

V první řadě je ovšem nutné upozornit na „banální“ argument, že *„růst GOS byl umožněn růstem zdrojů, dostupných občanské společnosti“*⁹¹. Zdroji jsou v tomto případě myšleny technologie a finance. Tím, jak společnosti díky plodům ekonomické globalizace bohatnou, existuje stále větší objem financí, státních, privátních a nadačních, které podporují růst GOS. Díky rozšíření IT a sníženým nákladům na cestování se stalo formování a řízení různých sítí a aliancí snazší a levnější. Náklady na mezinárodní koordinaci a organizaci se výrazně snížily, což je dalším předpokladem pro mobilizaci kolektivního sociálního jednání.

---

⁹⁰ ANHEIER, H. et al. (eds.) (2001)

⁹¹ Ibid., s. 6

Druhým předpokladem pro vznik akceschopné GOS je „*prohlubující se mezinárodní spolupráce vyjádřená v rostoucím počtu pořádaných konferencí, přijímaných smluv a ustavených mezinárodních norem. Právě tyto totiž poskytují sítím příležitost pro mobilizaci*“⁹². Mezinárodní NNO tak dnes mohou být aktivní na jiné úrovni než národní státy. Jsou propojeny v sítích ostatních organizací a jedinců. Posunuly se do prostředí globální politiky, kde se formují kolem oblastí s vysoce normativním obsahem.

Tím, jak se mění role států, kdy přestávají být suverénními aktéry ve věci rozhodování o ekonomických záležitostech, a jak trhy postupem času stále více expandují mimo jeho hranice, se důležitost a role státu umenšuje. Posun k otevřené ekonomice redukuje moc jednotlivých států řídit svůj ekonomický osud. A vlivem implementace neoliberální politiky procházejí sociální státy „odtučňující kúrou“. Proto ztrácejí kapacitu adekvátně reagovat na problémy, které s sebou liberalizace, privatizace a deregulace přináší. Právě zde se otevírá nový prostor pro organizace působící v říši GOS. Sociální stát, ustupující ze svých pozic přenechává, a někdy i dobrovolně deleguje, řešení určitých problémů na efektivnější občanské společnosti.

To je ovšem pouze jedna stránka mince. GOS si nelze představovat pouze z neoliberálního úhlu pohledu, který by jí rád přiřkl onu roli „polštáře“, tlumícího negativní důsledky volného trhu. Takový model by z občanské společnosti činil obyčejnou servisní společnost, jenž nahrazuje neefektivní a nadbytečný stát a vyplňuje díry, které po sobě zanechal. S tím se zde opravdu nespokojíme. Protože GOS vystupuje také jako aktivní prvek v rodícím se politickém uspořádání na globální úrovni. A skrze svou advokační aktivitu se snaží vstupovat do politických procesů a ovlivňovat je. Není tedy pouze přívěškem státu a mezinárodních institucí, ale svébytným hráčem na mezinárodním poli.

1.3.2. GOS jako reakce na globalizaci

Jak již víme, ekonomická globalizace je vysoce nerovnoměrným procesem. Někteří z něj mají vysoký profit, ale jiným, kterých je stále většina, přináší chudobu a deprivaci. Navíc globalizace přispěla k růstu nových problémů, jako jsou klimatické změny, neudržitelné využívání přírodních zdrojů vedoucí k ničení životního prostředí nebo

---

⁹² CÍSAŘ, O., FIALA, P.: *Obhajoba zájmů a transnacionální vztahy: úvod do studia*. In: CÍSAŘ, O., FIALA, P. (eds.): *Obhajoba zájmů a transnacionální vztahy*. Brno: MU, 2004, s. 17

v současnosti rostoucí ceny základních potravin. Mezinárodní NNO, aliance a koalice mezi různými NNO vznikají právě jako následek těchto problémů, jako reakce na ně.

Pro lepší představu nám poslouží následující kategorizace reakcí uvnitř GOS⁹³:

- a) podporovatelé – skupiny a jedinci v GOS, kteří podporují další globalizaci. Jsou pro další expanzi soudobé formy globálního kapitalismu, institucionální propojenosti a globální vlády zákona. Představitelé se rekrutují zejména z prostředí nadnárodních korporací a vlád, které chtějí globalizaci využít ve svůj prospěch.
- b) odpůrci – odmítají globalizaci jako celek a chtějí návrat k tradičním národním státům. Jde o zástupce konzervativní pravice, která podporuje globální kapitalismus, ale je proti otevírání hranic a jakékoliv formě globálního vládnutí. Paradoxně se v této skupině setkávají s představiteli krajní levice – s komunisty, kteří patří do antikapitalistického křídla a dále náboženští fundamentalisté.
- c) reformisté – akceptují rozmach globálního kapitálu a propojenosti, ale proces globalizace chtějí „osedlat pravidly“. Cílem je reforma mezinárodních ekonomických institucí, větší sociální spravedlnost, participace na mezinárodních politických vyjednáváních, globální vláda zákona, prosazování lidských práv apod. Do této skupiny se řadí většina velkých mezinárodních NNO.

Různost reakcí je dána především oblastmi zájmu GOS. Jde o témata, která jsou univerzální, se silně normativním a morálním obsahem (např. environmentální a lidskoprávní), která navíc nelze vyřešit v rámci jednotlivých států. Právě „oběti“ globalizace se začaly lépe organizovat a získaly podporu mnoha již existujících či nově vznikajících organizací na Severu, s nimiž se spojily a dále kooperují při svých kampaních. Tím se vytvořil nový druh solidarity spojený s novým druhem aktivismu. Boj za posílení práv lidí na Jihu, za sociální spravedlnost, prosazování lidských práv, práv žen a dětí, proti nekalým praktikám nadnárodních korporací a ekonomické globalizaci reprezentované washingtonským konsenzem.

Velké organizace, jako např. Oxfam či Friends of the Earth (dále FoE) mají již vytvořenou mezinárodní základnu podporovatelů a sympatizantů pro jednotlivá národní

---

⁹³ ANHEIER, H. et al. (eds.) (2001), s. 10.

témata. Je to dáno spoluprací s ostatními mezinárodními NNO, jednotlivými národními větvemi a sítěmi organizací a jedinců. Skrze koordinované jednání jsou schopny ovlivňovat témata jak na globální, tak národní a lokální úrovni. Nástroji jsou zejména kampaně, publikované studie s cílem zvyšování povědomí o těchto tématech a následně skrze veřejnou podporu a tlak ovlivňovat politická rozhodnutí, týkající se jejich agendy. Právě síťová struktura umožňuje mnohým organizacím ovlivňovat také globální agendu, velké organizace jsou pravidelnými účastníky důležitých summitů a politických jednání (např. pod hlavičkou UNFCCC), mají zde paralelní semináře, média jim věnují prostor atd. Tím obcházejí nutnost zaměřovat se na národní stát a jsou tedy schopné překračovat jeho hranice.

2. GOS a její místo v rodícím se systému globálního vládnutí

Ve druhé kapitole bude předmětem našeho zájmu soudobý koncept tzv. globálního vládnutí. Uvedeme hlavní představitele různých myšlenkových proudů, kteří se zaměřují na transformaci mezinárodních vztahů ve světle globalizačních procesů. Dále poukážeme na místo, které zastává GOS v tomto rodícím se systému. Pokusíme se odpovědět na otázky týkající se možné funkce GOS a také se dotkneme problematiky legitimacy a odpovědnosti v souvislosti s demokratizací politických institucí a mezinárodních organizací, které tvoří systém globálního vládnutí.

V první řadě se tedy pokusíme odpovědět na otázku, co si vlastně pod „globálním vládnutím“ máme představit. Jaké jsou jeho institucionální a normativní předpoklady a základy. Z jakého důvodu vzniká systém globálního vládnutí a potřebujeme jej vůbec? V neposlední řadě je tento systém demokratický?

2.1. Co je globální vládnutí?

Pro definici předmětu našeho zájmu využijeme práce Komise pro globální vládnutí, která vznikla v roce 1995 jako nezávislá skupina prominentních mezinárodních osobností s cílem posoudit a navrhnout změny ve způsobu spolupráce mezi jednotlivými státy v souvislosti s problémy a výzvami, které přináší proces globalizace. Komise definovala vládnutí jako „*souhrn mnoha způsobů, jimiž jedinci a instituce, veřejné i soukromé, řídí společné záležitosti. Jde o proces, skrze nějž se konfliktní nebo různorodé zájmy mohou navzájem přizpůsobit a může dojít ke spolupráci. Zahrnuje formální i neformální uspořádání, na němž se lidé a instituce dohodli nebo je vnímají, že jsou v jejich zájmu*“⁹⁴.

Rozvíjející se komplex globálního vládnutí zahrnuje státy, mezinárodní instituce, transnacionální sítě (soukromé i veřejné), jejichž funkcí, s rozdílným účinkem, je prosazovat, regulovat nebo zasahovat do záležitostí, jež se týkají celého lidstva⁹⁵. Podobně jako u GOS i globální vládnutí můžeme vnímat jako výsledek intenzifikující se globalizace, který ovšem na globalizaci zpětně reaguje a snaží se čelit problémům a výzvám, jež s sebou nese. Rozsah a povaha soudobých problémů vyžadují prohloubení

⁹⁴ *Our global neighborhood*. Komise pro globální vládnutí, 1995. <http://www.libertymatters.org/chap1.htm>

⁹⁵ srov. HELD, D., MCGREW, A. (eds.) (2005), s. 1.

vzájemné spolupráce mezi státy, mezivládními i nevládními organizacemi. Vznikají „komplexní síť politické interakce“⁹⁶, které se podílejí na řešení nově se objevujících problémů skrze přijímání různých norem, smluv, režimů, standardů apod., což v souhrnu označujeme jako „multilateralismus“.

Rozdílem ovšem není pouze kvantitativní nárůst interakcí a propojení mezi rozličným počtem aktérů, ale také v kvalitě. Dříve byly jednotlivé režimy od sebe izolované, dnes stále více tvoří jednotlivý „systém vzájemně propojených a překrývajících se uspořádání“. Nejde tedy jen o „globální úroveň“ – či o jeden krok/stupeň výše. Ale o celý, komplexní, mnohoúrovňový systém politických procesů, vzájemně se překrývajících

Multilaterální, neboli mnohostranná, spolupráce tvoří infrastrukturu pro globální regulaci a tím významným způsobem rekonfiguruje pojmy jako státní moc a autorita. Výkon vlády je dnes mnohem komplexnější proces – znamená to vyjednávání s mnoha veřejnými a soukromými organizacemi, mezinárodními institucemi, podle mezinárodních režimů a norem⁹⁷ ... přitom státy stále zůstávají klíčovými institucemi, ale jejich role se mění. Navíc některé se mohou zachovat unilateralisticky, jiné kooperují na bilaterální úrovni, což ovšem nepopírá struktury globálního vládnutí.

Zde se již dotýkáme otázky, jak souvisí „vládnutí“ s „vládou“. Oba termíny sice odkazují na systém pravidel, ale „vláda“ je zaštitěna formální autoritou v podobě vojenských nebo policejních složek, která zajistí implementaci zákonů a nařízení. Naopak „vládnutí“ není spojeno s autoritou, ale je podpořeno sdílenými cíly, které mohou nebo nemusí vycházet z legálně a formálně ustanovených závazků. Vládnutí se také nutně nemusí spoléhat na ozbrojené složky v souvislosti s překonáním odporu a dodržováním pravidel⁹⁸. Jak uvádí J. Rosenau: „vládnutí, jinými slovy, je obsažnějším fenoménem než vláda. Pokrývá vládní instituce, ale také neformální, nevládní mechanismy, v jejichž rámci a pomocí nichž jedinci a organizace uspokojují své potřeby a plní svá přání“⁹⁹.

---

⁹⁶ Ibid., s. 5.

⁹⁷ Ibid., s. 8.

⁹⁸ ROSENAU, J.: *Governance, order and change in world politics*. In: ROSENAU, J., CZEMPIEL, E. O.: *Governance without government: order and change in world politics*. Cambridge: Cambridge university press, 1992, s. 4.

⁹⁹ Ibid., s. 4.

Z výše uvedeného vyplývá, že globální vládnutí nerovná se globální vláda, která by předpokládala jednotné centrum moci se svou vlastní svrchovanou autoritou. V současnosti neexistuje jeden světový řád, ale „soubor s vládnutím souvisejících aktivit, pravidel a mechanismů, formálních a neformálních, existujících na různých úrovních současného světa“¹⁰⁰. Neznamená to ovšem „neexistenci globálního výkonu vlády“¹⁰¹, protože v současné době existují instituce, jež organizují globální politický prostor do určitého tvaru. Patří sem institucionální uspořádání vzniklá za účelem spolupráce na řešení určitého problému nebo mezinárodně sdílené hodnoty (i když ne všemi) jako kupříkladu lidská práva či environmentální standardy apod.

Charakteristickým rysem systému globálního vládnutí je jeho dekoncentrovaná a decentralizovaná podoba. Politická činnost se totiž reorganizuje v rámci různě husté sítě vztahů, „která nasává aktéry ze všech funkčně diferencovaných sfér moderní společnosti“¹⁰², ať už jde o státní úředníky, NNO, podnikatelské subjekty či mezivládní organizace. Právě vzestup nestátních aktérů ve světové politice – patří sem transnacionální korporace a nevládní organizace, politické sítě, sociální hnutí, nátlakové skupiny a epistémická společenstva – je jedním z nejdůležitějších aspektů konceptu globálního vládnutí¹⁰³.

Současná témata a problémy navíc nezapadají do klasických oborových škatulek. Např. AIDS může být primárně zdravotnickým problémem, ale současně zasahuje ekonomický a sociální sektor. Nejvíce se to dá ilustrovat na příkladu klimatických změn. Důležitou otázkou je role nestátních aktérů v tomto rodícím se systému. Základem pro důležitou roli a vliv nestátních aktérů je jejich síťování a vytváření koalic – mezi sebou navzájem, mezi sebou a státem, nebo s mezinárodními organizacemi.

2.2. Institucionální pozadí globálního vládnutí

Součástí, které v souhrnu tvoří systém globálního vládnutí, vycházejí tedy z nutnosti spolupráce mezi jednotlivými státy a mezivládními i nevládními organizacemi s cílem řešit komplexní problémy dnešního světa. V důsledku toho vznikají různá institucionální uspořádání s různou mírou formálnosti, geografickým rozsahem i vynutitelnosti.

---

¹⁰⁰ KARNIS, M. P., MINGST, K. A. (2004), s. 4.

¹⁰¹ CÍSAŘ, O. (2004), s. 33.

¹⁰² Ibid., s. 32.

¹⁰³ Ibid., s. 36.

Zahrnuje tedy mezivládní organizace, mezinárodní právo, dohody, neformální normy, shromažďování informací a analytické funkce, procedury urovnávání sporů, rozmisťování vojenských sil, řízení rozvojové pomoci atd.¹⁰⁴

2.2.1. Normy

Velmi důležitým aspektem globálního vládnutí jsou také normy, zde ve smyslu neformálním, hodnotovém, které představují „*pozadí nadnárodní institucionalizace a vládnutí*“¹⁰⁵. Mezi takto pojaté normy řadíme lidská práva, boj proti korupci, ochrana životního prostředí aj. Právě ony „*nabízejí příležitost pro politickou mobilizaci*“¹⁰⁶. Nevládní neziskové organizace motivují ostatní sféry k jejich prohlubování a zavádění a dávají transnacionálním aktérům usilujícím o jejich ustavení legitimitu. Neformální normy „*formují také identity samotných účastníků hry*“¹⁰⁷. Aktéři, kteří se snaží přesvědčovat o jejich žádoucnosti a také mobilizovat k jejich protlačení jsou velmi často právě transnacionální nevládní organizace.

2.2.2. Mezinárodní právo

Dnes odkazuje pojem „mezinárodní právo“ na ty pravidla a právní normy, „*kteří regulují chování států a dalších subjektů, u nichž je uznána mezinárodní právní subjektivita*“¹⁰⁸. V této definici vidíme posun v chápání mezinárodního prostoru, který i v právním pojetí přestává být exkluzivní doménou národních států a je okupován nestátními subjekty. Zdroji mezinárodního práva jsou především dohody, zvyky, obecné principy práva a rozhodnutí mezinárodních soudů¹⁰⁹.

Šíře toho, co známe pod označením „mezinárodní právo“ v posledních desetiletích nesmírně expandovala. Jen mezi lety 1951–1995 bylo uzavřeno 3 666 nových multilaterálních dohod¹¹⁰. Zahrnují environmentální dohody jako např. Montrealský protokol týkající se ochrany ozónové vrstvy nebo Kjótský protokol, jehož cílem je snižování emisí skleníkových plynů. Dále sem patří lidská práva, obchodní právo, dohody

---

¹⁰⁴ KARNIS, M. P., MINGST, K. A. (2004), s. 5.

¹⁰⁵ Ibid., s. 39

¹⁰⁶ Ibid., s. 39

¹⁰⁷ Ibid., s. 40

¹⁰⁸ WALLACE, R. M. M.: *International law*. London: Sweet and Maxwell, 2005, s. 1.

¹⁰⁹ Ibid.

¹¹⁰ KU, Ch.: *Global governance and the changing face of international law*. The John W. Holmes Memorial Lecture. ACUNS Reports and Papers No. 2, 2001, s. 9.

o kontrole zbraní, námořní právo nebo práva duševního vlastnictví. Ovšem zdaleka největší počet mnohostranných dohod se týká ekonomických témat, tedy trhu a obchodu¹¹¹.

Pro účely globálního vládnutí je jedním z hlavních problematických bodů absence mezinárodních mechanismů donucení, které by působily na jednotlivé národní státy ve směru dodržování určitých dohod a norem a jejich následné efektivní implementace. Jako příklad můžeme zmínit plnění tzv. Miléniových cílů tisíciletí nebo závazky vyspělých zemí navýšit prostředky na oficiální rozvojovou spolupráci na 0.7% svého HDP, k čemuž se zavázaly na konferenci v roce 2002 v mexickém Monterey. V této chvíli se nedá předpokládat, že by se tomu tak stalo. I zde hrají důležitou roli NNO, které mohou fungovat jako „strážní psi“ dodržování určitých dohod a závazků ze strany států a také napomáhat kvalitnější implementaci mezinárodních dohod a norem.

2.2.3. Státy

Jak jsme již uvedli v předchozí kapitole, státy pořád zůstávají klíčovými aktéry v mezinárodním prostoru a tak i v systému globálního vládnutí. Národní státy jsou i v současné době suverénní, i když se dá namítat, že pojem „suverenita“ prochází transformací a některé státy jsou více a jiné méně „suverénní“. Ale vlivem potřeby efektivně řešit globální problémy a jako důsledek globalizace samotné, vytvářejí mezivládní organizace a určují jejich agendu i formu, podepisují mezinárodní dohody, dávají vzniknout globálním režimům i normám apod.

V mezinárodním prostoru dnes existuje více než 190 samostatných států. Jednotlivé státy se liší ve své geografické poloze, rozloze, počtu obyvatel a politickém a ekonomickém prostředí, a tak nikoho jistě nepřekvapí, že se liší i v důležitosti, kterou mají v systému globálního vládnutí. Velké, mocné státy hrají samozřejmě odlišnou roli v mezinárodní politice než malé, méně mocné země. Kupříkladu USA, jež mají v současnosti dominantní postavení, hrají nejdůležitější roli při formování „pravidel hry“ a institucionálních struktur globálního vládnutí. Proto jim „*mezivládní organizace nabízejí dobrý způsob, jak vytvořit struktury kompatibilní s americkou představou politického řádu a skrze něž mohou prosazovat své politické a ekonomické zájmy*“¹¹². Vliv nad důležitými mezivládními organizacemi si USA získávají převahou v ústředích a sekretariátech těchto

---

¹¹¹ KARNIS, M. P., MINGST, K. A. (2004), s. 5.

¹¹² Ibid., s. 16.

organizací a také skrze relativně vysoké příspěvky na provozní a projektové náklady. Všeobecně známo je nepsané pravidlo týkající se dosazování na post šéfů dvou z nejdůležitějších mezivládních organizací, a to sice, že ve WB zastává vedoucí post americký představitel a u IMF zástupce EU-15 (lépe řečeno představitel některé z velkých, nejlépe zakládajících zemí EU).

Nicméně ani USA ani jiné velmoci dneška nejsou schopny vytvořit a formovat struktury globálního vládnutí samy o sobě, ale musejí mezi sebou spolupracovat. Je to vyjádřeno např. v Radě bezpečnosti OSN, kde mají stálé místo USA, Rusko, Velká Británie, Čína a Francie, kdy každá z těchto zemí má právo veta. Žádný stát tak není nadřazen ostatním. Nepoměrně menší státy, jako např. skandinávské, mohou ovšem také hrát významnou roli v mezinárodních vyjednáváních, a to skrze vytváření různých koalic menších a středních států, které v úhrnu mohou znamenat důležitého hráče. Asi nejznámějším příkladem je seskupení rozvojových zemí známých pod zkratkou G-77, kterému se právě díky svému spojení podařilo zastavit jednostranné katarské kolo vyjednávání o mezinárodním obchodu, tzv. „kolo z Dauhá“.

Jednotlivé národní vlády se tak učí, že svého mohou dosáhnout jedině skrze kolektivní úsilí, hledání spojenců, koalic a to jak mezi druhými státy, tak mezinárodními a nevládními organizacemi. Z čehož vyplývá, že přestávají být exkluzivním místem, kde dochází ke koncentraci moci, která se rozptyluje mezi další hráče v strukturách globálního vládnutí.

2.2.4. Mezinárodní organizace

Dle definice musí každá organizace, která má být považována za mezinárodní, splňovat několik základních kritérií¹¹³. V první řadě jde o počet členů, který je stanoven na minimálně tři státy (nejde tedy o nevládní subjekty). Aktivity organizace musí být dále rozšířeny na několik států, ne pouze místně. Posledním kritériem je formální, mezivládní dohoda mezi jejími členy o způsobu fungování, cílech, financování apod. V roce 2003 existovalo 238 aktivních mezinárodních organizací splňujících výše uvedená kritéria¹¹⁴. Samozřejmě se tyto organizace dále liší dle své velikosti – od čtyřčlenné NAFTA (Severoamerická dohoda o volném obchodu) až po OSN, která má plných 192 členských

---

¹¹³ Ibid., s. 7.

¹¹⁴ *Yearbook of International Organizations 2003/2004: Guide to Global and Civil Society Networks*. Union of international associations, K. G. Saur: München, 2003.

států. Rozdílené jsou i cíle, kvůli nimž organizace vznikají. Mohou být obecné (jako právě u OSN), nebo specifické (WTO). Členové některých organizací mohou být primárně situováni v jednom regionu (EU), u jiných na geografickém rozmístění nezáleží (WB). Co se hustoty týče, asi nepřekvapí, že Evropa je regionem s nejvyšší koncentrací mezinárodních organizací¹¹⁵.

Mezinárodní organizace slouží mnoha rozličným účelům a splňují různorodé funkce. Včetně sběru dat, rozšiřování informací a následných analýz (OECD). Některé z nich působí jako vyjednávací fóra, která poskytují místo pro vyjednávání mezi zúčastněnými stranami a následné přijímání dohod, závazků a cílů (UNFCCC¹¹⁶). Fungují jako nástroje pro vytváření stabilního mezinárodně-politického prostředí, protože definují standardy, pravidla, legálně závazné dohody, monitorují dodržování právně závazných dohod a norem. V neposlední řadě je jejich funkce čistě operativní, neboť alokují shromážděné zdroje, poskytují technickou pomoc nebo rozmisťují vojenské složky¹¹⁷

Státy se k mezinárodním organizacím připojují, neboť svou participací mohou ovlivňovat mezinárodní debatu týkající se témat počínajících vytvářením pravidel pro globální ekonomiku až po snahu o řešení problému člověkem zapříčiněných klimatických změn. Mezinárodní organizace navíc poskytují stabilní struktury spolu s podpůrným administrativním aparátem, což „*zvysuje efektivitu kolektivního jednání a schopnost organizací působit na vzájemné pochopení mezi státy*“¹¹⁸, které se připojují k centralizovaným organizacím také skrze výhodu efektivnější implementace společných dohod a řešení problémů, které vyžadují spolupráci více stran.

Mezinárodní organizace ovšem nevytvářejí pouze příležitosti pro své členské státy, ale mají a také aktivně vykonávají nad nimi jistou moc a vliv. Mohou na ně za určitých, předem stanovených okolností uvalit sankce nebo se snažit ovlivňovat jejich politické programy a rozhodování. Nástroje k tomu jsou různého druhu. V první řadě stanovují mezinárodní organizace určité mezinárodní rámce a pravidla, ke kterým jednotlivé státy zaujímají stanovisko. Některé organizace (např. OECD) vyžadují od svých členů přehled

---

¹¹⁵ KARNIS, M. P., MINGST, K. A. (2004), s. 7.

¹¹⁶ Rámcová úmluva OSN pro klimatické změny

¹¹⁷ Ibid., s. 7-9.

¹¹⁸ ABBOTT, K., SNIDAL, D.: *Why States Act through Formal International Organizations*. Journal of Conflict Resolution 42, 1998, s. 5.

dat a informací, které pak sdílejí s ostatními členy. Další, kupříkladu WTO, vyžadují reformy politik svých členů ve směru shody s určitými principy, pravidly a normami. Nakonec mohou organizace s významným postavením, vyplývajícím z jejich ekonomické a politické moci, vystupovat jako aktivní proponent určitých praktik a z pozice moci je vnucovat i nečlenským státům (např. WB a její půjčky podmínované programy strukturálního přizpůsobení).

Samozřejmě že „moc“ jednotlivých mezinárodních organizací je limitována jejich schopností a možností prosadit svá rozhodnutí a programy. Ve skutečnosti totiž většina organizací vydává „pouze“ doporučení¹¹⁹. Jejich účinnost pak závisí na ochotě jednotlivých členů (i nečlenů) dostát svým závazkům, což se zpravidla děje skrze vnější tlak ostatních, lépe řečeno těch, kteří své vlastní závazky plní. Zde je také jedna z rolí NNO, které monitorují a informují o (ne)plnění mezinárodních dohod, norem, závazků a pravidel.

Jak můžeme ovšem sledovat, drtivá většina států světa je členem mnoha mezinárodních organizací i neformálních uskupení. Jde o to, že i přes nutné změny, které mnohdy musí učinit ve svých politických programech, i přes vystavení se vyšší míře kontroly skrze zveřejňování svých dat, věří, že jim členství přináší výhody. A to jak ekonomické – členství v WTO – nebo politické, tj. možnost aktivně se podílet na vyjednávání a rozhodování o budoucí podobě struktur globálního vládnutí a tak i o své vlastní budoucnosti.

2.2.5. Nevládní neziskové organizace

Protože je roli, funkci a kritice GOS v rámci systému globálního vládnutí věnována jiná kapitola, zaměříme se zde pouze na základní informace týkající se popisu organizační infrastruktury NNO a nových organizačních forem vznikajících v souvislosti s procesem rozvoje globálního vládnutí.

Zatímco 191 suverénních států zůstává hlavními prvky mezinárodního systému, tisíce mezinárodních NNO, neformálních sdružení, sítí, koalicí a sociálních hnutí také patří do tohoto systému. Musí být aktivní v rámci státně-centrického rámce, ale jejich role

---

¹¹⁹ KARNIS, M. P., MINGST, K. A. (2004), s. 9.

v rodící se GOS je často zásadní pro úspěch či neúspěch dalšího rozšiřování systému globálního vládnutí.

Nevládní aktéři, zde tedy nestátní a neziskoví, jsou aktivní na mnoha polích a zabývají se velkou šíří témat, jako např. lidská práva, mírová hnutí, životní prostředí, rovné postavení žen ve společnosti, rozvojová spolupráce aj. Někteří poskytují služby spočívající v humanitární pomoci nebo potravinové pomoci, budování kapacit, školství, zdravotnictví atd. Mnozí jsou aktivní na místní úrovni, ostatní na národní i mezinárodní. Jak jsme již uvedli, většina z nich má své sídlo v rozvinutých zemích globálního Severu.

2.2.5.1. Sítě, federace a koalice

Díky moderním komunikačním technologiím, především internetu, se NNO mohou ve vyšší míře a mnohem efektivněji propojovat, někdy formálně, častěji neformálně. Vznikají tak mezinárodní sítě a koalice, čili vazby mezi mnoha organizacemi, jež si ponechávají svou vlastní organizační formu i charakter, ale skrze propojení získávají více možností ovlivňovat politickou situaci, sdílet informace a mohou svými kampaněmi a idejemi zasáhnout širší okruhy lidí¹²⁰.

Obecně se dá hovořit o třech základních organizačních formách (nebo základních způsobech propojení NNO) uvnitř GOS¹²¹: prvním příkladem jsou síťové organizace, které jsou tvořeny jednotlivými, nezávislými organizacemi, které jsou aktivní pouze na národní úrovni. Spojují se s ostatními organizacemi z jiných zemí za účelem dosažení společného cíle (např. zákazu nášlapných min). Síť nemá jasné řídicí centrum a většinou má velmi volnou strukturu. Rozhodnutí jsou tedy činěna na co nejnižší úrovni a je zde zaručena vysoká míra adaptability a flexibility. Tato forma má i svá omezení, která vyplývají z její volné struktury. Organizace uvnitř totiž nemají společnou identitu, což může činit jisté potíže při koordinaci společných aktivit¹²², jako jsou veřejné kampaně nebo PR strategie. Na druhou stranu současné organizační prostředí, determinované globalizací, podporuje vznikání právě těchto sítí s decentralizovanými, autonomními jednotkami¹²³.

---

¹²⁰ Ibid., s. 219.

¹²¹ ANHEIER, H., THEMUDO, N.: *Organizational forms of global civil society: implications of going global*. In GLASIUS, M. (et al.) (eds.) (2002), s. 200nn.

¹²² Ibid., s. 202.

¹²³ Ibid., s. 202.

Druhým způsobem jsou velké mezinárodní NNO, které se transformují v tzv. federace¹²⁴, tedy strukturu s jedním, původním centrem, které se dále rozrůstá do dalších zemí, kde zakládá pobočky. Přitom dále se tento způsob dělí na federace s jedním centrálním rozpočtem, který se rozděluje mezi pobočky (Greenpeace), nebo má každá pobočka svůj vlastní rozpočet (Friends of the Earth - u nás jako Hnutí Duha), i když společně sdílí cíle i logo (podobné způsobu franchise). Federace se mezi sebou liší tím, jak moc kontroly vykonává centrum nad místními pobočkami, a jak moc se snaží koordinovat aktivity a nastolovat jednotnou agendu. Většina federací má také svou mezinárodní kancelář a sekretariát, kupříkladu Oxfam, která vykonává spíše servisní pomoc jednotlivým pobočkám.

Třetím typem organizací jsou koalice sestávající z mezinárodních i místních NNO. Vznikají seskupením organizací různých velikostí a z různých geografických oblastí. V současné době jde o trend vedoucí k propojování mezi NNO z globální Jihu a Severu. Jde tu o míru efektivity a také odpovědnosti a reprezentativity. Koalice jsou nejvíce hodnotné, když spolupracují přímo s lokálními organizacemi, např. s místními sdruženími farmářů, protože tak mají přístup k informacím přímo z „terénu“ a protože místní sdružení většinou nemají kapacitu ovlivňovat dění na národní, tím méně mezinárodní úrovni. Proto se jeví velmi prospěšné pro obě strany prohlubovat tuto spolupráci. Na jedné straně se tím řeší otázka odpovědnosti u velkých NNO, které tvrdí, že obhajují zájmy chudých obyvatel atd., na straně druhé je umožněno, aby byl hlas obyčejných lidí opravdu slyšen. Protože velké koalice a jejich sítě mohou mít určitý dopad na vlády zemí nebo mohou pomoci řešit problémy místních komunit.

2.2.5.2. Sociální hnutí

Koncept sociálních hnutí, tedy jejich studium ze sociálně-vědné perspektivy, se zaměřuje na to, jak lidé společně jednají ve směru změny statu quo. Tato hnutí se mohou formovat kolem závažných otázek, jež „hýbou“ společnostmi, kolem rozporů a konfliktů, které se v ní objevují. Jako příklady slouží „třída“, náboženství, jazyk nebo kolem nových oblastí jako např. životní prostředí, lidská práva a rozvojová problematika a nakonec také

---

¹²⁴ KARNS, M. P., MINGST, K. A. (2004), s. 217.

kolem konzervativních hodnot jako jsou rodina, zákaz potratů a homosexuálních svazků, imigrace apod.¹²⁵

Klíčovou roli zde opět hrají NNO, které pomáhají organizovat a koordinovat sociální hnutí, rámuji různá témata, mobilizují potřebné zdroje a struktury a snaží se otevřít politické struktury, aby navrhované změny mohly dojít uskutečnění. Tím se transnacionální sociální hnutí velmi podobají sítím a koalicím NNO i transnacionálním advokačním sítím (dále TAS), o nichž bude řeč později. Jako nositelé změny, „*poskytují síť sociálních vztahů nutných pro jednání, zdroje, informace a ideje, nutné pro mobilizaci lidí pro dosažení cílů hnutí, stejně jako normy a hodnoty týkající se participace na vytváření politiky...*“¹²⁶

Tyto hnutí působí na mnoha úrovních a snaží se ovlivnit programy a strategie mezinárodních organizací, NNO, veřejnost i elity v jednotlivých zemích. Stejně jako NNO a TAS se i sociální hnutí snaží mobilizovat širokou masu lidí, aby dosáhly kýžených změn. Zaměřují se na globální problémy a stanovují si program a agendu. Zahrnují přitom jednotlivce, organizované skupiny i TAS.

2.2.5.3. Transnacionální advokační síť

TAS jsou novým a rychle se rozvíjejícím fenoménem, který je odrazem stále sofistikovanějších strategií velkých NNO týkajících se ovlivňování politického procesu na globální úrovni a je svého druhu výrazem inovativního potenciálu a vysoké míry profesionalizace GOS. Jejich aktivity jsou nerozlučně spjaty s politickou angažovaností, neboť jde o „*síť politických aktivistů a jejich organizací, které se formují transnacionálně kolem určitého problému. Tito aktéři se vyznačují především tím, že se formují v takových politických oblastech, které charakterizuje vysoký normativní obsah – obhajoba lidských práv, práv žen či ochrany životního prostředí. Identita takto tvořené sítě je stmelená na základě určité zásadové myšlenky, kterou komponenty sítě sdílejí*“¹²⁷.

Od výše uvedených organizačních forem se TAS odlišují svou funkcí i složením. Mohou totiž sestávat z jednotlivých NNO, jednotlivců i sítí, koalic a federací dohromady. Součástí TAS navíc nemusí být pouze NNO v klasickém slova smyslu, ale také univerzity,

---

¹²⁵ Ibid., s. 219.

¹²⁶ Ibid., s. 216.

¹²⁷ CÍSAŘ, O. (2005), s. 95.

odborové organizace, mládežnické nebo náboženské organizace apod. Důvodem vzniku je především sdílená snaha prosadit určitý univerzalisticky chápaný zájem skrze participaci na a ovlivňování politického rozhodování. Nástroji jsou především veřejné kampaně za účelem zvyšování povědomí veřejnosti o specifických problémech, budování vlastní expertizy a politických doporučení, změna převládajícího diskurzu a lobbying za účelem změny politické praxe. V souhrnu se těmito aktivitám říká advokace.

Jednání TAS se ovšem vymyká úzce pojaté koncepci zájmových skupin, které prosazují materiální zájem svých členů nebo konkrétní sociální skupiny. Naopak TAS, jak již bylo řečeno, prosazují zájmy, které odrážejí univerzalisticky chápané principy. Organizace advokačního typu přinášejí nové myšlenky a úhly pohledu do politických debat. Spolu s návrhy nových řešení, která jsou koherentní s jejich cíli. Jejich další aktivitou je také tlak na cílové skupiny (státy, korporace, mezinárodní organizace apod.) ve směru kvalitnější implementace přijatých mezinárodních norem a plnění standardů. *„Jejich činnost je tak často navázána na existenci mezinárodních norem. TAS jednak pomáhají při přijímání a prosazování těchto norem, jednak je uvádějí do praxe tím, že zaměřují svou aktivitu na ty aktéry, kteří je porušují“¹²⁸.*

Nejvíce aktivní jsou ve fázi nastolování problému na mezinárodní úrovni (tzv. stanovení agendy) a poté při implementaci norem. Odkaz na tyto normy vybavuje TAS legitimitou. A jak se stále více ukazuje, jsou při tomto svém počínání úspěšné. Protože *„bez sítí těchto organizací by nebyl (s takovou rychlostí) přijat statut Mezinárodního trestního soudu, nebyla by věnována taková pozornost problematice porušování lidských práv, ani by nebyla přijata mezinárodní konvence proti používání nášlapných min“¹²⁹.*

Co se praktické roviny týče, TAS se většinou zaměřují na jedno dobře komunikovatelné téma, které propagují v rámci veřejných kampaní za účelem zisku podpory veřejnosti a tím většího tlaku na státní úředníky a politiky. Klíčem k fungování těchto koalic jsou formální a neformální propojení mezi jejími členy. Výměna a sdílení informací je zcela zásadní. Velké NNO mohou pomáhat s organizací a koordinací větších kampaní i s materiálními zdroji pro menší organizace a na druhou stranu místní, malé

---

¹²⁸ Ibid., s. 96.

¹²⁹ Ibid., s. 96.

NNO poskytují informace o porušování lidských práv nebo o ničení životního prostředí těm velkým – většinou na základě svědectví lokálních obyvatel skrze příběhy atd.¹³⁰

V současné době lze ve stále větší míře pozorovat, že jednotlivé sítě se učí od sebe navzájem a propojují více různorodých témat. Sledují druhé organizace a jejich úspěch s kampaněmi a pro získání většího vlivu a vyšší míry rezonance jednotlivých témat ve veřejné diskusi navazují spojení např. environmentální s rozvojovými nebo lidsko-právními skupinami. Musíme ovšem dodat, že si to svým způsobem vyžaduje i komplexita současných globálních problémů, které se nedají nazírat pouze z jednoho úhlu pohledu a řešit jednou sadou doporučení. Jako zářný příklad můžeme opět uvést problematiku klimatických změn, jež primárně souvisí s životním prostředím, ale je nedílně spojena s rozvojovými tématy, neboť nejhůře zasahuje rozvojové země, které nemají kapacitu se s nimi dostatečně vypořádat.

2.2.6. Nadnárodní korporace

Pojem nadnárodní korporace je definován velice široce: stačí, aby korporace měla alespoň jednu filiálku v zahraničí. Počet takových společností je pak odhadován na šedesát tisíc a počet jejich filiálek po celém světě na půl milionu¹³¹. Korporace mají možnosti investovat nesmírné objemy kapitálu, vytvářet pracovní místa, ovlivnit politická rozhodnutí, lobbovat za změny v zákonech a hrozit svým přesunem jinam, což vše v úhrnu znamená značný podíl na moci.

Dokonce i autoři aktivně se hlásící k „realistické“ škole v rámci studia mezinárodních vztahů uznávají korporace jako důležité aktéry v rámci systému globálního vládnutí, jež „nesmírně změnily strukturu a fungování globální ekonomiky“¹³². Svými investičními rozhodnutími korporace hluboce ovlivňují budoucnost jednotlivých místních společenství, zemí i celých regionů. Přesunem výroby z jedné části světa do druhé se přímo podílejí na míře nezaměstnanosti a celkové ekonomické situace dané oblasti. Postupující globalizace kapitálových i průmyslových trhů nutí manažery velkých korporací lépe ovládat komplexní řetězce výroby a spotřeby, optimalizovat náklady a daňovou zátěž v nepřehledném a strukturovaném prostředí globální ekonomiky. Což

---

¹³⁰ KARNIS, M. P., MINGST, K. A. (2004), s. 218.

¹³¹ MLČOCH, L.: *Ekonomický rozměr globalizace*. In: DLOUHÁ, J. et al. (eds.) (2006), s. 172.

¹³² GILPIN, R.: *Global political economy: understanding the international economic order*. Princeton University Press, 2001, s. 290.

dopadá negativně na národní státy a lokální zastupitelstva, jimž se vzdaluje možnost efektivní kontroly komplexních sítí privátních společností. Stručně řečeno vzbuzují aktivity nadnárodních korporací spolu se slabou kontrolou nad nimi vykonávanou množstvím otázek. Jak nejlépe regulovat nadnárodní korporace – skrze mezinárodní pravidla nebo dobrovolné mechanismy? Jak se dá zajistit, aby nezneužívaly slabších environmentálních a sociálních standardů v rozvojových zemích?

V první řadě jde samozřejmě o vhodné nastavení politického a ekonomického prostředí a institucionálního rámce, ve kterém mohou korporace manévrovat. Primárně je to tedy otázka politická. V druhém sledu jde také o záležitost sociální, protože firmy se chovají především podle signálů, které jim poskytují jejich zákazníci – spotřebitelé, konzumenti. A zde je prostor pro občanskou společnost, která se mnohdy staví kriticky vůči praktikám těchto konglomerátů. Zveřejňuje jejich pochybení a přestupky, cílí na ně své kampaně a snaží se měnit postoje a spotřebitelské vzorce jednotlivých lidí. Nepřímo tak ovlivňuje samotné korporace a tlačí je k odpovědnějšímu jednání vůči životnímu prostředí i k dodržování pracovního práva atd.

Korporace mohou ovšem sehrát i pozitivní roli ve vývoji systému globálního vládnutí. Dá se to ilustrovat na příkladech přijímání a zejména pak efektivity různých globálních dohod a režimů. Asi nejvíce patrné to je při současném vyjednávání o budoucí „klimatické“ dohodě, která po roce 2012 nahradí Kjótský protokol. Role velkých firem je zcela zásadní pro financování výzkumu, vývoje a rozšiřování moderních technologií s nízkými emisemi skleníkových plynů. Právě na nich závisí opravdu efektivní přechod k ekonomice šetrnější vůči životnímu prostředí.

2.2.7. Smíšené síťové formy

Na tomto místě se zmíníme pouze o několika málo základních formách smíšených síťových forem, jež tvoří strukturu globálního vládnutí. Síťová charakteristika současné globální politiky je totiž mnohem flexibilnější a skýtá šanci na řešení aktuálních globálních problémů. Literatura se nejčastěji zmiňuje o tzv. „globálních sítích veřejné politiky“¹³³. Jde o ideálně typickou formu, která má spíše doplňovat, než nahrazovat tradiční vlády.

---

¹³³ v orig.: „global public policy networks“. BENNER, T. et al.: *Multisectoral networks in global governance: towards a pluralistic system of accountability*. In KOENIG-ARCHIBUGI, M., HELD, D. (eds.) (2005), s. 71nn.

V obecné rovině mají „pomáhat rozvíjet standardy a normy, poskytovat globální veřejné blaho a implementovat mezinárodní smlouvy“¹³⁴.

Tyto sítě se liší od TAS i sítí NNO, protože zahrnují vládní orgány, mezinárodní organizace a nadnárodní korporace spolu s NNO, profesními spolky aj. Jako příklad se uvádí Světová komise pro přehrady (World commission on dams), což je organizace sestavená ze zástupců vlády té země, ve které se má přehrada stavět, zástupců obyvatel, kterých se stavba přímo dotýká, multilaterálních rozvojových bank, které spolufinancují projekt, firem, které jsou odpovědné za samotné provedení stavby i vědeckých pracovníků¹³⁵. Dohromady mají tyto subjekty ustavit mezinárodně uznávaná kritéria pro výstavbu přehrad.

Dalším příkladem jsou tzv. „globální sítě zaměřené na problémy“¹³⁶, které mají být formovány ze zástupců všech společenských sfér kolem konkrétních problémů. Mají nahradit současné globální, multilaterální instituce, které nejsou schopny řešit komplexní problémy dneška. Cílem je analýza těchto problémů, formulace řešení a jeho implementace¹³⁷. Celý proces je přitom orientován na řešení jednoho problému, proto jsou do něj zahrnuty pouze strany, kterých se to týká. Smyslem těchto sítí je především vyšší míra efektivity než u dnešních pomalých a ritualistických multilaterálních jednání.

Poslední formou, o níž se zde zmíníme, jsou expertní a epistemické komunity. Jak bylo mnohokrát řečeno, globální problémy jsou velmi komplexní záležitostmi, která vyžaduje expertní znalosti mnoha různých oborů. Sdílení znalostí mezi experty z různých oborů, kteří poté přicházejí s návrhy na řešení, se proto jeví jako stále důležitější. Zcela zásadní je zde propojenost politických reprezentantů zodpovědných za přijímání řešení se zástupci vědeckých obcí (epistemických komunit), kteří jim mohou poskytnout expertizu založenou na svém bádání. Jako příklad se uvádí Mezinárodní panel pro klimatickou změnu, jehož závěry jsou pravidelně poskytovány politickým představitelům jako základ pro další rozhodování a stanovení nástrojů a mechanismů k dosažení řešení člověkem způsobených klimatických změn.

---

¹³⁴ Ibid., s. 72.

¹³⁵ KARNIS, M. P., MINGST, K. A. (2004), s. 220.

¹³⁶ v orig. „global issues networks“ In: RISCHARD, J. F.: *High noon: twenty global problems, twenty years to solve them*. New York: Basic Books, 2002, s. 171.

¹³⁷ Ibid., s. 170nn.

2.3. Kořeny rostoucího vlivu NNO na mezinárodní úrovni

I když je, vyjma „realistů“, všeobecně přijímán fakt růstu vlivu NNO na mezinárodní politické scéně, stále jde o těžko uchopitelné téma, pokud budeme chtít nějakým způsobem tento vliv „měřit“ a budeme chtít sledovat jeho přímé stopy a dopady. Naší ambicí proto není empiricky dokazovat, zda politický vliv NNO roste na globální úrovni, ale poukázat na zdroje tohoto vlivu a okolnosti, které, jak věříme, pomohly jeho zesílení.

Existuje několik důvodů, proč NNO získali v posledních letech tolik vlivu na poli mezinárodní politiky. Tím prvním a nejdůležitějším je několikrát zmiňovaná globalizace, která vedla k vyšší míře komplexity mezinárodního politického prostředí, jež přestalo být exkluzivní doménou národních států a rostoucí provázanosti globálních problémů. Jejich řešení dnes vyžaduje spolupráci a delegování pravomocí na mezinárodní organizace. Vlády národních států nejsou dále schopny kontrolovat a mít všechny informace a další zdroje nutné pro výkon vládnutí. Právě zde se otevírá možnost pro NNO, které mohou *s „jejich schopností sbírat a rozšiřovat informace, mobilizovat veřejnost, získat zdroje potřebné pro splnění určitého cíle, což jim dává významné příležitosti pro získání vlivu“*¹³⁸.

Z toho dále vyplývá vyšší míra spolupráce a vzájemné důvěry mezi nevládními aktéry a mezinárodními organizacemi, které zjistily, že kooperace s NNO a společný politický dialog, přispívají k efektivnější implementaci projektů a snižují riziko neúspěchu¹³⁹. Navíc to mezinárodním organizacím přináší přidanou hodnotu ve formě lepšího obrazu na veřejnosti a vyšší politické podpory. Navazování spolupráce je ovšem poměrně novým fenoménem. Před 80. lety 20. století existovalo jen velmi málo strukturovaných kontaktů mezi občanskými skupinami a multilaterálními institucemi a prakticky žádné formální nestátní zapojení do globálních režimů¹⁴⁰. Až kolem poloviny 80. let kontakty začaly být častější a organizovanější – poradní a konzultační orgány pro určité orgány OSN, Pracovní skupina pro WB atd.

Největší rozmach přišel ovšem po pádu komunismu ve střední a východní Evropě, kdy se počet mezinárodních NNO zněkolikanásobil. Konec studené války a rozšíření demokracie otevřelo globální politický prostor a pomohlo přesunu světové pozornosti na

---

¹³⁸ KARNIS, M. P., MINGST, K. A. (2004), s. 226.

¹³⁹ EDWARDS, M.: *Civil society and global governance*. Konference: *On the Threshold: The United Nations and Global Governance in the New Millennium*. Tokyo: 2000.

¹⁴⁰ Ibid.

jiná než bezpečnostní témata¹⁴¹. Vznikl nový potenciál pro formování identit kolem globálních témat, jako jsou lidská práva, životní prostředí, etnicita aj.

Proběhlo mnoho úspěšných konferencí pod hlavičkou OSN a začala vznikat strategická partnerství a iniciativy (např. Světová komise pro přehrady, zákaz nášlapných min atd.). Počet přizvaných NNO na globálních konferencích sponzorovaných OSN exponenciálně roste¹⁴². NNO zde mají své semináře, workshopy a přednášky a samozřejmě bezpočet paralelních akcí. Umí také dobře využít své přítomnosti na těchto konferencích. Lákají pozornost médií a pohybují se i v zákulisních debatách. Na druhou stranu mezinárodní organizace stále více využívají expertizy jednotlivých NNO a přenechávají na nich implementaci některých rozhodnutí.

Dalším faktorem vedoucím k růstu počtu i politické váhy NNO byl paradoxně Washingtonský konsenzus¹⁴³, lépe řečeno jeho neúspěch, vrcholící v průběhu asijské a ruské finanční krize. Mezinárodní finanční instituce byly nuceny po tomto fiasku pod nátlakem veřejnosti změnit svůj slovník. Dále již nemluvily o neoliberalní doktríně ničím nesvázaného trhu, deregulaci, privatizaci atd.

Naopak částečně přejaly diskurz alterglobalizačního hnutí a v současné době stále více mluví o potřebě zvládat globalizaci skrze jasně stanovená pravidla, o potřebě demokratizace mezinárodní politické scény, o nerovnosti, transparentci či udržitelném rozvoji. Občanská společnost formující se na globální úrovni jim vnutila své ideje týkající se nutnosti vybudovat sociální a institucionální infrastrukturu skrze sociální kapitál, sociální soudržnost, efektivnější a demokratičtější formy vládnutí. Stejně jako nutnost přemýšlet o re-konceptualizaci role státu a občanské společnosti v ekonomické a sociální politice, kde se má postupovat směrem k dialogu a partnerství¹⁴⁴.

Mezinárodní organizace si také uvědomily potřebu silnější veřejné podpory, jinak jim hrozilo, že ztratí legitimitu a tím politickou a finanční podporu. Proto začaly brát NNO, své bývalé protivníky, na zasedání a zapojovat je do svých aktivit a rozhodování¹⁴⁵. NNO na straně druhé získávají stále více finanční podpory ve formě projektů právě od

---

¹⁴¹ KARNS, M. P., MINGST, K. A. (2004), s. 227.

¹⁴² Ibid.

¹⁴³ CHANDHOKE, N. (2002), s. 41.

¹⁴⁴ EDWARDS, M. (2000).

¹⁴⁵ CHANDHOKE, N. (2002), s. 44.

mezinárodních organizací, protože v jejich očích se právě ony stávají úhelným kamenem budování občanské společnosti v rozvojových zemích, čímž vytvářejí potřebný „polštář“, který tlumí negativní dopady postupné liberalizace světového obchodu. Tímto způsobem vlastně mezinárodní instituce legitimizují NNO a NNO naopak legitimizují post-Washingtonský konsenzus s jeho ideou globálního vládnutí a „socializované“ liberalizace globální ekonomiky.

Ke všem uvedeným oblastem musíme připočíst „informační revoluci“, která skrze nové technologie umožňuje síťování organizací a vytváření nových organizačních forem, které jsou adaptabilní k soudobému vysoce proměnlivému prostředí, publikovat informace globálně, shromažďovat je a třídit mnohem efektivněji než jednotlivé vlády¹⁴⁶. Díky ní se zvýšila rychlost i objem interakce, na její vrub připadá vyšší míra mobilizace, zasažení širších skupin obyvatel, rozšíření informací za nízkých transakčních nákladů, ovlivnění veřejného mínění atd. Díky tomu došlo k rozbití vládního monopolu na shromažďování a řízení velkého množství informací, což má dalekosáhlé důsledky pro vytváření diskurzu o různých problémech a jejich řešeních nebo tématech, jež vlády nebo nadnárodní korporace nejsou ochotny otevírat veřejné diskusi.

2.3.1. Zdroje vlivu GOS

V první řadě si musíme uvědomit, že nestátní aktéři¹⁴⁷ nemají klasické zdroje moci a vlivu, např. vojenské nebo policejní síly, které mají k dispozici národní státy, a neoplývají ani porovnatelnými ekonomickými zdroji. Namísto toho se musí spoléhat na měkkou sílu, která spočívá v jejich morální autoritě a legitimitě, protože jsou vnímáni jako zástupci veřejnosti¹⁴⁸. Svým posláním a aktivitami hájí obecné zájmy před státními či ekonomickými, což jim dává etický rozměr. V odlišném pojetí vlastní identity a poslání tkví normativní dimenze organizací občanské společnosti.

Akteři tvořící občanskou společnost, ve většině případů NNO, „vznášejí požadavky na morální normy a principy, jimiž se má řídit mezinárodní řád“¹⁴⁹. Efektivita jejich počínání je odvislá od předmětu zájmu a funkce, kterou jednotlivé organizace hrají v rámci občanské společnosti. Pro advokační skupiny to znamená nutnost disponovat spolehlivými

¹⁴⁶ KARNIS, M. P., MINGST, K. A. (2004), s. 227.

¹⁴⁷ Nestátními aktéry na tomto místě myslíme nestátní a zároveň neziskové, tedy všechny vyjma privátních společností vzniklých za účelem zisku.

¹⁴⁸ EDWARDS, M. (2000).

¹⁴⁹ CHANDHOKE, N. (2002), s. 41.

a věrohodnými informacemi, které se mohou přetavit v expertizy. Vybaveny vzhledem do problému a morální autoritou mohou efektivněji naléhat na vládní představitele, aby jim dopřáli sluchu. Stejně jako na obchodní lídry a veřejnost, aby jim naslouchaly a podle toho i jednaly.

Pro organizace zaměřené na poskytování služeb to znamená potřebu flexibility jejich aktivit (přesun lidí i materiálu) a spolupráci s místními komunitami, aby se dostaly i do odlehlých oblastí a aby také nenarazily na kulturní nedorozumění. Pro všechny tyto skupiny a organizace je ovšem klíčové, do jaké míry jsou schopny propojovat lokální, národní a globální úroveň. Dále také na jejich flexibilitě týkající se přijímání nových strategií a taktik.

V případech velkých mezinárodních NNO můžeme ovšem sledovat obě aktivity a role. Například organizace jako Oxfam nebo Action Aid mají svá analytická centra, která jim poskytují studie, politická doporučení a strategie pro advokační činnost a lobbying. Ve stejné chvíli jsou aktivní také přímo v „terénu“, tj. jako poskytovatelé humanitární pomoci a jako organizace aktivní na poli rozvojové spolupráce, kdy se snaží síťovat s místními organizacemi a neformálními sdruženími obyvatel. Efektivita prosazování jejich požadavků respektive politický vliv, je tak mnohem vyšší, protože mají možnost propojovat analýzy s empirickou zkušeností spolu s advokačními strategiemi a lobbyingem.

2.4. Funkce a role GOS v systému globálního vládnutí

Na základě našich poznatků získaných v první kapitole a v předchozích částech kapitole druhé, můžeme nyní pokročit dále v identifikaci a rozdělení hlavních funkcí, které GOS plní v rámci systému globálního vládnutí spolu s rolemi, které v něm zastává. Jak jsme již uvedli GOS je v současné době schopna aktivní účasti na mezinárodním politickém dění a to několika způsoby. Dokáže mobilizovat velké množství lidí proti politikám mezinárodních organizací i nadnárodních korporací a umí ovlivňovat mezinárodní veřejné mínění. Důkazem toho jsou masové demonstrace při příležitosti zasedání např. mezinárodních organizací typu WB a IMF, nebo při vrcholných politických schůzkách reprezentantů skupiny zemí G8. GOS dokáže mobilizovat velké množství jednotlivců také na základě své role tzv. „hlídacího psa“, kdy monitoruje implementaci a dodržování mezinárodních dohod a norem jak ze strany národních států, tak nadnárodních korporací. Zde se může naplno projevit její kriticko-reflexivní role, která

je zcela nezbytným předpokladem pro zabránění rozpínivosti moci ze strany států, privátních společností i mezinárodních organizací.

V mobilizaci veřejnosti, monitoringu multilaterálních norem a dohod a z toho vyplývajícího otevírání mezinárodní veřejné debaty vidíme první soubor rolí, který je vyjádřen v deliberativní funkci GOS. V zásadě díky kolektivní akci a následné veřejné deliberaci globálních problémů se dostávají dříve uzavřená jednání mezinárodních organizací nebo nekalé praktiky nadnárodních korporací pod tlak veřejnosti směřující na vyšší míru jejich otevřenosti a odpovědnosti spolu s požadavkem na participaci GOS na jejich rozhodování. Čelíce hrozbě ztráty legitimacy, mezinárodní organizace zčásti přebraly slovník GOS a postupem času ji začaly zahrnovat do svých procesů. GOS má tak nyní reálnou šanci ovlivňovat politiku a programy např. u WB nebo některých orgánů OSN. Na globální úrovni je tedy úloha organizací tvořících GOS ovlivňovat veřejné mínění a přispívat k transparentnosti politického rozhodování, jinými slovy „*propojování globální politické arény s jednotlivými národními politickými veřejnostmi*“¹⁵⁰.

Proto se zde odvažujeme hovořit o GOS jako o potenci, která může rozšířit demokratickou praxi rodícího se systému globálního vládnutí a to vytvořením nových kanálů pro veřejnou participaci na podílení se na jeho formování stejně jako konzultování a hodnocení dopadů rozhodnutí, která byla učiněna v minulosti. Ve své podstatě jde o vytváření podmínek a možností pro *demokratickou sebekontrolu na nadnárodní úrovni*¹⁵¹.

S tím souvisí také tlak na zvyšování odpovědnosti mezinárodních organizací, které reprezentují novou strukturu mezinárodního politického řádu, čímž zlepší kvalitu vládnutí a podpoří dlouhotrvající multilaterální dohody, které budou funkční a legitimní.

Výše uvedená tvrzení výstižně dokládají věty citované z dnes již klasické práce dvojice Keck, Sikkink: „*transnacionální síť násobí hlasy, které se ozývají v mezinárodní a národní politice. Tyto hlasy debatují, přesvědčují, lobbují, dokumentují, vytvářejí tlak a vznášejí námítky. Toto znásobení hlasů není dokonalé a je selektivní – za každý hlas, jenž*

---

¹⁵⁰ CÍSAŘ, O. (2005), s. 98.

¹⁵¹ Ibid., s. 97

je zesílen, je mnoho jiných ignorováno – ale ve světě, kde dominují hlasy států, sítě otevírají kanály alternativním vizím a informacím do mezinárodní debaty“¹⁵².

2.4.1. Deliberativní funkce GOS

Mezinárodní NNO mají prakticky nezastupitelnou roli při monitorování aktivit nadnárodních korporací, kdy zveřejňují jejich přestupky proti lidským právům. Dále také monitorují, analyzují a reportují o různých tématech a aktivitách mezinárodních institucí a sledují, jakým způsobem implementují kodexy, pod které se podepisují (v rámci stále modernějšího principu společenské odpovědnosti firem). Těmito aktivitami významně přispívají k rozvoji svého druhu globálního vládnutí¹⁵³ a otevírají prostor pro veřejnou debatu a kritiku týkající se soukromých i veřejných institucí.

Aktéři občanské společnosti jsou často první, kteří identifikují mezinárodní problémy, které nejsou řešeny v rámci existujícího institucionálního uspořádání. Tyto organizace jsou totiž v kontaktu s populací, která jinak nemá zastoupení a hlas ve veřejném prostoru, a tak, když informuje o jejich problémech, činí je viditelnými i pro ostatní. Navíc jsou tyto organizace závislé na veřejné podpoře, a tudíž na viditelnosti problémů, které mají řešit, proto budují spojení s médii a zvyšují povědomí veřejnosti i politiků¹⁵⁴. Zvyšování povědomí je zcela zásadní a prvotní záležitostí, která předchází samotnému jednání, tímto způsobem mohou mezinárodní NNO vytvářet alternativu vůči převládajícímu diskurzu týkajícího se globálních problémů¹⁵⁵.

Další rolí je posilňování a rozšiřování nových hodnot a norem na mezinárodní úrovni, které posléze mohou řídit a směřovat budoucí mezinárodní politiku a praxi. Tyto hodnoty také mohou interpretovat nové problémy, jako je téma udržitelného rozvoje. Jsou účastny na formování významu a interpretace v globalizovaném světě.

Díky těmto rolím a aktivitám pomáhá GOS vytvářet „*globální veřejné prostory*“¹⁵⁶, které jsou stále spíše tematicky orientované a neinstitucionalizované. Mají ovšem důležité

---

¹⁵² KECK, M., SIKKINK, K.: *Activists beyond borders: advocacy networks in international politics*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1998, s. x

¹⁵³ WOODS, N.: *Global governance and the role of institutions*. In: HELD, D., MCGREW, A. (eds.) (2005), s. 33-34

¹⁵⁴ BROWN, D. L. (2000), s. 20.

¹⁵⁵ Ibid.

¹⁵⁶ KEANE, J. (2001), s. 42.

dopady, protože přibližují lidem problémy v jiných zemích, činí konzumenty méně provinčními, zvyšují sebe-reflexivitu a „globální povědomí o jednotě lidstva“¹⁵⁷.

Růst globální veřejnosti je nezbytný komponent GOS, protože osvětluje temná zákoutí mezinárodní politiky, porušování lidských práv, chování nadnárodních korporací, čímž dodává legitimitu kritice a požadavkům participace, které se ozývají právě z řad organizací GOS. Je dobré také uvést, že veřejné sféry jsou důležité i pro „zdraví“ samotné GOS, protože mohou hlídat moc jejích klíčových organizací. Především tím, že jsou kritické vůči praktikám některých mezinárodních NNO a jejich členů, mezi něž se řadí především frázovitost projektového jazyka, post-koloniální předsudky, mladí radikálové nebo přílišné napodobování tržních subjektů¹⁵⁸.

Globální veřejné sféry, pokud fungují řádně, mohou pomoci ujistit, že si žádný subjekt nemonopolizuje moc, lokálně ani globálně, usvědčují politiky a podniky z korupce, monitorují výkon moci a tím činí moc více odpovědnou těm, jejichž životy ovlivňuje¹⁵⁹. Tímto způsobem se její deliberativní funkce propojuje s procesem demokratizace na globální úrovni.

NNO ovšem hledají i jiná místa pro zveřejňování svých cílů a témat pro veřejnou deliberaci, což posléze využívají pro vytváření tlaku. Aby totiž nestátní aktéři mohli hrát určitou roli v systému globálního vládnutí, musejí mít přístup k místům a událostem, při nichž dochází k mezinárodním vyjednávání o podobě multilaterálních dohod, norem nebo režimů a kde státy koordinují své pozice s cílem dosáhnout konsenzu o jednotlivých otázkách nebo kde se rozhoduje o tom, kudy budou téci finanční i jiné zdroje pro implementaci dříve dohodnutých programů. Právě zde „mohou poskytnout nové myšlenky a připravovat texty pro multilaterální dohody, mohou pomoci vládním vyjednavacům pochopit vědecké pozadí environmentálních problémů“¹⁶⁰.

Takové záležitosti se většinou dějí na půdě mezinárodních organizací. Aby se NNO mohly aktivně účastnit těchto jednání, musejí k nim mít přístup a právo na konzultování jejich pozic. Požadují proto právo na účast na zasedáních, na otevřeném získání dokumentů, na prezentování svých postojů, poskytování dat a analýz a dokonce

---

¹⁵⁷ Ibid., s. 43.

¹⁵⁸ Ibid., s. 44.

¹⁵⁹ Ibid., s. 46.

¹⁶⁰ KARNIS, M. P., MINGST, K. A. (2004), s. 230.

i volebního práva¹⁶¹, což se jim daří s různou mírou úspěchu většinou v závislosti na postoji mezinárodních organizací. Některé mají formálně stanoveny podmínky pro účast NNO na svých zasedáních, jiné je vytvářejí a některé je vůbec nemají. Samozřejmě to není pouze o formálních pravidlech pro participaci a účast, protože občas to může být pouhý ústupek ze strany organizací, aby takříkajíc otupily hrany protestům. Jde tedy i pro ně samotné o pozitivum, protože pak mohou kdykoliv odkázat na tato formální ustanovení a tím odvrátit kritiku namířenou na jejich netransparentnost nebo nelegitimnost. Na druhou stranu, pokud již nějaké formální mechanismy existují, je velmi těžké bránit NNO v aktivní roli v rámci jednání.

2.4.2. Demokratizační funkce GOS

Jednou z centrálních otázek, týkajících se systému globálního vládnutí, na něž je potřebné odpovědět, jsou výzvy po legitimitě neboli po demokratizaci struktur globálního vládnutí, kde nestačí jen přijmout formální procedury. Politická rozhodnutí vyžadují potvrzení těch, kteří jsou jimi zasaženi. Proto se vytváření globální politiky neobejde bez možnosti pro širokou participaci¹⁶². Podíl na rozhodování dává lidem pocit, že se i oni zasazují o výsledky politického rozhodování. Potom nemají důvodu nepovažovat tyto výsledky i samotný proces za legitimní.

Takové uvažování ovšem vyžaduje rekonfiguraci současného pojmání i praktikování politiky. Dříve jsme si vystačili se sloučením vlády lidí pro lidi s vládou státu pro národ¹⁶³. Vládnutí ale dnes zahrnuje víc než stát, komunita víc než národ a občanství víc než národní práva a povinnosti¹⁶⁴. Proto se nedá říci, že by témata jako participace, konzultace, reprezentativnost, otevřená debata, transparence a odpovědnost byla v teritoriálních demokraciích dostatečně řešena.

V současné době je nutné nově definovat demokracii skrze fundamentální principy, jako jsou přístup k rozhodování, veřejná kontrola a politická rovnost¹⁶⁵. Nejde samozřejmě o dosažení nějakého konstruovaného ideálu „demokracie“ a budování plně

---

¹⁶¹ Ibid., s. 230.

¹⁶² DALLMAYR, Fred R.: *Globalization and inequality: a plea for global justice*. International Studies Review, 2002, 4:2 (s. 154-155).

¹⁶³ SCHOLTE, J. A.: *Global civil society: changing the world?* Centre for the Study of Globalisation and Regionalisation, University of Warwick, Coventry. Working Paper No. 31/99, 1999 s. 22.

¹⁶⁴ Ibid., s. 22.

¹⁶⁵ WAINWRIGHT, H. (2004), s. 95.

„demokratických“ institucí na národní i globální úrovni. Vždy budou existovat překážky ve formě byrokracie, privátních zájmů soukromých společností prosazovaných skrze lobbying a korupci, proto je nutné vytvořit takové politické mechanismy, díky kterým je možné, aby lidé mohli aktivně participovat na rozhodování na úrovni národní a stále více i globální. Pouze formální demokratické instituce jako parlament, politické strany nebo volby nebo politická reprezentace v mezinárodních organizacích nestačí pro efektivní správu věcí veřejných, protože se stávají vyprázdňenými pojmy a vedou k deziluzi ve společnosti a úpadku zájmu o politické dění, čímž hrozí podkopat legitimitu celého systému.

GOS funguje v obou směrech. Je zároveň prostředkem proti potenciální tyranii státní moci a zároveň pokládá základy politické rovnosti, veřejné kontroly i participaci. Přitom funguje také jako obrana proti anti-demokratické moci zvenčí státu (nadmárodní korporace, mezinárodní instituce)¹⁶⁶. Takto pojmá GOS má opravdu normativní náboj, neboť není „jen“ sférou, ale zdrojem pro demokratickou změnu. Jde o přirozené přelití demokratizačních tendencí a iniciativ probublávajících z vnitřního prostředí GOS směrem k „*demokratizaci politické moci*“¹⁶⁷ na úrovni globální. Až „*globální občanská společnost rozšířila rámec demokratické praxe. Přeshraniční občanské aktivity vytvořily další módy veřejné konzultace, další fóra pro veřejnou debatu, nová místa veřejné reprezentace... a nové veřejné tlaky na otevřené a odpovědné vládnutí. Tyto inovace byly zejména důležité v přibližování regionálních a světových institucí lidem*“¹⁶⁸.

2.5. Kritika GOS

GOS není vnímána jednostranně jako bezproblémová a ne všechny taktiky, strategie a jednání aktérů aktivních v jejím rámci jsou považovány za pozitivní. Naopak na GOS se snáší kritika z různých stran a díky její sebereflexivní povaze přicházejí námitky i zevnitř. Téma kritiky GOS by si jistě zasloužilo samostatnou práci, přesto se alespoň pokusíme osvětlit dvě skupiny problémů, kterým GOS čelí a za něž je kritizována.

Nejdříve popíšeme výzvy pro GOS v oblasti reprezentace, legitimacy a transparence, které se dají shrnout do otázky „za koho mluví?“, myslíme tím organizace tvořící infrastrukturu celé GOS spolu s aktivními jednotlivci, kteří se pohybují v globálním

---

¹⁶⁶ Ibid., s. 96.

¹⁶⁷ Ibid., s. 96.

¹⁶⁸ SCHOLTE, J. A. (1999), s. 22.

politickém prostoru jako její představitel. Druhá polovina kapitoly poukazuje na kritiku přicházející z levicových pozic, která s nelibostí sleduje úzkou spolupráci mezi mnoha mezinárodními NNO a multilaterálními i národními organizacemi, která má vést k postupné kooptaci, „ochočení“ a ztrátě autonomie GOS. Na tyto argumenty dále navážeme prezentací možností, které jsou uvažovány ve smyslu řešení výše uvedené kritiky.

2.5.1. Reprezentace, legitimita, transparence: výzva pro GOS

Zdá se být ironií osudu, že název této kapitoly je vztažen ke GOS a ne spíše k mezinárodním organizacím nebo národním vládám, kterým jsou připisovány tyto atributy, za něž se dostávají pod palbu kritiky ze strany mnoha neziskových organizací a sociálních hnutí.

Za jednu z příčin této paradoxní kritiky lze označit „globálnost“ jako takovou, se vším co s sebou přináší. Velké mezinárodní NNO a jejich sítě se totiž pohybují a angažují v kulturně odlišných oblastech. Operují v místech, kde jim místní komunity nemusí rozumět, kde vládou jiné kulturní symboly, jazyk i diskurz. Tímto vyvstává problém komunikace, která by např. podle Kymlicky měla probíhat především v rodném jazyce. Proto sleduje velmi skepticky tzv. „bumerangový efekt“, který spíše prohlubuje, než řeší demokratický deficit. *„Posunulo by to moc z národní úrovně, kde je možná masová participace a činorodá demokratická debata ve společném jazyce, k nadnárodní úrovni, kde je demokratická participace a deliberace velice obtížná“*¹⁶⁹.

Narážíme na asi nejsložitější otázku a zároveň problematický bod působení GOS. Je totiž patrné, že je nejvíce „okupována“ organizacemi ze Severu a její pracovníci jsou vzdělání, anglicky mluvící, měštští, počítačově gramotní profesionálové s vysokými příjmy, kteří tvrdí, že zastupují opravdový hlas širokých skupin lidí z rozvojových zemí – chudých, žen, dětí, malých farmářů, imigrantů, nezaměstnaných, sociálně vyloučených atd.

Jedná se tedy o vysoce specializované a profesionalizované pracovníky, kteří žijí ve svém světě, jenž podléhá jiné sociální konstrukci než svět, jehož obyvatele se snaží reprezentovat. Existuje zde riziko, že nevidí každodenní problémy, od kterých jsou odtrženi. Je potom pochopitelné, když někdo namítne, že GOS neumožňuje obyčejným

---

¹⁶⁹ KYMLICKA, W.: *Contemporary political philosophy: an introduction*. Oxford, New York: Oxford University Press, 2002, s. 315.

lidem zapojovat se do politického života, neposilňuje je, ale naopak oslabuje, protože za ně mluví někdo jiný. Mezinárodní NNO tak podle kritiků, např. Chandhoke, depolitizují národní politické prostory, protože mají svou agendu, kterou nutí ostatním, čímž oslabují jejich možnost seberealizace v politickém životě – nejde již o vyjádření svých zkušeností, ale o přejímání agendy, o které bylo rozhodnuto někde jinde, za zavřenými dveřmi nezvolenými lidmi¹⁷⁰.

Sidney Tarrow zachází ještě o krok dál a označuje velké mezinárodní NNO i GOS jako skupinu „*elitních a vzdělaných profesionálů, kteří sledují své zájmy bez ohledu na konkrétní lokální potřeby a nezřídka spíše v protikladu k nim*“¹⁷¹. GOS tak pro něj znamená ideologický konstrukt globálních aktivistů, kterým chybí napojení na domácí sociální základny. TAS pouze vyplňují prostor mezinárodního aktivismu, nejsou nijak ukotveny v domácích sociálních sítích a chybí jim permanentní vazby a zakotvení v určité politické kultuře. Někdy dokonce umlčují lokální zájmy a sami je konstruují a importují, proto podle něj nejsou autentickými hnutími¹⁷².

Výše uvedené argumenty velice výstižně shrnuje Scholte: „*v souhrnu, participace v GOS odhaluje ty samé vzorce nerovností, které označují globalizující se svět obecně.*“¹⁷³ Což znamená, že ti, kteří jsou nejvíce exkludováni, nemají šanci na participaci skrze GOS.

Dalšími problém se týká demokratičnosti jednotlivých organizací uvnitř GOS, způsob rozhodování v globálních i regionálních sítích a jejich transparentnost. Organizace jsou občas kritizovány za to, že jen málo z nich poskytuje informace o svých zdrojích, výdajích, personáliích atd. Měly by tedy NNO být více otevřeny veřejnému dohledu?

Odpověď na tyto otázky není jistě jednoduchá, ale v zásadě se dají zodpovědět následovně. Stejně jako ziskové nadnárodní korporace jsou soukromými subjekty, tak i NNO, je tedy více méně na nich jaký způsobem k tomu či onomu přistupují. Pokud se nemusí velké korporace zodpovídat z toho, jakým způsobem volí své ředitele a pracovníky, proč by tomu tak mělo být u NNO. Dále argument, že tyto organizace tvrdí, že reprezentují

---

¹⁷⁰ CHANDHOKE, N. (2002), s. 46.

¹⁷¹ TARROW, S.: *Power in movement: social movement and contentious politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998, s. 185.

¹⁷² Ibid.

¹⁷³ SCHOLTE, J. A. (1999), s. 31.

zájmy celé společnosti, proto by měli být členové vedení voleni, není správný. Nemají totiž žádné přímé, rozhodovací pravomoci a podíl na moci.

U GOS obecně se jedná se o ovlivňování politických rozhodnutí za účelem dosažení deklarovaných cílů. Ve své podstatě jde o stejný typ chování jako u soukromých korporací, tedy lobbying. Ovšem s tím rozdílem, že GOS podporuje veřejně prospěšné cíle a řešení, které jsou v zájmu většiny, zatímco soukromé se řídí imperativem maximalizace zisku. Co se transparentnosti týče, jako jiné soukromé organizace i ty nevládní neziskové se musí řídit pravidly stanovenými státem a vtělenými do právního řádu. Navíc organizace bojují s ostatními o zdroje, podobně jako ziskové společnosti a pokud existuje větší poptávka po transparentnosti ze strany soukromých, i veřejných donorů, jistě dojde k jejich modifikaci chování u jednotlivých organizací.

2.5.2. Levicová kritika GOS

Kritika, která přichází z levicových pozic, se zaměřuje na dva aspekty GOS. Jde především o obavu z kooptace ze strany státu a mezinárodních institucí na jedné straně a přílišná míra imitace byrokratických struktur a organizačního chování nadnárodních korporací na straně druhé.

Levicová kritika vidí nebezpečí v neoliberálním vymezení občanské společnosti, která se v tomto pojetí omezuje na organizace jako poskytovatelé služeb, které pokrývají mezery, jež vznikly po redukci státního zaopatření vlivem neoliberální politiky. Velcí donoři pak stále více podporují lokální občanskou společnost skrze projekty zaměřené na budování kapacit, lidských a institucionálních, což má ovšem jít ruku v ruce s procesem ekonomické liberalizace. Občanská společnost je pak vnímána jako „*prevence proti sociálním nepokojům vzniklým dopady liberalizace*“¹⁷⁴. GOS kvůli tomu ztrácí svůj reformní potenciál a je kooptována jako „*sociální křídlo neoliberálního globálního kapitalismu*“¹⁷⁵.

NNO dnes požívají zcela jiných výhod a postavení než před dvaceti lety. Velké mezinárodní organizace i nadnárodní korporace si uvědomily, že jejich ignorováním nic nezískají, ba naopak. NNO se proto dostalo místa u vyjednávacích stolů, což s sebou přináší jak výhody, tak rizika. Existuje zde reálné nebezpečí, že začnou zastupovat jen

---

¹⁷⁴ MUNCK, R.: *Global civil society: myths and prospects*. Voluntas, Vol. 13, No. 4, 2002, s. 357.

¹⁷⁵ Ibid., s. 355.

samy sebe a karierismus namísto posilňování hlasu nejslabších a nejchudších. Organizace stále častěji lavírují mezi „insider“ a „outsider“ taktikou, čili hledají míru, kam až můžou zajít v lobbování a navazování spolupráce s veřejnými a privátními ziskovými organizacemi a institucemi. Jde totiž o udržení si kritického odstupu a zachování autonomie spolu s reprezentováním zájmů svých cílových skupin, což lze velmi těžko, pokud je organizace finančně závislá na veřejných zdrojích a/nebo úzce spolupracuje se státní správou nebo mezinárodními organizacemi.

Dalším rizikem, podle levicově orientovaných autorů, příliš těsné spolupráce mezi GOS a mezinárodními organizacemi je stále vyšší tlak na profesionalitu, formální a byrokratickou organizaci a ve snaze o efektivitu na imitaci organizačního chování soukromých firem, čímž jim hrozí ztráta legitimacy, protože se vzdalují těm, které mají reprezentovat a pomáhat, aby byl jejich hlas slyšen¹⁷⁶. Organizace stále více tíhnou k elitářství, osifikaci byrokratických struktur a nedemokratickému vedení. Problematika sponzorů je také hojně probíranou záležitostí, protože dnešní „fundraising“ je často spojen s korporátními technikami a konkurenčním bojem o zdroje mezi jednotlivými organizacemi, jenž vede k již uvedené imitaci organizačního chování soukromých ziskových firem.

Neziskový sektor, fundamentální součást celé GOS, tak ztrácí něco ze své unikátní charakteristiky a replikuje vzorce chování státních a ziskových organizací, a tak, ať už vědomě či nevědomě, tvoří integrální část stejného systému, který charakterizuje stát a trh. Munck z toho dovozuje, že hodnoty GOS odrážejí ty, které prosazuje malá část vlivných států Severu¹⁷⁷. Drtivá většina velkých lidsko-právních organizací totiž implikuje prekondici liberální demokracie jako jediného možného politického uspořádání – eurocentrický pohled, pokud rozšiřuje tyto hodnoty dále, jedná se podle Chandhoke o kulturní imperialismus, protože tyto organizace jsou vsazeny do ideologie liberální demokracie a tržního hospodářství¹⁷⁸. Pak se musíme ptát, zda svou činností nekodifikují hodnoty, jež patří pouze určitým státům a jestli může GOS překročit tenzi mezi Západem a Východem, nebo pouze bude pracovat v parametrech systému, jež byl ustaven několika málo mocnými státy a tak utužovat současnou kulturně-politicko-ekonomickou hegemonii.

---

¹⁷⁶ DEAKIN, N.: *In search of civil society*. New York: Palgrave, 2001, s. 7.

¹⁷⁷ MUNCK, R. (2002), s. 358.

¹⁷⁸ CHANDHOKE, N. (2002), s. 52.

Právě zde stojí centrální otázka pro levicově orientované myslitele i aktivisty. Mohou aktéři GOS potlačit struktury globálního kapitalismu a státo-centrického globálního řádu nebo poskytovat opravdové alternativy vůči systému? Zdá se, že pokud budou následovat výše uvedené strategie, tedy spolupráci s mezinárodními institucemi, národními vládami a nadnárodními korporacemi spolu s imitací firemních či státních organizačních struktur, tak zcela jistě nikoliv. Jak uvádí Chandhoke, GOS dokázala vnutit nový slovník státo-centrickému a tržně-orientovanému řádu. Mezinárodní finanční organizace začaly být více odpovědné veřejnosti a reflektují sociální agendu. GOS ovšem neuspěla ve věci nerovnoměrnosti procesu globalizace, a proto musíme brát obezřetně to, zda může opravdu „*institucionalizovat normativní struktury, které budou měnit státo-centrický a tržně-orientovaný řád*“¹⁷⁹.

2.5.3. Směr pro rozvoj GOS

Globalizace propojuje různé úrovně sociálního univerza skrze stát i občanskou společnost – lokální, národní, regionální a globální. Role GOS v globálním vládnutí začíná především na místním/lokálním poli. Např. komunitní organizace ve spolupráci s mezinárodními sítěmi pokládají základy pro vyjednávání o pracovních a environmentálních standardech, lidských právech atd., čili nabízí potenciální spojení obyčejných občanů s globální úrovní. To ovšem může fungovat pouze za předpokladu, že lokální struktury jsou spojeny s demokratickými strukturami na vyšší úrovni světového systému – např. dohoda na lokální úrovni mezi vládou, firmami a místními NNO o zákazu zaměstnávat děti s odkazem na mezinárodní standardy vyplývající z Konvence Mezinárodní organizace práce. Jde tedy o „*vsazení lokálních dohod do systému mezinárodního práva, které udržují flexibilní rovnováhu s jádrem univerzálních principů*“¹⁸⁰. Úkolem pro GOS je vytvářet tyto spojení a udržovat je při životě.

Další důležitou otázkou je vyřešit participaci a vyšší míru zapojení a respektování organizací z Jihu v souvislosti s naplněním cíle GOS spočívajícím v demokratizaci soudobého procesu globalizace. Důležitá je především vysoká míra inkuzivity jednotlivých mezinárodních sítí NNO spolu s upřímným úsilím reprezentovat zájmy lidí, kteří často nemají kapacitu participovat na politickém dění, ženy, obyvatelé rurálních oblastí, děti, menšiny apod., ať už na úrovni lokální, národní a globální. V současné době

---

¹⁷⁹ Ibid.

¹⁸⁰ EDWARDS, M. (2000)

se proto praxe NNO zaměřuje spíše na poskytování technické podpory organizacím z Jihu a politické otázky a témata kampaně se nechávají na nich samotných. Souvisí to s potřebou posilování diverzity celé GOS, aby se vyhnula příliš jednostrannému úhlu pohledu, který nebere v potaz místní a regionální kulturní odlišnosti.

Důležitá je také jasná představa o řešeních kritizovaných problémů spojená s politickými doporučeními. Nestačí jednostranné negování politických kroků jednotlivých vlád či mezinárodních institucí, protože NNO, jež lobbují za určitou věc, neponesou následky, když se ukáže, že se mylily. Je proto potřebné začít více pracovat na výzkumu a analýzách a tím si získávat a budovat veřejnou podporu a „voliče“ pro politickou reformu. Nabízet opravdu smysluplné a proveditelné alternativy. Širší podpora veřejnosti je nezbytně nutná, pokud se má něco opravdu změnit. Např. kodexy pro nadnárodní korporace jsou bezvýznamné, pokud nejsou podpořeny velkou částí konzumentů. Čili potřebná změna taktiky – z vyhraněně konfliktních pozic a advokaci několika málo vágních návrhů, k pomalejšímu procesu dialogu, budování širší podpory pro řešení příčin současných problémů doplněno o spolupráci s akademickou obcí, odbory, think tanky apod.

3. Případová studie: Global call to action against poverty

Třetí kapitola je věnována případové studii popisující celosvětovou koalici „Global call to action against poverty“ (GCAP). Předešlé dvě kapitoly nám přitom poslouží jako odrazový můstek a základ pro analýzu námi vybraného „případu“. První část oddílu je rázu popisného, neboť představuje základní data týkající se vzniku a vývoje GCAP. Pokračujeme v deskripci jeho struktury, geografického rozprostření a následně také aktivit a obsahu, tedy na jaká témata a z jakého úhlu pohledu členové GCAP nahlíží.

Ve druhé části nám půjde o zasazení čistě popisných dat do širšího kontextu skrze jejich interpretaci, pro niž byla půda připravena v rámci prvních dvou kapitol. V první řadě se pokusíme odpovědět na otázku, zda je GCAP součástí námi definované GOS. Poté popíšeme o jakou organizační formu se jedná a jakým způsobem se projevuje navenek, což dohromady tvoří deskriptivní vymezení. Dále se zastavíme u normativního vymezení, kde nám jako základ pro analýzu poslouží hodnoty vyplývající z prohlášení samotných účastníků a členů GCAP.

Dále se pokusíme poukázat na kauzální souvislost mezi procesem globalizace a vznikem GCAP. Půjde tedy o prokázání vlivu globalizace na jednotlivé organizace v rámci národních občanských společností. Zpětně také o pokus těchto organizací určitým způsobem na globalizaci reagovat a snažit se ovlivnit její směřování.

V rámci druhé kapitoly jsme se zaměřili na popis jednotlivých funkcí GOS v rámci rodičího se systému globálního vládnutí spolu s vymezením místa, které v něm nachází. Závěry se proto budeme snažit projektovat na praktickém příkladě GCAP, kdy popíšeme strategie a taktiky, které uplatňuje pro získání vlivu na mezinárodní politické úrovni.

3.1. Obecná část

Obecná část slouží k popisu námi vybraného „případu“. Jde o deskriptivní představení koalice GCAP, jejího vzniku a dalšího vývoje, struktury a také hlavních cílů a požadavků, k jejichž naplnění využívá různých strategií a aktivit. Tato koalice byla vybrána pro případovou studii, neboť je vhodným reprezentantem celosvětové sítě různých

národních koalic, platforem a mezinárodních NNO s etablovanou pozicí na mezinárodní politické i mediální scéně. Druhým důvodem je detailnější obeznámenost autora s fungováním i strukturou GCAP, protože je aktivním členem jedné z pracovních skupin v rámci GCAP. Zdroje informací, z nichž vycházíme při zpracování této kapitoly, pocházejí z internetových stránek GCAP, dále z písemných deklarací GCAP, které tvoří normativní jádro celé koalice. V neposlední řadě z neformální komunikace vyplývající z činnosti v rámci pracovní skupiny, z elektronické komunikace a telekonferencí.

3.1.1. Co je GCAP?

Globální výzva k akci proti chudobě, jak se dá název přeložit, představuje celosvětovou koalici národních platforem pro veřejné kampaně s cílem vymýtit chudobu v rozvojových zemích. Prvotním cílem aliance bylo vyvinout tlak na politické představitele ve směru splnění jejich slibů týkajících se navýšení pomoci pro rozvojovou spolupráci, a také naplnění Rozvojových cílů tisíciletí.

V současnosti existuje v rámci GCAP 115 různých národních platforem, které zahrnují dohromady více než tisíc různých nevládních organizací a jejich sítí, odborových svazů, mládežnických organizací, lokálních komunitních organizací apod. K hodnotám a požadavkům představovaným GCAP se tak hlásí několik milionů lidí. Z převážné části se jedná o organizace aktivní v oblastech rozvojového světa. Nejde přitom o formálně ustanovenou, členskou organizaci, ale o neformální volné sdružení výše uvedených subjektů. Jednotlivé organizace a národní platformy se mohou připojit na základě sdílených klíčových hodnot vyjádřených v základních deklaracích z Johannesburgu, Bejrútu a Montevidea. Každá národní platforma má přitom svou vlastní kampaň, pro niž si stanovuje svá vlastní pravidla a priority, reflektující národní specifika, podmínky a politické požadavky, hlavní obsah i financování. Jedinou podmínku představuje sdílení společného loga a symbolu (bílé pásky). Nevznikají přitom nové organizace, ale využívá se kapacit již existujících platforem, sítí nebo organizací¹⁸¹. Klíčovým prvkem těchto kampaní je masová mobilizace veřejnosti, která probíhá v rámci všech platforem ve stejnou dobu v návaznosti na mezinárodně významné politické události (např. zasedání G8), a advokační činnost v zájmu společných cílů a požadavků uvedených ve společných deklaracích.

---

¹⁸¹ V případě ČR existuje pod střešou GCAP kampaň Česko proti chudobě. Vznikla v roce 2005 a v současné době se k ní hlásí 36 organizací.

3.1.2. Historie GCAP

GCAP vznikl v roce 2004 jako reakce na nedostatečnou koordinaci občanské společnosti týkající se odpovědi na Rozvojové cíle tisíciletí. Rovněž kvůli unikátní příležitosti pro dosažení politické změny v roce 2005 (setkání skupiny G8 v Gleneagles, Summit OSN v New Yorku zaměřený na zhodnocení poločasů naplňování Rozvojových cílů tisíciletí a ministerské zasedání WTO v Hong Kongu). GCAP tedy původně vznikl a byl zamýšlen pouze jako jednorázová, globální, advokační koalice za účelem znásobení hlasu občanské společnosti.

Prvotní diskuse a jednání, probíhající na setkání pořádaném Graca Michelem v Maputu v roce 2003, které vedly ke vzniku GCAP, zahrnovaly mnoho NNO a jejich sítě ze zemí globálního Jihu, zejména se sídlem v Africe. Formálně GCAP vznikl v roce 2004 během Světového sociálního fóra v Porto Alegre. Jeho sídlo se nachází v Johannesburgu. Mezi prvotními zakladatelskými organizacemi se také objevila kampaň pod hlavičkou OSN týkající se Rozvojových cílů tisíciletí a několik mezinárodních NNO včetně Oxfamu, ActionAid Intl. a dalších.

Jak jsme již uvedli, GCAP zaměřuje své úsilí i zdroje především na národní úroveň, kde jsou aktivní již existující koalice a sítě národních NNO pod svým jménem. Ovšem přijímají politickou deklaraci z Johannesburgu, Bejrútu a Montevidea, jež tvoří normativní jádro GCAP. Při zahájení činnosti GCAP v roce 2005 existovalo tímto způsobem na třicet různých národních platforem. Dnes je jich 115, i když se velmi liší svou velikostí, strategiemi i mírou inkluzivity.

Díky úspěšnosti a rozrůstání světové sítě GCAP se v roce 2006 v Bejrútu Globální shromáždění usneslo na prodloužení mandátu do konce roku 2007. Byla zde přijata Bejrútská deklarace, jež se stala, spolu s deklarací z Johannesburgu, základem pro politické postoje pro všechna témata, kterých se GCAP dotýká. Ovšem již v květnu 2007 se konalo další Globální shromáždění tentokrát v Montevideu. Zástupci osmdesáti národních platforem, stejně jako mezinárodních NNO, sociálních hnutí a jiných skupin a organizací, souhlasili s prodloužením mandátu až do roku 2015. V souvislosti s posunutím data týkajícího se splnění Rozvojových cílů tisíciletí na týž rok. Došlo také k rozšíření Bejrútské deklarace, která je dnes známa jako Deklarace z Montevidea.

3.1.3. Struktura GCAP

GCAP je rozdělen do sedmi regionů: jižní Asie; jihovýchodní, severní a střední Asie; Severní Amerika; Arabský region; Evropa; Latinská Amerika a Karibská oblast; Afrika. Každý region, vyjma Severní Ameriky, má svůj regionální sekretariát s jedno- či dvoučlenným obsazením. Ten podporuje všechny národní koalice v regionu. Je veden facilitační skupinou tvořenou jednotlivci z příslušných národních koalic.

Struktura GCAP je tvořena třemi úrovněmi:

- a) národní koalice – jsou základními kameny GCAP a primárním zdrojem jakékoliv aktivity a spolupráce. Veškeré úsilí se zaměřuje na posílení národních koalic. Musí mít ovšem kapacitu jak na kampaně, tak na lobbying a advocacy aktivity, aby mohly efektivně přispívat ke změně politického kursu ve své zemi. Obsah jejich kampaní závisí na vlastním rozhodnutí. Výslovně se uvádí, že v tomto procesu mají mít velké mezinárodní NNO pouze poradní a facilitační úlohu.
- b) regionální struktury – plní dvě provázané funkce: zajišťují, že globální aktivity jsou dostatečně informovány o aktivitách národních koalic, aby nedocházelo k nesouladu mezi globální a národní úrovní. Mají také podporovat národní koalice ve výměně zkušeností a znalostí mezi jednotlivými národními koalicemi téhož regionu. Druhou funkci představuje stanovení regionálních akčních plánů s regionálními sekretariáty jako implementačními orgány, což funguje také jako nástroj na ovlivňování politického dění na regionální úrovni.
Národní koalice každého regionu mohou vytvořit mechanismy regionálního vládnutí a regionální pracovní struktury spolu s vazbami na odpovědnost a mandát pro struktury regionálního vládnutí a s nimi korespondujícími sekretariáty. Spolu s národními koalicemi potom implementují regionální akční plány.
- c) globální struktura: globální struktura usnadňuje spolupráci na národní a regionální úrovni. Především je ale zaměřena na globální úroveň. Zde má identifikovat důležité mezinárodně-politické momenty, k nimž se mají navázat aktivity na jednotlivých národních úrovních. Funguje také jako seskupení různých aktivit na

národních a regionálních úrovních pro větší dopad na globální úrovni. Kampaně a jiné aktivity, které se konají pod značkou GCAP, připoutávají vyšší míru pozornosti mezinárodních politických uskupení, jako jsou G8 a OSN summity nebo setkání mezinárodních finančních institucí. Umožňují lepší mezinárodní koordinaci regionálních a národních aktivit.

Principy pro vládnutí a struktury:

- struktury musí zajistit vzájemnou odpovědnost a transparentnost, stejně jako jasné procesy rozhodování a role mezi jednotlivými úrovněmi a na všech úrovních
- struktury mají usnadňovat komunikaci mezi úrovněmi a na všech úrovních
- gender vyváženost a regionální zastoupení ve všech strukturách

V rámci setkání v Montevideu se rozhodlo o tom, že globální struktura bude neformální a nebude právně registrována. Postupem času ovšem neformální struktury narážely na své hranice a začala dlouhodobá diskuse týkající se nalezení vhodné organizační formy, tedy rovnováhy mezi mírou formálnosti celého GCAP. Centrální otázkou bylo, zda má GCAP mít svou vlastní organizační identitu, čili právní subjektivitu a registraci. Otázky vyvstaly především kvůli velikosti a s tím spojené náročnosti na koordinaci ale také na transparentci a odpovědnost uvnitř aliance.

Výsledkem jednání se stal konsenzus, který je popsán jako minimalistický přístup s postupnou formalizací. V tomto systému zůstávají národní koalice nadále úhelným kamenem celého GCAP. Ovšem na globální úrovni bylo shledáno, že je nutná právní registrace (v Nizozemsku) spojená se vznikem nových orgánů, jež mají přispět k vyšší míře odpovědnosti a transparentnosti v rozhodování.

Nejdůležitějším orgánem zůstává Globální shromáždění, rozhodující o hlavním politickém směřování a stanovující priority pro celou globální kampaň. Každého shromáždění, jež se bude konat každé tři roky, se mohou účastnit národní koalice i regionální sekretariáty spolu s organizacemi, které projeví zájem. Z každého shromáždění vzejde deklarace (poslední je z Montevidea), která poskytuje vedení pro celou kampaň.

V průběhu shromáždění je volena Rada, složená ze zástupců regionálních sekretariátů. Tato Rada je zodpovědná za implementaci jednotlivé deklarace a strategické

vedení celého GCAP. Bude v ní zasedat 17 členů, zástupců z každého regionu a také z řad velkých mezinárodních NNO.

Pro účely formalizace vznikne globální sekretariát, který bude zodpovědný za nábor pracovníků, podepisování smluv, audit a další administrativní a finanční záležitosti. Půjde o samostatnou NNO s právní registrací v Nizozemsku. Bude hrát také velkou roli při organizování a koordinaci globálních akcí spojených s GCAP.

3.1.4. Aktivity a požadavky GCAP

Hlavním účelem vytvoření a udržování GCAP je boj proti strukturálním příčinám chudoby a kritika institucí a procesů, které zachovávají systém udržující chudobu a nerovnost po celém světě¹⁸². Dalšími cíli jsou obrana lidských práv, rovnosti pohlaví a sociální spravedlnosti.

GCAP má ovšem i jasně politický náboj, neboť jak se v deklaraci z Montevidea uvádí dále *„jsme vázáni k demokratizaci pravidel, mechanismů a procesů vyjednávání a rozhodování v zájmu chudých a marginalizovaných lidí a k zajištění toho, že rovnost, bezpečnost a inkluzivita jsou primárními principy, kolem nichž je organizováno globální, regionální a místní vládnutí“*¹⁸³.

Strategií, vedoucí k úspěšnému zavádění výše uvedených principů do reálného politického rozhodování, je především masová mobilizace veřejnosti, advokační činnost a globální solidarita. Největší pozornost světové veřejnosti si samozřejmě zasluhují společné mobilizace, které jsou s velkým předstihem plánovány v rámci všech národních kampaní. Jejich data vždy koincidují s mezinárodně důležitou politickou událostí, aby jí tak bylo věnováno vyšší pozornosti. O tom, že kampaň je velmi úspěšná, svědčí i fakt, že v roce 2006 se po celém světě během jednoho dne společné kampaně proti chudobě s názvem *„Stand up speak out“* účastnilo přes 23 milionů lidí¹⁸⁴.

Hlavní požadavky pocházejí z ustavující deklarace z Johannesburgu z roku 2004 a dalších rozpracování v deklaraci z Montevidea. Jsou jimi: spravedlivý obchod, odpuštění dluhů rozvojovým zemím, masivní kvantitativní i kvalitativní nárůst pomoci a národní

---

¹⁸² *The Montevideo declaration*. GCAP, 2007

¹⁸³ *Ibid.*

¹⁸⁴ <http://www.whiteband.org/about-gcap/what-is-gcap>

politické cíle, veřejná odpovědnost politických institucí a orgánů, spravedlivé vládnutí a naplňování lidských práv¹⁸⁵.

Dalšími nástroji, které mají vést k naplnění výše uvedených požadavků, jsou soubory strategií, které se vytvářejí v rámci pracovních skupin zaměřených na jednotlivé cíle a požadavky. Strategie zahrnují mapování existujících globálních kampaní s podobným zaměřením, s cílem analyzovat a implementovat úspěšné strategie. Dále se také jedná o vlastní analýzu a výzkum týkající se dané problematiky, který je poté přetaven ve formulaci politických požadavků a doporučení. V další fázi se identifikují vhodné kanály a otevřené možnosti pro efektivní advokační činnost a lobbying. Nástroji pro zvýšení efektivity celého procesu jsou mobilizační aktivity na národních úrovních doplněné o strategická partnerství s dalšími subjekty pohybujícími se v GOS. V posledních letech se kupříkladu stále více množí spolupráce mezi environmentálními rozvojovými skupinami, především v souvislosti s problematikou klimatických změn, která se dotýká obou výše uvedených skupin.

3.2. Analytická část

Nyní přesuneme naši pozornost k analýze a interpretaci informací z obecné části, přičemž jako základ použijeme výsledky z předešlých dvou kapitol. Jedna případová studie je jistě nedostatečná pro vytváření obsáhlých generalizací, ale i tak nám může poskytnout určitý obraz předmětu našeho zkoumání a můžeme díky ní alespoň částečně vyvrátit, či naopak potvrdit správnost tvrzení a předpokladů tvořících obsah předešlých kapitol této práce.

Jde nám o zjištění, zda lze GCAP použít jako argument, který svědčí o rodící se GOS a na kterém lze sledovat její kontury a charakteristiky, což můžeme shrnout do otázek typu „lze na příkladu GCAP deklarovat existenci GOS?“. Pokud ano, jaké z toho můžeme vyvodit závěry pro charakteristiku a rysy GOS? V další fázi nás bude zajímat normativní náboj GCAP, jehož obsah budeme sledovat s pomocí analýzy deklarácí a kampaní, s cílem potvrdit či vyvrátit předpoklad o transformativní povaze GOS s tlakem na demokratizaci mezinárodně-politických procesů a institucí.

---

¹⁸⁵ viz. *Johannesburg statement*. GCAP, 2004 a *The Montevideo declaration*. GCAP, 2007.

Poté se do našeho zorného pole dostane vztah mezi procesem globalizace a GOS, kdy se snažíme zjistit, jakým způsobem se uvedené dva fenomény navzájem ovlivňují. Jde o velice široké téma, proto se zaměříme především na otázku načrtnutou v první kapitole, tj. zda opravdu vytváří globalizace podloží pro vznik GOS a představuje tak determinantu její podoby a jestli zpětně dochází k formování a ovlivňování procesu globalizace aktivitou GOS.

Třetí část analytického oddílu je logicky věnována roli GCAP v rodícím se systému globálního vládnutí. Má opravdu potenciál pro demokratizaci tohoto systému? Jakým způsobem se jej snaží ovlivňovat a participovat na procesech, jimiž je tento systém utvářen?

3.2.1. GCAP podle deskriptivního vymezení GOS

Prvním indikátorem, určujícím zda je GCAP opravdu součástí GOS, je operacionalizace GOS vycházející z ročenky vypracované London School of Economics and Political Science. Zde je GOS definována jako *„idejí, hodnot, institucí, organizací, sítí a jedinců, lokalizovaná mezi rodinou, státem a trhem a operující za hranicemi národních společenství, ekonomik a politického uspořádání“*¹⁸⁶.

Tato operacionalizace vymezuje autonomní sféru, která není součástí ani státu ani trhu. Zároveň se vyvazuje z hranic národních států a ustavuje se na globální úrovni. Už zběžný pohled na hlavní internetovou stránku GCAP¹⁸⁷ nás ujistí, že zdejší koalice do sféry vymezené výše patří. Jde totiž o síť různých soukromých nevládních organizací vzniklých za jiným účelem než je vytváření zisku. Jsou samosprávné a dobrovolné, čímž splňují charakteristické strukturální rysy definující subjekty občanské společnosti tak, jak jsou popsány L. M. Salamonem¹⁸⁸. Nepatří tedy ani do sféry státu ani do sféry trhu.

Poněkud problematičtější je určení fyzického prostoru působení GCAP, protože je aktivní na národní úrovni, i když pouze zprostředkovaně ve formě jednotlivých národních koalic a platform. Ty ovšem vystupují pod svým vlastním jménem a také na globální úrovni jako svého druhu agregát jednotlivých národních koalic. Znamená to, že propůjčuje

---

¹⁸⁶ ANHEIER, H. et al. (2001), s. 17.

¹⁸⁷ www.whiteband.org

¹⁸⁸ SALAMON, L. M. et al. (2003), s. 7-8.

své logo a dává jednotnou identitu založenou na sdílení deklarovaných cílů, hodnot a norem. Tímto způsobem propojuje lokální, národní a globální úroveň.

Další data, týkající se geografického rozložení GCAP, nám potvrzují hned dva předpoklady o GOS. Konkrétně fakt, že místa s největším výskytem sídel mezinárodních NNO jsou zároveň místy s vysokým počtem ústředí nadnárodních korporací a mezinárodních politických institucí. S postupující formalizací GCAP vznikl jeho globální sekretariát, který je právně registrován jako NNO v nizozemském Amsterdamu, což je všeobecně známé sídlo velkých korporací. Musíme ovšem dodat, že právní registraci v Nizozemsku má mnoho firem i NNO z prozaičtějších důvodů. Především díky velmi malé byrokratické náročnosti a vysoké rychlosti registrace, což je navíc doplněno nízkými daněmi.

Spíše je zajímavější sledovat trendy související s vývojem současné GOS, které lze dobře pozorovat i na GCAP. Dnes se totiž zdá být stále více evidentní, že největší nárůst počtu mezinárodních NNO je zaznamenáván v regionech střední a východní Evropy a v jihovýchodní Asii a velmi rychle také roste jejich počet v Africe¹⁸⁹. Z čehož dovozujeme, že pohyb GOS je extenzivní ve směru inkluzivního rozptylu, spíše než koncentrovaně dostředivý.

Právě GCAP představuje dobrý příklad pro potvrzení zmiňovaných trendů. Většina národních platforem totiž pochází z rozvojových zemí a mezi partnerskými organizacemi převažují opět organizace působící v rozvojových zemích, především v Asii a Africe. Jako dokumentace nám poslouží data týkající se globální kampaně „*Stand up speak out*“, za kterou stojí právě GCAP. Jde o jednorázovou, čtyřicetihodinovou kampaň zaměřenou na podporu splnění Rozvojových cílů tisíciletí, které se účastní všechny národní koalice a platformy pod jednotnou střechou GCAP. Tato kampaň je pořádána každoročně u příležitosti mezinárodního dne za vymýcení chudoby. Poslední kampaně, která proběhla ze dne 16. na 17. října 2007, se přímo účastnilo 43 milionů lidí po celém světě, což z ní

---

¹⁸⁹ viz. ANHEIER, H. et al.: *Global civil society in an era of regressive globalisation: the state of global civil society in 2003*. In: ANHEIER, H et al (eds.): *Global civil society 2003*. The Centre for the Study of Global Governance, 2003, s. 14.

učinilo největší koordinovanou jednorázovou aktivitu v historii¹⁹⁰. Čísla přitom hovoří jasně. Z těchto 43 milionů připadá pouhých 326 tisíc na Evropu a Severní Ameriku. Naopak na Asii plných 32,8 milionů a Afriku 7,1 milionů.

Co se týče způsobů projevu, patří GCAP jednoznačně do námi definovaného segmentu „zdola-nahoru“, protože se zaměřuje hlavně na aktivistickou formu projevu, a také na propojování jednotlivých národních platforem a koalic. GCAP skrze toto síťové uspořádání různých koalic z odlišných částí světa, společně mobilizovaných v průběhu globálních kampaní, napomáhá k sebe-organizaci překračující hranice národních států, což napomáhá udržování sociální koheze mezi společnostmi lokalizovanými různě po světě. Tímto způsobem také GCAP přispívá k budování sociální soudržnosti a pocitu solidarity napříč kulturami a národními státy.

GCAP tedy tvoří mobilizační prvek GOS, spíše než její organizační infrastrukturu. Je to také dáno tím, že struktura samotného GCAP je velmi volná a neformální, i když se od letošního roku počítá s právní registrací jeho sekretariátu. To nás přivádí k posouzení typologie struktury GCAP. Ta je na první pohled síťového charakteru a nejlépe na ni pasuje přihrádka s názvem transnacionální advokační síť, protože u GCAP jde o „*sítě politických aktivistů a jejich organizací, které se formují transnacionálně kolem určitého problému. Tito aktéři se vyznačují především tím, že se formují v takových politických oblastech, které charakterizuje vysoký normativní obsah – obhajoba lidských práv, práv žen či ochrany životního prostředí. Identita takto tvořené sítě je stmelená na základě určité zásadové myšlenky, kterou komponenty sítě sdílejí*“¹⁹¹.

GCAP má také další charakteristiky TAS, protože sestává z jednotlivých NNO, z jejich národních sítí a platforem a jeho součástí jsou také náboženské, mládežnické i odborové organizace. Důvodem vzniku GCAP byla především sdílená snaha prosadit určitý univerzalisticky chápaný zájem, tedy vymýcení chudoby a splnění Rozvojových cílů tisíciletí, skrze participaci na a ovlivňování politického rozhodování. Na praktické úrovni

---

¹⁹⁰ 43.7 Million People break Guinness World Record for Stand Up Speak Out on International Day for the Eradication of Poverty, Tisková zpráva, 2007. <http://www.standagainstopoverty.org/en/press/release/oct-18-2007>

¹⁹¹ CÍSAŘ, O. (2005), s. 95.

se GCAP zaměřuje na dobře komunikovatelné téma, které propaguje v rámci veřejných kampaní za účelem zisku podpory veřejnosti a tím většího tlaku na státní úředníky a politiky, čímž opět splňuje kritéria stanovená pro vymezení TAS.

V závěru této kapitoly můžeme konstatovat, že na případové studii GCAP můžeme sledovat rysy charakteristické pro celou GOS, se kterými je v souladu. Také lze potvrdit celkový trend rozpínavosti GOS do oblastí rozvojových zemí, což souvisí s procesem intenzifikace interakcí a navazování spolupráce mezi organizacemi globálního Severu a Jihu. Jedním z důvodů může být kritika, která padá na některé velké mezinárodní rozvojové organizace, které vystupují jako advokáti zájmů obyvatel rozvojových zemí, přičemž implementují projekty a programy, které nemusí být v zájmu lokálního obyvatelstva a místní občanské společnosti. Právě kvůli tomuto nebezpečí je v prvotní deklaraci GCAP z Johannesburgu výslovně uvedeno, že velké mezinárodní NNO mají pouze pomocnou úlohu při stanovení programu a obsahu kampaní, který je plně v kompetenci platforem jednotlivých zemí.

3.2.2. GCAP a jeho normativní obsah

Jak jsme již několikrát uvedli, GCAP se, tak jako mnohé jiné TAS, zformoval kolem tématu s vysoce normativním obsahem. Je jím chudoba. Respektive boj proti ní a za její vymýcení. Chudoba je vnímána jako porušování lidských práv, protože je v protikladu k Všeobecné deklaraci lidských práv a svobod, která požaduje pro každého člověka na světě právo na přístup k jídlu, k lékařské péči atd. Tato práva jsou ovšem „*inherentně podkopávána nespravedlivými obchodními praktikami*“¹⁹², které nutí liberalizovat trhy a privatizovat veřejné služby v těchto zemích. GCAP proto požaduje změnu v mezinárodní obchodní politice reprezentované mezinárodními finančními institucemi typu WB nebo IMF. Jednotlivé národní státy mají mít možnost určit sami svou vlastní ekonomickou a rozvojovou politiku a nemají být nuceny přijmout podmínky a programy uvalené na ně zvnějšku. Obchodní politika přitom má být konzistentní s dodržováním lidských práv a má respektovat pracovní práva zaměstnanců.

Druhým souborem jsou politické požadavky, které se týkají zvýšení odpovědnosti a transparentnosti vlád a mezinárodních organizací vůči svým občanům resp. těm, kteří jsou zasaženi jejich rozhodnutími. Nástroj pro zvýšení demokratizace těchto procesů

---

¹⁹²*Johannesburg statement. GCAP, 2004.*

představuje „aktivní začleňování občanské společnosti, včetně lidí žijících v chudobě, minorit, marginalizovaných...do formulování, rozhodování a implementace mezinárodních i národních rozvojových priorit, politik a plánů“¹⁹³.

V normativní rovině představuje GCAP výzvu pro současná ekonomická i politická paradigmat. V oblasti ekonomické jde o snahu prosadit zájmy a potřeby člověka před zisk, s čímž souvisí požadavek na účinný regulační rámec pro nadnárodní korporace i pro kapitálový trh atd. V oblasti politické jde o určitý návrat k národním státům, které si mají sami určovat své vlastní politiky, na čemž má participovat občanská společnost. Jde o respekt k místním, odlišným sociálním, kulturním i ekonomickým podmínkám. Tato podmínka je reflektována i v samotné struktuře a fungování GCAP, který dává největší důraz na národní kampaně, které jsou nezávislé.

Výše uvedené změny v paradigmatech do určité míry reflektují obecnější rysy GOS. Jde o její tendenci inklinovat k postmateriálním hodnotám, kde ekonomický zisk není první v pořadí. Ať už je hlavní důraz kladen na lidská práva, udržitelný rozvoj nebo potírání chudoby, vždy je požadováno, aby obchodní politika a trh obecně byly nástrojem pro dosažení těchto cílů a ne cílem sami o sobě, jako je tomu nyní.

Druhým charakteristickým rysem je důraz na lokální úroveň spojený s požadavkem na participaci na procesech vytváření politických koncepcí. Jde o aplikaci postupu zdolanahoru, který předpokládá vyšší míru sebe-organizace celé společnosti. Politické programy mezinárodních institucí mají vycházet z lokálních, národních a regionálních podmínek. Dále pak z požadavků, nemají tedy být necitlivě implementovány shora-dolů bez znalosti odlišných podmínek. Ostatně, zadrhnutá integrace EU má také své kořeny ve velké vzdálenosti společných politických institucí od běžných občanů jednotlivých členských států.

3.2.3. GCAP a globalizace

Skutečnost, že GCAP má s globalizací mnoho společného, je reflektována již v jeho názvu. V prvé řadě reaguje na negativní dopady ekonomické globalizace vyplývající z celosvětového rozšiřování neoliberální politiky. Právě v ní spatřuje hlavní příčinu strukturálních nerovností mezi bohatými státy Severu, které profitují ze svého postavení

---

¹⁹³ *Montevideo declaration*, GCAP, 2007.

a chudými rozvojovými zeměmi. GCAP ostře kritizuje WTO a její tlak na přijímání dohod o volném obchodu¹⁹⁴, rovněž i snahu EU o bilaterální dohody o ekonomickém partnerství¹⁹⁵. Obsahem jeho kampaní je postavení potřeb lidí před ekonomický zisk, požadavky na přijetí vhodného regulatorního prostředí pro nadnárodní korporace a právo každého státu na svou vlastní obchodní i rozvojovou politiku. Tímto se GCAP nijak neliší od mnoha jiných rozvojových kampaní a TAS, které spadají pod kategorii „reformistů“.

Změny v mezinárodním politickém systému, spojené s procesy internacionalizace národních států, s rostoucí politickou mocí nevládních institucí a obecně s posunem k multilateralismu produkují nové politické možnosti pro nevládní aktéry. Jejich zástupci se pohybují na globálních konferencích, jsou přijímáni vedoucími představiteli mezivládních institucí atd. Stejně je tomu u GCAP, což dosvědčuje i přijetí zástupců GCAP u generálního sekretáře OSN Ban Ki Moona, kterému předali petici volající po rychlém řešení současné potravinové krize¹⁹⁶. Datum předání přitom koincidovalo se začátkem zasedání Organizace OSN pro výživu a zemědělství. I další zásadní aktivity GCAP jsou navázány na mezinárodně významné události, jako jsou např. zasedání G8, Mezinárodní den boje proti chudobě apod. Snaží se tak vstupovat a ovlivňovat politické procesy na globální úrovni.

Zcela zásadní roli při vzniku i udržování GCAP při životě ovšem hrají moderní informační technologie. Prakticky veškerá koordinace této globální sítě probíhá cestou telekonferencí a e-mailové komunikace, čímž se náklady na její provoz redukuje na minimum. Díky informačním technologiím, především internetu, může informovat širokou masu lidí z různých částí světa o svých aktivitách, hodnotách i požadavcích a mobilizovat jednotlivce v rámci koordinovaných kampaní.

Důležitým aspektem je především nazírání známých témat z jiného úhlu pohledu, skrze optiku, která se liší od většinových paradigmat. U GCAP jde hlavně o zpochybnění převládajícího pojetí ekonomiky tak, jak ho zastávají mezinárodní finanční instituce, protože poukazuje na strukturální propojení mezi politikou volného trhu prosazovanou bohatými státy a chudobou rozvojových zemí. V tomto duchu hraje aktivní úlohu v oblasti

---

¹⁹⁴ v orig. Free Trade Agreement

¹⁹⁵ v orig. Economic Partnership Agreement

¹⁹⁶ <http://www.whiteband.org/media/press-info/ban-ki-moon-welcomes-petition-carrying-voices-of-over-340-000-people-to-fao-summit>

zvyšování povědomí o těchto problémech mezi světovou veřejností. GCAP tak přispívá k dalšímu prohlubování zejména sociální dimenze globalizace. Svou znalostí lokálního prostředí z různých zemí světa, zprostředkovanou skrze osobní svědectví a biografie, konfrontuje obyvatele rozličných států s globálními problémy „zhmotněnými“ v reálném životním příběhu. Tímto způsobem otevírá možnost pro navázání politické identity na jinou než národně státní úroveň. Dochází tak k již popsanému „bumerangovému efektu“, který přináší do veřejné debaty, a tak i politizuje nová témata, jakými jsou např. rozvojová politika, regulatorní rámce pro globální trhy, férový obchod, potravinová suverenita apod.

3.2.4 GCAP v systému globálního vládnutí

GCAP dnes reprezentuje několik tisíc organizací různého zaměření a velikosti. Jak jsme uvedli konkrétní příklad, kdy během jediného dne globální kampaně dokázal mobilizovat 43 milionů lidí, což jej při otázce koho reprezentuje, vybavuje jasnými argumenty. Takovou podporu lze jen stěží ignorovat, proto má GCAP své představitele na různých globálních fórech a konferencích, kde se snaží lobbovat za své požadavky.

Mluvíme-li o procesech demokratizace politických procesů v systému globálního vládnutí, máme především na mysli možnost participovat na rozhodnutích, jimiž jsou lidé ovlivněni. Současná globální politická rozhodnutí jsou totiž často činěna bez znalosti a reflexe místních podmínek a představují klasický přístup shora-dolů a nedávají tak příliš prostoru pro občanskou sebe-organizaci na místní úrovni vedoucí k přístupu zdola-nahoru. GCAP díky své struktuře a aktivitám umožňuje právě místním, často politicky nereprezentovaným komunitám a marginalizovaným lidem z rozvojových zemí, např. ženám, dětem, náboženským minoritám apod., aby také jejich hlas byl slyšen a jejich zájmy a potřeby reflektovány v průběhu vyjednávání, přijetí a implementace politických rozhodnutí činěných na globální úrovni.

Na tomto příkladu lze také dokumentovat širší trend v rámci globálních sítí NNO, kde velké mezinárodní organizace se zajištěným rozpočtem, etablované na mezinárodní politické scéně pomáhají budovat kapacity, lidské a institucionální, na lokální úrovni v rozvojových zemích, aby pomohly tamním organizacím zapojit se do politických procesů na globální úrovni. Demokratizační prvek je právě v možnosti reprezentace zájmů. Bez ohledu na to, jakými prostředky lidé disponují, na zemi původu nebo náboženské vyznání.

Závěr

Cílem magisterské práce bylo deskriptivně a normativně vymezit koncept globální občanské společnosti (GOS), dát jej do vztahu s postupujícím procesem ekonomické, politické a sociální globalizace a identifikovat jeho místo a funkce v rodícím se systému globálního vládnutí. Takto shromážděné teoretické poznatky byly konfrontovány s případovou studií globální kampaně a koalice nevládních neziskových organizací a jejich sítí Global call to action against poverty (GCAP). Na základě zjištěných výsledků předkládáme závěry.

V teoretické části jsme GOS definovali jako sféru „*idejí, hodnot, institucí, organizací, sítí a jedinců, lokalizovaná mezi rodinou, státem a trhem a operující za hranicemi národních společenství, ekonomik a politického uspořádání*“¹⁹⁷. Námí zkoumaná koalice plně zapadá do výše uvedené definice. Jde totiž o síť soukromých a samosprávných nevládních organizací vzniklých za jiným účelem než je vytváření zisku, jež jsou společně aktivní za hranicemi národních států. Koalice navíc potvrzuje charakteristické strukturální rysy definující subjekty občanské společnosti tak, jak jsou popsány L. M. Salamonem¹⁹⁸. Nepatří do sféry státu ani do sféry trhu.

Případová studie GCAP také dokládá trend posledních let týkající se vysokého růstu počtu mezinárodních NNO v regionech střední a východní Evropy, Asie a Afriky, který je rychlejší než v zemích západní Evropy a Severní Ameriky. Z čehož dovozujeme, že pohyb GOS je extenzivní ve směru inkluzivního rozptylu, spíše než koncentrovaně dostředivý.

GCAP jednoznačně dokládá předpoklad týkající se formování GOS kolem témat s vysoce normativním obsahem. GCAP vznikl jako reakce na nedostatečné řešení globálního problému chudoby, které staví do roviny porušování lidských práv. Druhým normativním cílem GCAP je „*aktivní začleňování občanské společnosti, včetně lidí žijících v chudobě, minorit, marginalizovaných...do formulování, rozhodování a implementace mezinárodních i národních rozvojových priorit, politik a plánů*“¹⁹⁹.

---

¹⁹⁷ ANHEIER, H. et al. (2001), s. 17.

¹⁹⁸ SALAMON, L. M. et al. (2003), s. 7-8.

¹⁹⁹ *Montevideo declaration*, GCAP, 2007.

Na základě poznatků vzešlých z teoretické části vycházíme z předpokladu, že vztah mezi globalizací a GOS je dialektické povahy. V první fázi totiž globalizace působí jako „podloží“, základ pro GOS, kdy otevírá a formuje prostor, v němž se sociální aktéři mohou organizovat. Ve druhé fázi ovšem na jedné straně intenzifikuje globalizační procesy.

Výše uvedený předpoklad plně koresponduje s realitou, v níž se nachází GCAP. Jako naprosto zásadní se jeví role moderních informačních technologií, které nesou globalizační proud vpřed, bez nichž si nelze existenci GCAP a jemu podobných sítí nevládních organizací představit. GCAP využívá těchto technologií k běžné každodenní komunikaci mezi členy koordinačních týmů a pracovních skupin i k masové mobilizaci veřejnosti během dnů společných kampaní. Nejenže jsou informační technologie předpokladem existence GCAP, ale díky jejich využívání tak GCAP zpětně přispívá k intenzifikaci globalizace, neboť prohlubuje a rozšiřuje provázanost sociálních prostorů a aktérů na globální úrovni.

Další determinantou jsou mezinárodní organizace, které pro GCAP poskytují organizační infrastrukturu a politické příležitosti, spolu s procesem ekonomické globalizace, která s sebou přináší problémy GCAP kritizované.

Na druhou stranu se GCAP aktivně snaží ovlivňovat politické procesy v systému globálního vládnutí. Jde především o možnost participovat na rozhodnutích, jimiž jsou lidé ovlivněni. GCAP díky své struktuře a aktivitám umožňuje místním, často politicky nereprezentovaným komunitám a marginalizovaným lidem z rozvojových zemí, např. ženám, dětem, náboženským minoritám apod., aby také jejich hlas byl slyšen a jejich zájmy a potřeby reflektovány v průběhu vyjednávání, přijetí a implementace politických rozhodnutí činěných na globální úrovni. Právě v těchto aktivitách spatřujeme hlavní demokratizační potenciál nejen GCAP, ale celé globální občanské společnosti.

Literatura

ABOTT, Kenneth, SNIDAL, Duncan: *Why states act through formal international organizations*. Journal of Conflict Resolution 42, 1998

ANHEIER, Helmuth et al.: *Introducing global civil society*. In: ANHEIER, Helmuth et al (ed.): *Global civil society 2001*. The Centre for the Study of Global Governance, 2001

ANHEIER, Helmuth, THEMUDO, Nuno: *Organizational forms of global civil society: implications of going global*. In GLASIUS, Marlies (et al.) (eds.): *Global civil society 2002*. The Centre for the Study of Global Governance, 2002

ANHEIER, Helmuth et al.: *Global civil society in an era of regressive globalisation: the state of global civil society in 2003*. In: ANHEIER, Helmuth: *Global civil society 2003*. The Centre for the Study of Global Governance, 2003

BARŠA, Pavel, CÍSAŘ, Ondřej: *Levice v postrevoluční době. Občanská společnost a nová sociální hnutí v radikální politické teorii 20. století*. Brno: CDK, 2004

BAUMANN, Zygmunt: *Globalizace: důsledky pro člověka*. Praha: Mladá fronta, 2000. Z angl. orig. *Globalization* přel. OGROCKÁ, Jana

BĚLOHOUBEK, Ivo: *Globalizace a občanská společnost*. In: DLOUHÁ, Jana et al. (eds.): *Globalizace a globální problémy: sborník textů k celouniverzitnímu kurzu „Globalizace a globální problémy“ 2005-2007*. Praha: UK, Centrum pro otázky životního prostředí, 2006

BENNER, Thorsten et al.: *Multisectoral networks in global governance: towards a pluralistic system of accountability*. In HELD, David, KOENIG-ARCHIBUGI, Mathias (eds.): *Global governance and public accountability*. Oxford: Blackwell publishing, 2005

BROWN, David L. et al.: *Globalization, NGO's and multisectoral relations*. The Hauser Center for nonprofit organizations and The Kennedy School of Government, Harvard University, 2000

CÍSAŘ, Ondřej, FIALA, Petr (eds.): *Obhajoba zájmů a transnacionální vztahy*. Brno: MU, 2004

CÍSAŘ, Ondřej: *Transnacionální politické síť: jak mezinárodní instituce ovlivňují činnost nevládních organizací*. MU, Brno: 2004

CÍSAŘ, Ondřej: *Na cestě ke společnosti světoobčanů? Nevládní organizace, sociální hnutí a „noví“ aktivisté vně státních hranic*. Sociální studia I/2005, Brno: FSS MU

DALLMAYR, Fred R.: *Globalization and inequality: a plea for global justice*. International Studies Review, 2002, 4:2

DEAKIN, Nicholas: *In search of civil society*. New York: Palgrave, 2001

DEMBINSKI, Paul H.: *The new global economy: emerging forms of (inter)dependence*. In: *Globalization: ethical and institutional concerns*. Proceedings seventh plenary session. The Pontifical Academy of Social Science, Acta 7. Vatican City 2001

- DRYZEK, John S.: *Transnational democracy*. Journal of political philosophy, 7 (1), 1999
- EDWARDS, Michael: *Civil society and global governance*. Příspěvek z konference: *On the Threshold: The United Nations and Global Governance in the New Millennium*. Tokyo: 2000
- GIDDENS, Anthony: *Důsledky modernity*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998. Z angl. orig. *The consequences of modernity*. přel. MÜLLER, Karel
- GIDDENS, Anthony: *Unikající svět: jak globalizace mění náš život*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. Z angl. orig. *Runaway world: how globalisation is reshaping our lives*. přel. OGROCKÁ, Jana
- GILPIN, Robert: *Global political economy: understanding the international economic order*. Princeton University Press, 2001
- GLASIUS, Marlies et al. (eds.): *Global civil society 2002*. The Centre for the Study of Global Governance, 2002
- HELD, Daniel, MCGREW, Anthony (eds.): *Governing globalization: power, authority and global governance*. Cambridge: Polity press, 2005
- HARVEY, David: *A brief history of neoliberalism*. Oxford: Oxford university press, 2007
- HOOGVELT, Ankie: *Globalization and the postcolonial world: the new political economy of development*. 2nd. ed., Basingstoke: Palgrave, 2001
- CHANDHOKE, Neera.: *The limits of global civil society*. In. GLASIUS, Marlies et al. (ed.): *Global civil society 2002*. The Centre for the Study of Global Governance, 2002
- CHOMSKY, Noam: *Profit over people: neoliberalism and global order*. New York: Seven stories press, 1999
- KALDOR, Mary: *The idea of global civil society*. International Affairs 79, 3 (2003)
- KARNS, Margaret P., MINGST, Karen A.: *International organizations: the politics and processes of global governance*. Boulder, London: Lynne Rienner publishers, 2004
- KEANE, John.: *A new cosmology?* In: ANHEIER, Helmuth et al. (eds.): *Global Civil Society 2001*. The Centre for the Study of Global Governance, 2001
- KEANE, John: *Global civil society?* Cambridge: Cambridge University Press, 2003
- KECK, Margaret E., SIKKINK, Kathryn: *Activists beyond borders: advocacy networks in international politics*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1998
- KETTL, Donald F.: *The global public management revolution: a report on the transformation of governance*. Washington: Brookings institution press, 2000
- KU, Charlotte: *Global governance and the changing face of international law*. The John W. Holmes Memorial Lecture. ACUNS Reports and Papers No. 2, 2001

- KYMLICKA, Will: *Contemporary political philosophy: an introduction*. Oxford, New York: Oxford University Press, 2002
- MAYO, Marjorie: *Global citizens: social movements and the challenge of globalisation*. London, New York: Canadian scholars' press, Zed books, 2006
- McGREW, Anthony: *Power shift: from national government to global governance?* In: HELD, David (ed.): *A globalizing world?: culture, economics, politics*. London: Routledge, 2004
- MEZŘICKÝ, Václav: *Povaha globalizace, základní problémy, její pozitiva a negativa*. In: DLOUHÁ, Jana et al. (eds.): *Globalizace a globální problémy: sborník textů k celouniverzitnímu kurzu „Globalizace a globální problémy“ 2005-2007*. Praha: UK, Centrum pro otázky životního prostředí, 2006
- MLČOCH, L.: *Ekonomický rozměr globalizace*. In: DLOUHÁ, J. et al. (eds.): *Globalizace a globální problémy: sborník textů k celouniverzitnímu kurzu „Globalizace a globální problémy“ 2005-2007*. Praha: UK, Centrum pro otázky životního prostředí, 2006
- MUNCK, Ronald: *Global civil society: myths and prospects*. *Voluntas*, Vol. 13, No. 4, 2002
- O'BRIEN, Karen L., LEICHENKO, Robin M.: *Double exposure: assessing the impacts of climate change within the context of economic globalization*. *Global Environmental Change* 10(2000)
- PEHE, Jiří: *Globální řízení a globální správa*. DLOUHÁ, Jana et al. (eds.): *Globalizace a globální problémy: sborník textů k celouniverzitnímu kurzu „Globalizace a globální problémy“ 2005-2007*. Praha: UK, Centrum pro otázky životního prostředí, 2006
- RISCHARD, J. F.: *High noon: twenty global problems, twenty years to solve them*. New York: Basic Books, 2002
- ROBERTSON, Roland: *Globalization*. London: Sage, 1992
- ROSENAU, James N.: *Governance, order and change in world politics*. In: ROSENAU, James N., CZEMPIEL, Ernst-Otto: *Governance without government: order and change in world politics*. Cambridge: Cambridge university press, 1992
- SALAMON, Lester M. et al.: *Global civil society: an overview*. The Johns Hopkins University: Institute for Policy Studies, Center for Civil Society Studies, Baltimore, 2003
- SCHOLTE, Jan Aart: *Global civil society: changing the world?* Centre for the Study of Globalisation and Regionalisation, University of Warwick, Coventry. Working Paper No. 31/99, 1999
- SLAUGHTER, Anne-Marie: *Disaggregated sovereignty: towards the public accountability of global government networks*. In: HELD, David, KOENIG-ARCHIBUGI, Mathias (eds.): *Global governance and public accountability*. Oxford: Blackwell publishing, 2005

- STIGLITZ, Joseph E.: *Jiná cesta k trhu: hledání alternativy k současné podobě globalizace*. Praha: Prostor, 2003. Z angl. orig. *Globalization and its discontents* (2002) přel. PLACHT, Jan
- STRNADOVÁ, Lenka: *Globální občanská společnost a rozvoj*. In: WAISOVÁ, Šárka a kol.: *Ve stínu modernity: perspektivy a problémy rozvoje*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005
- TARROW, Sidney: *Power in movement: social movement and contentious politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998
- TAYLOR, Rupert: *Interpreting global civil society*. Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations. Vol. 13, No. 4, 2002
- WAINWRIGHT, Hilary: *Civil society, democracy and power: global connections*. In: ANHEIER, H. et al. (eds.): *Global civil society 2004/2005*. London: Sage, 2004
- WALLACE, Rebecca M. M.: *International law*. London: Sweet and Maxwell, 2005
- WALLERSTEIN, Immanuel: *Utopistika: historické rozhodování ve 21. století*. Praha: INTU, 2006. Z angl. orig. *Utopistics or historical choices of the twenty-first century* (1998) přel. PŘEVRÁTIL, Rudolf
- WOODS, Ngaire: *Global governance and the role of institutions*. In: HELD, Daniel, McGREW, Anthony (eds.): *Governing globalization: power, authority and global governance*. Cambridge: Polity press, 2005
- Yearbook of International Organizations 2003/2004: Guide to Global and Civil Society Networks*. Union of international associations, K. G. Saur: München, 2003
- ZÜRN, Michael: *Global governance and legitimacy problems*. In: HELD, David, KOENIG-ARCHIBUGI, Mathias (eds.): *Global governance and public accountability*. Oxford: Blackwell publishing, 2005

O autorovi

Marek Vaculík

Narodil se v roce 1981 na Slovensku v Il'avě. Po maturitní zkoušce vykonané na Čajkovského gymnáziu v Olomouci studoval Univerzitu Palackého, Cyrilometodějskou teologickou fakultu, obor „Charitativní a sociální práce“. V roce 2004 absolvoval bakalářskou zkoušku. Poté se přestěhoval do Prahy, kde se jeden školní rok věnoval studiu na Univerzitě Karlově, Filosofické fakultě, obor „Religionistika“. Od roku 2005 na Univerzitě Karlově, Fakultě humanitních studií, studuje magisterský obor „Studia občanské společnosti“. Během vysokoškolského studia začal nejprve pracovat ve Středisku vědeckých informací FF UK. První dva měsíce roku 2007 pracoval pro firmu *Economia, a.s.* v internetovém zpravodajství *iHNed.cz* jako editor krátkých ekonomických zpráv. Od března roku 2007 je zaměstnán v Pražského institutu pro globální politiku – *Glopolis, o.p.s.* Zde se jako analytik věnuje oblasti klimatických změn a jejich dopadů a řešení v souvislosti s rozvojovými zeměmi. Od března 2008 pracuje jako externí konzultant Ministerstva životního prostředí v oblasti mezinárodního vyjednávání pod Rámcovou úmlouvou OSN pro klimatické změny.

Slovník důležitějších jmen a pojmů

Globalizace: proces zvyšující se provázanosti, vzájemné závislosti, integrace a interakce napříč státy v různých sférách lidského života – ekonomické, sociální, kulturní, politické či technologické.

Globální občanská společnost: sféra idejí, hodnot, institucí, organizací, sítí a jedinců lokalizovaná mezi rodinou, státem a trhem a operující za hranicemi národních společenství, ekonomik a politického uspořádání.

Globální vládnutí: zahrnuje státy, mezinárodní instituce, transnacionální sítě (soukromé i veřejné), jejichž funkcí, s rozdílným účinkem, je prosazovat, regulovat nebo zasahovat do záležitostí, jež se týkají celého lidstva.

Mezinárodní organizace: musí mít minimálně tři členské státy (nejde tedy o nevládní subjekty), musí být aktivní v několika státech, ne pouze místně a mezi jejími členy musí existovat formální dohoda o způsobu fungování, cílech, financování apod.

Neoliberalismus: myšlenkový proud, který nabyl na důležitosti během sedmdesátých let 20. století, reprezentovaný především Margaret Thatcherovou a Ronaldem Reaganem. Cílem je omezování role státu ve všech oblastech s důrazem na liberalizaci obchodu, privatizaci veřejných služeb a odstraňování bariér volnému obchodu.

Nevládní neziskové organizace: jde o soukromé, dobrovolné a samosprávné organizace, které nevznikly za účelem hromadění zisku.

Rejstřík

Global call to action against poverty, 7, 8, 9, 10, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93

globalizace, 8, 9, 10, 11, 20, 21, 24, 25, 26, 27, 28, 31, 33, 34, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 46, 55, 57, 72, 74, 82, 88, 89, 91, 92, 95, 96, 97

globální občanská společnost, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 28, 31, 32, 34, 36, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 50, 53, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 90, 91, 92

globální vládnutí, 1, 8, 9, 10, 12, 23, 25, 33, 35, 36, 39, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 50, 55, 56, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 74, 82, 90, 91, 92

mezinárodní organizace, 8, 14, 15, 30, 35, 49, 53, 56, 58, 59, 62, 70, 90, 92

neoliberalismus, 5, 8, 15, 28, 29, 30

nevládní neziskové organizace, 8, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 23, 38, 39, 40, 44, 46, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 63, 64, 65, 67, 68, 69, 70, 72, 73, 75, 77, 78, 80, 83, 84, 86, 90, 91